

Monika Suvanto

**TERVEYDENHUOLLON
AMMATTINIMIKKEET SUOMESSA JA
NIIDEN VASTINEET VENÄJÄLLÄ**
Terminologinen vastinetyö ja sanastonlaadinta

Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2022

TIIVISTELMÄ

Monika Suvanto: Terveysthuollon ammattinimikkeet Suomessa ja niiden vastineet Venäjällä
Terminologinen vastinetyö ja sanastonlaadinta
Pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto
Monikielisen viestinnän ja käännöstieteen maisteriohjelma, venäjän kääntämisen ja tulkkauksen
opintosuunta
Huhtikuu 2022

Tässä pro gradu -tutkielmassa käsitellään terminologisen monikielisen sanakirjan laatimista sekä vastinetyötä kieliparissa suomi-venäjä. Sanasto koostuu Suomen terveydenhuollon ammattinimikkeistä, jotka ovat Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valviran nimikesuojattavia ja laillistettavia. Tämä osittain kulttuurispesifinen erikoisan sanastotyö on toteutettu korpuspohjaisesti Sketch Engine -korpuspalvelua apuna käyttäen.

Sanastotyön aineisto koostuu Valviran sivuilla esitellyistä 30:tä terveydenhuollon nimikesuojattavasta ja laillistettavista ammattinimikkeistä sekä niiden venäjänkielisistä mahdollisista vastinepareista, jotka on poimittu käsin venäläisiltä koulutuspalveluista ja ammattien toimenkuvista kertovilta sivustoilta. Suomalaisten ammattinimikkeiden kaikki informaatio koulutustiedoista toimenkuvaan on poimittu samalla tavoin pääosin suomalaisten oppilaitosten sivuilta, ammattiliittojen sivuilta sekä muilta vastaavilta virallisilta ja luotettavilta sivuilta. Vastinetyötä varten elektronisessa Sketch Engine -korpuspalvelussa on luotu vertaileva kaksikielinen korpus, jonka avulla suomen- ja venäjänkielisten termien (ammattinimikkeiden) vastaavuutta on analysoitu. Korpuksat koostuivat yhteensä 381 tekstistä, joista 141 käsittelee suomalaisessa terveydenhuollossa toimivia ammattilaisia ja 240 käsittelee venäläisen terveydenhuollon ammattilaisia. Suomenkielisten aineistotekstien sanamääräksi tuli 55 698 ja venäjänkielisten tekstien sanamääräksi tuli 143 141.

Vastinetyön aikana pyritään löytämään suomalaisille ammattinimikkeille venäjänkieliset vastineet tai mahdollisesti vastineet, jotka ovat mahdollisimman lähellä lähdekielen termiä. Tutkimuksen edetessä ei ollut suuri yllätys, ettei kaikille Suomen ammattinimikkeille ole lainkaan vastinetta Venäjän terveydenhuollossa (esimerkiksi *terveydenhoitaja*). Näin ollen tutkimuksen yksi tärkeimpiä ratkaistavia ongelmia on se, kuinka sellaiset suomalaiset ammattinimikkeet voidaan esittää venäjän kielellä niin, että ne ovat mahdollisimman ymmärrettäviä ja selkeitä.

Sanastotyöstä on käynyt ilmi, että monet venäläiset ammatit eivät usein vastaa suomalaisia täysin esimerkiksi koulutuksensa tai toimenkuvansa puolesta. On myös mainittava, että vaikka monet näistä ammattinimikkeistä eivät vastaa toisiaan täysin esimerkiksi koulutuksena vuoksi, ovat ne kuitenkin keskenään tarpeeksi verrattavissa toisiinsa toimenkuvansa puolesta (esimerkiksi *fysioterapeutti*). Suomen ja Venäjän koulutusjärjestelmät poikkeavat toisistaan suurestikin, joten pelkästään tutkinnot ja koulutukset eivät voineet toimia kriteerinä termien välisille suhteille.

Avainsanat: sanastotyö, terminologia, terveydenhuolto, vastinetyö

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelmalla.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuskysymys ja hypoteesi	1
1.2 Hypoteesi ja tutkimusongelma.....	2
1.3 Tutkielman taustaa	3
1.4 Tutkielman rakenne.....	4
2 TERMINOLOGISEN SANAKIRJAN LAATIMINEN.....	6
2.1 Yleiskieli ja erikoiskieli	6
2.2 Terminologia	9
2.2.1 Termi, tarkoite, käsite ja määritelmä.....	10
2.2.2 Käsiteanalyysi	11
2.3 Vastinetyö nimityksissä ja nimikkeissä	13
2.4 Sanakirjan laatimisen teoriaa	14
2.4.1 Aineiston kerääminen.....	16
2.4.2 Kerätyn aineiston käsittely	17
2.4.3 Sanakirjan järjestäminen	18
2.5 Korpuksen käyttö sanastotyössä	19
2.5.1 Vertaileva korpus ja rinnakkaiskorpus	20
2.5.2 Sketch Engine.....	21
2.6 Monikielinen sanasto ja vastinetyö	25
2.7 Käytettävyys.....	28
3 SANASTO TERVEYDENHUOLLON AMMATTINIIMKKEISTÄ.....	30
3.1 Aineisto	30
3.1.1 Suomen terveydenhuolto	34
3.1.2 Venäjän terveydenhuolto.....	36
3.2 Käsiteanalyysi ja sanastotyö	37

3.2.1 Kiropraktikko	38
3.2.2 Lääkäri.....	38
3.2.3 Toimintaterapeutti	41
3.2.4 Fysioterapeutti	42
3.2.5 Hammaslääkäri	43
3.2.6 Jalkaterapeutti.....	45
3.2.7 Lähihoitaja.....	46
3.2.8 Terveydenhoitaja	48
4 YHTEENVETO	50
LÄHTEET	54
ЛИТТЕЕТ	58
Liite 1: Sanasto Suomen laillistettavista ja nimikesuojattavista terveydenhuollon ammattinimikkeistä ja niiden venäjänkieliset vastineet	58
Liite 2: Käsitekaaviot terveydenhuollon ammattinimikkeistä	66
Liite 3: Понятийные схемы о профессий здравоохранения в Финляндии	68
Liite 4: Sanastotyön aineistojen lähteet	70
РЕФЕРАТ НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ	I

1 JOHDANTO

Niin globaalia kuin terveydenhuolto ja lääketiede onkin, jopa näillä alueilla on omia kulttuurisidonnaisia termejään, joita ei välttämättä löydy toisesta kielestä lainkaan tai saman merkityksen kera. Suomen ja venäjän kielissä ammatit kuten sairaanhoitaja, hammaslääkäri ja kättilö toimivat kutakuinkin samoin periaattein ja ne jakavat samanlaisia työtehtäviä eri kulttuureissa. Kun kuitenkin lähdetään tutkimaan terveydenhuoltoalan lukuisia eri ammattinimikkeitä tarkemmin, ja etsimään niille venäjänkielistä vastinetta, voidaan huomata vastineen määrittelyn mahdollisesti poikkeavan merkittävästi tai että sitä ei ole lainkaan edes olemassa. Suomen terveydenhuoltoalojen eri ammattinimikkeiden venäjänkielisten vastineiden löytäminen ja selvittäminen on paikoittain vaikeaa, sillä Suomessa on käytössä paljon sellaisia nimikkeitä, joita ei Venäjällä välttämättä tunneta. Vastaavasti Venäjällä on käytössä nimikkeitä, jotka puolestaan ovat Suomessa joko tuntemattomia tai merkittävällä tasolla suomalaisista poikkeavia. Erityisesti suomalaisen hammaslääkärin ja venäläisen hammaslääkärin ammattien (yllättävänkin merkittävät) eroavaisuudet ovat osoittautuneet varsin mielenkiintoisiksi, ja tästä tulen kerron tarkemmin luvussa 3.2. Sosiaali- ja terveydenhuoltoalaan kohdistettu ajankohtainen monikielinen termityö on tällä hetkellä Suomessa vähäistä ja kieliparin suomi-venäjä soite-sanasto on tällä hetkellä kovin niukkaa, joten työlläni haluan tehdä oman osuuteni viedäkseen asiaa eteenpäin.

1.1 Tutkimuskysymys ja hypoteesi

Ammattinimikkeiden oikeat käänkösvastineet ovat terveydenhuoltoalalla toimivien kääntäjien ja tulkkien kannalta tärkeitä. Suomen suurin vähemmistöryhmä koostuu venäjänkielisistä ihmisistä, joten mielestäni on ehdottoman tärkeää, että kääntämisen ja tulkkauksen asiantuntijat osaavat ilmaista hyvin ja ymmärrettävästi venäjäksi myös ne ammattinimikkeet, joille ei välttämättä ole luonnollista termivastinetta venäjän kielessä. Vastineiden jaottelussa on käytetty Vehmas-Lehdon (2010, 365) jaottelutapaa, jossa termit voivat olla keskenään *luontaisia vastineita*, *keinotekoisia vastineita* tai *vastine-ehdotuksia*. Koska vastineparien asettaminen suomalaisen terveydenhuollon ammattinimikkeille ei ole itsestään selvää, tutkimuskysymykseni kuuluukin: *Kuinka toimin niiden ammattinimikkeiden kanssa, joille ei ole sopivaa vastinetta tai vastinepari poikkeaa määrittelmältään huomattavasti lähdekielen termistä?*

Tutkielmani käsittelee Suomen ja Venäjän terveydenhuoltojärjestelmien osittain kulttuurispesifistä erikoisalan sanastoa ja sen laatimista suomeksi ja venäjäksi. Paneudun työssäni Suomessa laillistettuihin sekä suojattuihin ammattinimikkeisiin terveydenhuollossa ja kuinka nämä nimikkeet ilmaistaan venäjän kielessä. Tutkielmani ohessa laadittava kaksikielinen sanasto tulee sisältämään 30 ammattinimikettä, jotka Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira on ilmoittanut terveydenhuollon ammattihenkilöiksi (luettelo ammattinimikkeistä löytyy tämän tutkielman luvusta 3.1.1). Venäjällä vastaavanlaista luetteloa ei ole, joten venäjänkieliset vastineet etsin manuaalisesti venäläisiltä koulutus- ja terveydenhoitopalveluita tarjoavilta sivuilta sekä muilta luotettavilta tahoilta, jotka kertovat venäläisestä terveydenhuollon ammattihenkilöstöstä. Näiden materiaalien avulla olen koonnut vertailevan korpuksen elektroniseen korpuspalveluun Sketch Engine:en. Vertaileva korpus tulee sisältämään tekstejä terveydenhuollon ammattiteistä ja tutkimuksista alkuperäiskielillä (suomi ja venäjä) kirjoitettuna, eikä käännoksinä. Enemmän korpuksen käytöstä sanastotyössä sekä käytännön termityöstä kerrotaan luvuissa 2 ja 3. Valmis terminologinen sanasto on laadittu liitteenä tälle työlle.

1.2 Hypoteesi ja tutkimusongelma

Koska tutkielmani tarkoituksena on luoda tai ainakin edesauttaa mahdollisimman laadukkaan ja käyttökelpoisen terveysalan henkilöstösanan luomista kieliparissa suomi-venäjä, on ehkä suurin ongelmani nimenomaan täsmällisten vastineiden löytäminen suomalaisille ammattinimikkeille. Joillekin suomenkielisille termeille tulee olemaan haastavaa löytää venäjänkielinen käänösvastine, joka on samaan aikaan kompakti ja helposti ymmärrettävä.

Vastaavasti ongelmia voivat tuottaa sellaiset termit, joille on jonkinlainen vastine toisessa kielessä, mutta termit eivät kuitenkaan ole vastaavuuksiltaan tarpeeksi läheisiä.

Hypoteesini on, ettei kaikille suomenkielisille nimikkeille löydy venäjän kielestä luonnollista vastinetta, joten tällaisten sanojen kohdalla joudun etsimään annetulle nimikkeelle mahdollisimman läheisen vastaavuuden eli lähivastineen tai joudun luomaan termille venäjänkielisen keinotekoisin vastineen. Tämä ei tarkoita tässä työssä sitä, että kääntäisin termin ”suoraan”, vaan termin keinotekoinen vastine voi olla venäjäksi ilmaistu termiä avaten selittämällä.

Venäjän kielessä on paljon ammattinimikkeitä, jotka löytyvät myös Suomen terveydenhuollosta, mutta niillä saattaa olla kuitenkin varsin erilainen toimenkuva. Jos joudun avaamaan joitakin käsitteitä venäjän kielellä tarkennetusti, tuloksena voi olla monimutkainen ja todennäköisesti myös vaikeammin muistettava käsite. Tässä tapauksessa ongelma on, pystyykö tulkki sisäistämään asian ja käyttämään sitä työssään niin, että lähtökielen käsitteen merkitys on mahdollisimman ymmärrettävä ja selkeä myös kohdekielen puhujalle. Yhtenä mahdollisena ratkaisukeinona tällaiselle saattaa olla mahdollisimman lähelle osuvan käännösvastineen valinta suomenkielisen termin pariin, jonka jälkeen näiden kahden termin erot selvennetään lukijalle.

1.3 Tutkielman taustaa

Terveydenhuoltoon liittyviä kaksikielisiä sanastoja löytyy ennestään esimerkiksi sivuilta Sotesanastot.thl.fi ja sanastot.suomi.fi. Näistä palveluista löytyy hyviä ja ajankohtaisia sanastoja, mutta valitettavasti kyseisiä sanastoja ei ole laadittu suomen, ruotsin ja englannin kielten lisäksi muille kielille. Ne muutamat löytämäni terveydenhuollon sanastot kieliparissa suomi-venäjä ovat käsitelleet esimerkiksi potilaan hoitokäyntejä, kuten Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön julkaisema terveystermin sanasto (STM 1993). Oma työni pyrkii selventämään sitä, kuinka terveydenhuoltoalan ammattinimikkeet ilmoitetaan suomeksi ja venäjäksi.

Ajatus tähän tutkielmaan lähti Olga Semenovon (Tampereen yliopisto 2020) pro gradu -tutkielmasta *Принципы лексикографического описания медицинской лексики для целей социального перевода* (Asioimistulkeille tarkoitetun suomalais-venäläisen terveydenhuoltoalan sanakirjan laatimisperiaatteita). Semenova (2020, 2) mainitsee, että olemassa olevat sanakirjat liittyen terveydenhuoltoon ovat jo vähintään 20 vuotta vanhoja, ja että hänen konsultoidessa Pirkanmaan tulkikeskusta esille tuli tulkkien tarve ajankohtaiselle ja uudemmalle terveydenhuoltoon koskevalle sanakirjalle.

Aiempaa tutkimusta juuri ammattinimikkeiden kääntämiseen ja käännösvastineisiin liittyen ei ole juurikaan – etenkin kieliparissa suomi-venäjä. Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto (SKTL 2018) mainitsee Auktorisoidun kääntäjän ohjeissaan, että ”mahdollisen ammattinimikkeen voi kääntää”, kun taas tutkintonimikkeet annetaan olla alkuperäiskielellä sekä translitteroituna mahdollisen huomautuksen tai selittävän käännöksen kera. Tämä ei kuitenkaan palvele tätä tutkielmaa, sillä työn ohessa on sanasto juuri suomalaisten ammattinimikkeiden luonnollisista, keinotekoisista ja läheisistä vastinepareista venäjän

kielellä. Ammatteihin johtavat tutkinnot jäävät tämän tutkielman ulkopuolelle kääntämisen ja terminologian näkökulmasta, mutta tutkinnot ja koulutusohjelmat ovat silti ehdottoman tärkeä osa ammattien välisten erojen analysoinnissa.

Valtioneuvoston kanslia (2002) on laatinut ohjeet julkishallinnon virkanimikkeiden kääntämisestä englannin kielelle, ja tässä tekstissä mainitaankin, ettei ”oikeaa” englanninkielistä vastinetta ole olemassa suomalaisille nimikkeille. Vaikka tässä ohjeistuksessa on kyse eri kieliparista ja täysin eri alasta, on tämä kuitenkin yhteinen piirre myös oman sanastotyöni ja tutkielmani kanssa.

Tavoitteenani on laatia mahdollisimman laadukas ja käyttökelpoinen sanasto tai sanaston alku sosiaali- ja terveysalan piireissä työskenteleville tulkeille ja kääntäjille, venäjän kielen ja kääntämisen opiskelijoille, sekä myös toissijaisesti sosiaali- ja terveydenhuoltoalojen ammattilaisille ja opiskelijoille, jotka voivat itse mahdollisesti tarvita sanastoa kieliparissa suomi-venäjä. Luonnollisesti tästä tutkielmasta ja erityisesti sen ohessa luodusta sanastosta voi olla hyötyä venäjänkielisille maahanmuuttajille ja turisteille.

1.4 Tutkielman rakenne

Tutkielma koostuu kattavasta terminologian, vastinetyön ja (monikielisen korpuspohjaisen) sanastotyön teoriaosuudesta sekä laatimaani sanastoa koskevasta analyysiosiosta, jossa kerron tarkemmin Suomen terveydenhuollon ammattinimikkeiden venäjänkielisistä vastineista.

Toisessa luvussa kerron terminologian ja sanastotyön teoriasta, jota olen soveltanut omaan sanastotyöhöni. Erityisesti olen käyttänyt työssäni apunani Kaisa Lehtosalon ja Laura Tyysterin (2013) teosta *Hyvä sanakirja: tieteellisiä, käytännöllisiä ja eettisiä näkökulmia leksikografiaan*, Sanastokeskus TSK:n (1988) (Sanastokeskuksen muihinkin teoksiin viitataan tässä tutkielmassa, mutta joissakin tapauksissa eri nimillä, sillä Sanastokeskuksen nimi on muuttunut vuosien varrella) teosta *Sanastotyön käsikirja. Soveltavan terminologian periaatteet ja työmenetelmät*, sen pohjalta kirjoitettua tuoreempaa teosta *Sanastotyön opas* (Suonuuti, Heidi 2012) sekä Igor Kudaševin (2007) *Proektirovanie perevodčeskikh slovaroj special'noj leksiki*. Lehtosalon ja Tyysterin (2013) teos kertoo sanakirjan laatimisesta ja sanakirjasta yleensäkin useasta eri näkökulmasta eri kirjoittajien artikkeleiden kautta, kun taas Suonuutin (2012) ja Sanastokeskuksen (1988) teokset ovat jo enemmän oppikirjamaisia sekä terminologiasta ja leksikologiasta paljon yksityiskohtaisemmin kertovia teoksia. Kudaševin

(2007) väitöskirja puolestaan on ehdottoman tärkeä osa juuri terminologisen sanastotyön ja nimikkeiden vastinetyön ymmärtämisen kannalta. Esittelen myös Koskisen, Suojasen ja Tuomisen (2012) teoksessa tarkasti läpikäytyä *käytettävyyden* käsitettä sekä kuinka käytettävyys ja käyttäjälähtöisyys näkyvät sanastotyössä.

Omasta sanastotyöstäni ja sanaston laatimiseen liittyvistä haasteista ja teknisistä seikoista kerron luvussa 3 ja tutkielman ohessa luotu valmis sanasto terveydenhuollon ammattinimikkeistä kieliparissa suomi-venäjä löytyy tutkielman liitteistä.

2 TERMINOLOGISEN SANAKIRJAN LAATIMINEN

Tässä luvussa esitellään sanakirjatyön teoreettista puolta, terminologian perusteita, korpuksen käytön hyötyjä ja haittoja sanastotyössä sekä muita sanakirjatyön osalta tärkeäksi katsomiani asioita, jotka tulee ottaa huomioon sanakirjaa tai sanastoa laadittaessa.

Koska terminologia liitetään erikoiskieliin ja ammattikieliin, kerron aluksi yleiskielen ja erikoiskielen eroista pohjustamaan terminologian teoriaa. Terminologiasta itsessään voitaisiin kertoa satojen sivujen verran useasta eri näkökulmasta, mutta tässä tutkielmassa käsitelen sitä vastine- ja sanastotyön osana. Koska oma sanastotyöni tarkoitus on palvella ensisijaisesti Suomessa toimiva tulkkeja ja kääntäjiä, koin tärkeäksi käsitellä ammattinimikkeitä sellaisten terminologisten oppien mukaan, jotka ovat Suomessa käytössä. Siksi suuri osa teoreettisesta viitekehystäni koostuukin suomalaisista lähteistä, kuten esimerkiksi Nuoposen (1999), Sanastokeskuksen (2006) ja Suonuutin (2012) teksteistä. Omassa vastinetyössäni olen käyttänyt Vehmas-Lehdon (2010) yksinkertaista vastineparien jaottelutapaa.

Ammattinimikkeistön terminologista tarkastelua olen perustellut esimerkiksi Kudaševin (2007) väitöskirjan avulla, jossa hän on kertonut sanakirjan laatimisesta hyvin kattavasti ja yksityiskohtaisesti. Väitöskirjassa käsiteltiin myös nimikkeiden ja nimikkeistön ”termimäisyyttä”, mikä on tämän työn kannalta hyvin oleellista ja tärkeää.

2.1 Yleiskieli ja erikoiskieli

Sanastotyön käsikirja (1988, 11) määrittelee yleiskielen kieleksi, jota kaikki samaan kieliyhteisöön kuuluvat jäsenet ymmärtävät. Yleiskieltä käytetään jokapäiväisissä ja arkisissa viestintätilanteissa. Yleiskieli ei kuitenkaan useimmiten riitä sellaisenaan eri ammattien tai tieteenalojen viestintäkieleksi, vaan siitä on muovattu eri aloille sopivia erikoiskieliä, joiden sanastot, ilmaisut ja jopa tavat kertoa asioista voivat olla yleiskielestä poikkeavia.

Erikoiskielellä tarkoitetaan jollekin tietylle tieteenalalle, ammattiryhmälle, työyhteisölle tai jopa harrastuslajille suunnattua kieltä, joka koostuu kyseiselle ryhmälle ominaisesta sanastosta ja normeista. Erikoiskielet syntyvät usein siksi, että yleiskieli ei yksinään ole tarpeeksi kattava kyseisen alan asiantuntijoiden keskinäiseen vuorovaikutukseen. Erikoiskieltä voidaan siis pitää eräänlaisena rajatulle ryhmälle ominaisena koodikielenä. Erikoiskielet pohjautuvat yleiskielelle, mutta sisältävät paljon termistöä ja sanastoa, jotka

saattavat olla tuntemattomia tai epäselviä kyseisen yhteisön ulkopuolisille henkilöille (Bowker & Pearson 2002, 25–26). Joissakin tapauksissa raja yleiskielen ja erikoiskielen välillä voi olla epäselvempi, kuin toisissa. Nuopponen (1999, 93) haluaa korostaa kuitenkin, että ammattilaisen kuin ammattilaisen tulisi ymmärtää ero erikoiskielten ja yleiskielen eroista. Suomalainen kirjakieli on melko nuori ja suomen kielen rakenne, sanasto ja kielioppi poikkeavat muutenkin muista eurooppalaisista kielistä suuresti. Tämän vuoksi erikoiskielet sisältävät paljon lainasanoja muista kielistä, mutta ne joutuvat usein lainaamaan sanoja ihan yleiskielestäkin. Vieraista kielistä lainatut sanat ja termit assimiloituvat kuitenkin nopeasti suomen kieleen. (Nuolijärvi 2018, 228; Sanastotyön käsikirja 1988, 11.)

Vuonna 1974 perustettu Sanastokeskus TSK ry tarjoaa ohjeita ja palvelujaan niille, jotka kaipaavat apua erikoiskielisessä termityössä. Sanastokeskus julkaisee erikoisalan terminologisten sanakirjojen lisäksi lukuisia muita tekstejä, kuten ohjeita sanastontekoon, ja lisäksi he toimivat kansainvälisessä yhteistyössä muiden terminologiantutkijoiden kanssa (Nuolijärvi 2018, 227).

Suomessa erikoiskielten sanastoa kerrytetään Nuolijärven (2018, 229) mukaan neljästä eri lähteestä. Yksi niistä on jo aiemmin esitelty yleiskieli. Erikoiskieli ei ole jonkin kansan tai maan virallisista kielistä erillään oleva kielensä, vaan se on pääasiallisesti yleiskielen sääntöjä, kielioppia ja myös sanastoa noudattava yleiskielen vieruskäsite. Erikoiskieltä ei siis tule ajatella yleiskielenä muutamalla erikoistermillä höystettynä, sillä erikoiskielissä saattaa usein olla myös omat säännönmukaisuutensa esimerkiksi sanojen muodostamisessa tai jopa tekstin luomisessa.

Yleiskielestä voidaan ottaa valmiita sanoja, jotka sopivat myös erikoiskielen käyttöön tai vaihtoehtoisesti yleiskielisistä sanoista voidaan muodostaa uusia sanoja luomalla yhdyssanoja tai johtamalla tutuista sanoista uusia esimerkiksi päätteiden avulla (kirja+sto). Yleiskieli ei ole kuitenkaan ainut, joka lainaa sanojaan eri erikoiskielille, vaan yhtä lailla erikoiskieliset ilmaukset päätyvät silloin tällöin yleiskieleen laajemman yleisön käyttöön. (Nuolijärvi 2018, 228–229.) Hyvänä esimerkkinä erikoiskielisten ilmausten siirtymisestä yleiskieleen ovat esimerkiksi useat lääketieteen termit ja sanat sekä etenkin viime vuosikymmenten aikana suuri osa teknologiasanastosta (Bowker & Pearson 2002, 26).

Etenkin pari vuosisataa sitten oli vielä todella yleistä, että erikoiskieltä kasvatettiin lainaamalla sanoja Suomen murteista. Nuolijärvi (2018, 229) kertoo, että murre sanoja otettiin

erikoiskielessä ja myös yleiskielessä käyttöön antamalla niille uudet merkitykset. Huomioitavaa on kuitenkin, että nykyään tällaista käytäntöä ei enää harjoiteta lähes ollenkaan.

Kolmas lähde uudelle erikoiskielen sanastolle on lainata termejä toisesta erikoiskielestä. Tieteenalojen väliset erikoiskielten jakamiset eivät ole lainkaan tavattomia, sillä ne voivat jakaa keskenään useitakin termejä. Nuolijärvi (2018, 229.)

Neljäs lähde on toisista kielistä lainaaminen. Ennen sanoja on lainattu suomen kieleen paljon ruotsista ja venäjältä, mutta viime vuosisadan toisella puoliskolla alettiin lainaamaan paljon englannista. Englannista tulleet lainasanat voivat joissakin tapauksessa säilyttää kirjoitusasunsa sellaisenaan tai ne adaptoituvat suomeen morfologisesti. (Nuolijärvi 2018, 229.) Ongelmallista lainasanoissa kuitenkin saattaa olla niiden kirjoitusasu tai ääntäminen: ne eivät välttämättä yksinkertaisesti toimi foneettisesti tai morfologisesti. Siksi vierasperäisiä sanoja tuodaan suomen kieleen usein niin kutsuttuina käänöslainoina (engl. *calque*), mikä tarkoittaa, että lainattava termi käännetään suoraan kohdekieleen, jotta se sopisi paremmin suomalaiseen ääntämiseen ja kirjoitusasuun sekä ylipäätään suomen kielelle sopiviksi (Mikhailov & Piehl 2018, 93–98).

Kuten tässäkin luvussa on tullut esille, erikoiskielen käyttäjät ovat useimmiten jonkin tietyn ammatin-, työn- tai tieteenharjoittajat. He ovat niin kutsuttuja asiantuntijoita, joilla on jonkin tietyn alan koulutus ja kokemusta sekä myös tietämystä alan sisältämästä omasta spesifistä sanastostaan. Bowker ja Pearson (2002, 27) mainitsevat tähän asiantuntijaryhmään kuuluvan myös jotkin harrastukset, jotka sisältävät omia erikoiskielisiä ilmauksiaan.

Erikoiskielet eivät kuitenkaan ole yksinomaan näille asiantuntijaryhmille varattuja, vaan usein alan ”ulkopuolisetkin” yksilöt joutuvat käyttämään tai kuuntelemaan erikoiskieltä, vaikeivat sitä itse taitaisikaan. Kääntäjät ja tulkit joutuvat useinkin suuntautumisestaan riippuen enemmän tai vähemmän tekemisiin eri erikoisalojen kanssa, vaikka eivät olisikaan saaneet kyseisen alan koulutusta tai tuntisi tieteenalaa (Bowker & Pearson 2002, 28–29). Siksi olisikin suotavaa, että he tunsivat myös kyseessä olevan erikoisalan piirteitä ja sanastoa sekä osaavat erottaa esimerkiksi erikoiskieliset ilmaukset yleiskielisistä.

Asiantuntijat tietenkin kommunikoivat keskenään tavallisesti erikoiskielellä esimerkiksi tutkimusten ja omaan tieteenalaansa tai ammattiinsa liittyvien artikkelien välityksellä. Asiantuntijat voivat olla vuorovaikutuksessa myös esimerkiksi alansa opiskelijoiden tai aivan toisen ammatin tai tieteenalan asiantuntijoiden kanssa, jotka eivät välttämättä jaa samaa

erikoiskieltä täysin. Kolmantena vuorovaikutuksen kohteena asiantuntijoilla voi olla täysin tiettyä erikoiskieltä tietämättömät henkilöt. Tällaisia ”ei-asiantuntijoita” voivat usein olla esimerkiksi juuri kääntäjät ja tulkit, jotka eivät ole vielä perehtyneet kyseiseen alaan tai sen sanastoon syvemmin. (Bowker & Pearson 2002, 28.)

2.2 Terminologia

Terminologia tarkoittaa oppia käsitteistä ja käsitteitä kuvaavista termeistä. Terminologian sanasto (Sanastokeskus TSK 2006, 30) määrittelee *terminologian* (tieteenalana) seuraavanlaisesti: ”oppi käsitteiden ja termistöjen rakenteesta, muodostamisesta, kehityksestä, käytöstä ja käsittelystä eri erikoisaloilla”.

Moderni terminologia alkoi kehittymään 1800-luvun loppupuolella, kun luonnontieteen aloille alettiin luomaan termejä ja termijärjestelmiä. Itse terminologian teorian perustajana pidetään itävaltalaisista tekniikan tohtoria ja professoria Eugen Wüsteria. Hän perusti Wienin koulukunnan, joka on vielä tänäkin päivänä tunnetuin terminologinen koulukunta. Wienin koulukunta keskittyy Wüsterin insinööritaustan vuoksi tekniikkaan sekä termin ja käsitteen väliseen eroon. Samoihin aikoihin myös Neuvostoliitossa alettiin kehittämään terminologian tutkimusta Wüsterin terminologisten teorioiden pohjalle, mikä puolestaan synnytti terminologian Moskovan koulukunnan. Moskovan koulukunta poikkeaa Wienin koulukunnasta siten, ettei se erota käsitettä ja termiä toisistaan yhtä selkeästi, ja se pyrkii paljon vahvemmin terminologian standardisointiin. Näiden suurten koulukuntien lisäksi terminologista tutkimusta työskentelee myös esimerkiksi pohjoismaissa, Kanadassa ja Tšekissä. (Tekniikan Sanastokeskus 1988, 22–23.)

Terminologian teorian ja tutkimuksen syntyyn vaikutti vahvasti standardisoinnin tarve, eli eri erikoisalojen tarve yhtenäistää termistöjä, ja terminologisessa työssä tarkastelun kohteena ovatkin erityisesti erikoisalojen kielelliset ja sanastolliset piirteet. Terminologiaan kuuluvat esimerkiksi käsitteiden välisten suhteiden tutkiminen sekä se, kuinka termit valikoituvat. (L’Homme 2020, 5; Nuopponen 1999, 91.)

Terminologia on omalla tavallaan hyvinkin monitieteinen ala. Vaikka sitä tutkitaankin usein kielitieteellisestä ja leksikologisesta näkökulmasta, on terminologisia erikoiskielisiä sanakirjoja usein tekemässä myös asiantuntijoita muilta tieteenaloilta. Lisäksi on otettava huomioon myös terminologisiin menetelmiin lainatut teoriat: filosofiasta on lainattu teorioita

esimerkiksi käsitteiden muodostamisesta ja tiedon rakentumisesta, psykologinen vaikutus näkyy esimerkiksi siinä, kuinka viestintää ymmärretään ja tietenkin kielitieteistä on otettu mukaan varsinaiset kielelliset ainesosat (Sager 1990, 4).

Terminologiaan ovat pääsääntöisesti syventyneitä standardisoijat ja sanastotyön tekijät sekä kääntäjät, ja he pyrkivät tekemään selkeitä eroja yleiskielen sanojen ja merkitysten sekä erikoiskielen termien ja käsitteiden välille. Alan yhtenä lähtökohtana on, että *termi*, *käsite* ja *tarkoite* erotetaan toisistaan, joten seuraavassa alaluvussa paneudutaan tarkemmin näihin terminologian peruspilareihin. (Nuopponen 1999, 91–92; Tekniikan Sanastokeskus 1988, 24.)

2.2.1 Termi, tarkoite, käsite ja määritelmä

Termi on tarkempi ja kohdistettu kielellinen nimitys jollekin käsitteelle. Termit ovat useimmiten käyttöön vakiintuneita. Nykyään suurin osa terminologisista näkökulmista tunnustaa termit varsinaisiksi kielen yksiköiksi, jotka voivat toimia, kehittyä ja muuttua muiden kielten yksiköiden tavoin (L’Homme 2020, 18). Vehmas-Lehto (2010, 362–363) kuvailee termiä erikoiskielen tekstin avaimeksi, jonka tarkoitus on nimetä ja määrittää erityisesti erikoisalan käsitteitä. Termejä joudutaan muodostamaan usein erityisesti silloin, kun esimerkiksi tutkijat joutuvat muodostamaan uusia käsitteitä työskennellessään jollain erikoisalalla. (Sanastokeskus 1988, 24–25; Suonuuti 2012, 11.)

Erityisesti erikoisalojen kääntäjille ja tulkeille termit ja termientunnistus on työn ja oikeellisuuden kannalta äärimmäisen tärkeää. Koska termejä johdetaan erikoiskieliin usein yleiskielestä, voi kääntäjän haasteena olla ymmärtää sen erikoiskielineen merkitys. Vastaavasti synonymia tuottaa melko usein ongelmia, vaikka terminologiassa on pyritty käyttämään vain yhtä termiä käsitettä kohti (Vehmas-Lehto 2010, 364).

Tarkoitteet ovat sellaisia ilmiöitä, joita kohtaamme todellisuudessa. Ne voidaan jakaa konkreettisiin ja abstrakteihin tarkoitteisiin. Konkreettisia tarkoitteita ovat sellaisia asioita, joita me voimme esimerkiksi nähdä ja tuntea, kuten esineet, aineet ja ihmiset. Abstrakteja tarkoitteita ovat esimerkiksi sellaiset asiat, joiden olemassaolon tiedämme varmaksi, mutta niillä ei ole mitään tiettyä aineellista muotoa, kuten erilaiset ominaisuudet. *Käsitepiirteet* ovat sananmukaisesti jotakin tarkoitetta määritteleviä kuvauksia, joiden avulla tunnistamme tarkoitteen. Käsitepiirteet ovat siis ne tekijät, jotka erottavat käsitteen toisesta. Esimerkiksi käsitteet *tuoli* ja *pöytä* ovat molemmat yleensä jalallisia, tasapintaisia huonekaluja, mutta

niiden käyttötarkoitukset toimivat eron luovina käsitepiirteinä. Pöytä on huonekalu, jolle voidaan asettaa muita esineitä, kun taas tuoli on huonekalu, jolle voidaan istuutua. Kun käsitepiirteitä on tarpeeksi, muodostuu tarkempi mielikuva ja näin meillä on jokin tietty tarkoitetta vastaava *käsite* mielessämme. Käsitteet ovat siis itseasiassa vain mielikuvia, joita ajattelemme, ja jotta niistä voidaan kertoa, on tiedettävä niiden määritelmät. (Sager 1990, 23–24; Sanastokeskus 1988, 24–25; Suonuuti 2012, 11).

Määritelmän tehtävä on erottaa sanaston käsite muista käsitteistä, ja sen on oltava tiivis ja täsmällinen. Se ei saa olla liian pitkä, jotta sen voi ymmärtää ja oppia paremmin, mutta sitä ei tulisi jättää liian lyhyeksikään, jotta siihen sisältyisi kaikki olennainen tieto. Suhteellisen pieneen tilaan tulisi siis saada sisällytettyä kaikki oleelliset käsitepiirteet, jotka erottavat käsitteen toisesta ja tekevät siitä itsenäisen (Sager 1990, 39). Määritelmä on erityisesti tärkeä, kun tiedetään, että käsite on *homonyminen* eli se voi tarkoittaa useampaa täysin eri asiaa tai se voi olla *polyseeminen*, jolloin kyseessä oleva sana voi tarkoittaa myös useampaa eri asiaa, mutta merkitykset ovat läheisempiä, kuin homonymiassa (Mikhailov & Cooper 2016, 156). Esimerkiksi sana *hiiri* on käsitteenä polyseeminen, ja sen määritelmät poikkeavat toisistaan biologiaan ja tietotekniikkaan liittyvissä sanastoissa. Jos jokin monimerkityksellinen käsite on merkitty laajemmalle yleisölle suunnattuun yleiseen sanakirjaan, voidaan käsitteelle tällöin kirjoittaa käsitteen eri määritelmät. Tällöin myös kuitenkin ilmaistaan, että määritelmä kuuluu jonkin erikoisalan piiriin.

Käsitteitä voidaan määritellä pääosin kahdella eri tavalla. Yleisin tapa on kuvata käsitettä sisältömääritelmän avulla, joka kertoo käsitteen olennaisimmat ominaisuudet. Sisältömääritelmä pohjautuu aina yläkäsitteeseensä ja siihen kuuluu myös kyseessä olevan alakäsitteen ominaispiirteet ja erottavat tekijät. Toinen tapa on käyttää joukkomääritelmää, johon on lueteltu kaikki kyseessä olevan käsitteen alaan kuuluvat tarkoitteet, mahdolliset alakäsitteet ja muut ominaisuudet. (Sanastokeskus 1988, 41–44; Suonuuti 2012, 19–20.)

2.2.2 Käsiteanalyysi

Jokaisen sanastotyön ehkä tärkeimpänä peruspilarina toimii käsiteanalyysi. Sen tarkoituksena ei ole analysoida vain itsenäisiä käsitteitä ja termejä, vaan tehtävänä on tutkia ja määritellä käsitteiden ominaisuuksia sekä käsitteiden välisiä suhteita. Suonuuti (1999, 30) esittää, että käsiteanalyysi on loppujen lopuksi käsitteiden ryhmittelyä omiin loogisiin lokeroihinsa. Tämän tutkielman liitteeksi laatimani sanasto koostuu terveydenhuollon ammattinimikkeistä,

jotka kuuluvat kaikki jo sinänsä yhteen joukkoon. Käsitejärjestelmiä voidaan laatia kuitenkin eri perustein, joten myös tässä työssä käytettyjen ammattinimikkeiden keskinäisiä suhteita voidaan tarkastella eri näkökulmista, kuten esimerkiksi koulutuksen tason kautta.

Terminologisessa käsiteanalyysissa käsitejärjestelmät ja käsitteiden väliset suhteet kuvataan usein graafisesti käsitekaavioina (Nuopponen 2009, 314). Asiaan perehtymättömälle käsitekaaviot voivat näyttää monimutkaisilta ja jopa ”mitäänsanomattomilta”, mutta terminologeille ja sanastonlaatijoille käsitekaaviot voivat hyvin tehtyinä selkeyttää ja kuvata suoraan eri käsitteiden suhteita ja suhteen tyyppiä. Nuopponen (2009, 315) mainitsee artikkelissaan kuitenkin, että käsiteanalyysia pidetään usein osana sanaston laadintaa, vaikka itse sanasto ei yleensä ole varsinaista tieteellistä tutkimusta, vaan mahdollinen tutkimuksen ohessa luotu ”sivutuote”, kuten myös tässä pro gradu -tutkielmassa. Sen sijaan terminologiset käsiteanalyysit voivat toimia työkaluna tutkijoille tai sanastontekijöille eri käsitteiden ja niiden välisten suhteiden tutkimisessa, arvioinnissa, määrittelemisessä ja mahdollisesti pyrkimyksessä vakiinnuttaa niitä.

Käsiteanalyysin avulla muodostetaan erilaisia käsitejärjestelmiä, jotka osoittavat käsitteiden kuuluvan tiettyyn ryhmään sekä niiden väliset suhteet. Käsitejärjestelmiä voidaan kuvata erilaisilla käsitekaavioilla, ja käsitteet voidaan jakaa Suonuutin oppaan (2012, 13) mukaan kolmeen pääryhmään käsitteiden suhteiden mukaan: hierarkkinen suhde, koostumussuhde ja funktiosuhde.

Hierarkkinen suhde on kyseessä silloin, kun kahdella käsitteellä on muuten samat ominaisuudet ja käsitepiirteet, mutta toisella niistä on myös joku tai joitakin omia erottavia piirteitä. Tällöin se, jolla on yksi tai useampi lisäpiirre, on alakäsite. L’Homme ja Marshman (2006, 68) kertovat, että hyperonyymit eli yläkäsitteet ovat terminologisessa työssä kenties tärkein osa, sillä niiden avulla voidaan luoda selkeitä hierarkkisia käsitesuhteita. Yläkäsite on siis ikään kuin ”yleisempi”, tarkemmin selittämättömämpi sana jollekin laajemmalle joukolle eri käsitteitä, jotka kuitenkin selkeästi käsitepiirteiden mukaan kuitenkin kuuluvat tähän yläkäsitteeseen. Alakäsitteet voivat jakautua edelleen useampiin alakäsitteisiin. (Suonuuti 2012, 13.)

Koostumussuhteella tarkoitetaan sellaista käsitesuhdetta, jossa yläkäsite pohjautuu yhteen kokonaisuuteen ja alakäsite perustuu yläkäsitteen kokonaisuuden osaan. Suonuuti (2012, 15) on käyttänyt malliesimerkkinä puita ja sen osia (oksia, runkoa, lehtiä jne.) auttamaan tätä

ymmärtämään. Koostumussuhteessa siis puu yläkäsité ja oksat, runko, juuret ja sen muut osat koostavat omat alakäsitteensä. Koostumussuhteita voi olla paljon erilaisia ja ne voivat muodostua usein eri tavoin.

Funktiosuhde on hieman monimutkaisempi järjestelmä, kuin aiemmat kaksi käsitesuhdetta. Funktiosuhteita on paljon erilaisia ja ne voivat muodosta yhdessä käsitejärjestelmässä monin eri tavoin. Suonuuti (2012, 16–18) on listannut useamman tavan, jolla funktiosuhde muodostuu, kuten *syy-seuraus*, *tapahtuma ja tekijä*, *esine ja toiminta* sekä *työkalu ja tarkoitus*. Esimerkkinä syy-seuraus-funktiosuhteesta toimii vaikkapa *potilashoito-lääkäri*.

Tätä tutkielmaa varten olen laatinut hyvin yksinkertaiset ja selkeät käsitekaaviot terveydenhuollon ammateista. Käsitekaaviot on kategorisoitu sen mukaan, kuinka laaja toimenkuva ammanteilla on. Kaikki luomaani sanastoon liittyvät käsitekaaviot löytyvät tutkielman liitteistä.

Kuva 1. Käsitekaavio laillistettavista ammattinimikkeistä Suomen terveydenhuollossa, joilla ei ole rajattua erikoistumista

2.3 Vastinetyö nimityksissä ja nimikkeissä

Ammattinimikkeiden terminologia on mielenkiintoista siltä kantilta, etteivät ammattinimikkeet ja tittelit sinänsä ole termejä ainakaan sanan perinteisessä merkityksessä. Toisaalta kuitenkin jokaiselle ammattinimikkeelle voidaan antaa sitä kuvaava määritelmä, kuten Sager (1990, 39) kertoo. Ammattinimikkeen määritelmä erottaa sen toisista ammattinimikkeistä esimerkiksi koulutusvaatimusten tai toimenkuvan perusteella. Periaatteessa ja käytännössä ammattinimike voi siis käyttäytyä termin tavoin, ja tämän vuoksi olen tässä tutkielmassa käsitellyt ammattinimikkeitä termien tavoin. Myös Kudašev (2007,

101–102) esittää, että nimitykset käyttäytyvät samalla tavalla kuin termitkin. Nimitysten välissä on erilaisia käsitesuhteita, ne voivat jakautua alakäsitteisiin ja nekin voivat kuulua johonkin ryhmään. Kudašev on itse ottanut esimerkiksi tästä omenoiden kirjon: omenoita on lukuisia eri lajikkeita, jotka eroavat toisistaan niin ulkonäöllisesti kuin makunsakin puolesta. Hän myös mainitsee kuitenkin, etteivät tällaiset lajien nimet ole termejä, vaan nimityksiä.

On haastavaa ja jokseenkin ongelmallista määrittää, kuuluvatko ammattinimikkeet erikoiskieleen vaiko yleiskieleen. Esimerkiksi tämän tutkielman käsittelemät terveydenhuollon nimikesuojattavat ja laillistettavat ammattinimikkeet ovat ehdottomasti terveydenhuoltoalaan kuuluvia, mutta toisaalta voimme kuvitella, että suurin osa suomalaisista tietää vaikkapa lääkärin toimenkuvasta ja koulutuksesta. Toisaalta kun ajattelemme ammattinimikkeitä siitä näkökulmasta, kuinka ne eroavat muista lähikäsitteistä, meidän tarvitsee tutkia niitä tarkemmin ja analysoida niiden piirteitä ja määritelmiä tarkemmin. Kun siis käsittelemme myöhemmin tässä tutkielmassa ammattinimikkeitä ja niiden vastikkeita venäjän kielellä termien tavoin, ovat ne tyyllillisesti neutraalia erikoiskieltä, jota voidaan käyttää paljon useammassa tapauksissa, kuin tyyllillisesti rajatumpaa erikoiskieltä (Kudašev 2007, 107).

Omaa käsitystäni siitä, että myös ammattinimikkeet voivat toimia termeinä, tukee Kudaševinkin (2007, 111–112) väitöskirjassa esitellyt väitteet siitä, minkä tyyppiset sanat oikein voivat olla termejä. Juuri mainittu kertoo, kuinka termien sanaluokasta ja tyyppistä on ollut keskustelua jo pitkään, ja kuinka esimerkiksi jotkut terminologit ja tutkijat ovat sitä mieltä, että vain substantiivit ja substantiiviset sanaliitot voivat toimia termeinä. On kuitenkin myös paljon niitä, joiden mielestä myös muista sanaluokista saadaan termejä. Toki ammattinimikkeet ovat pääosin substantiiveja (pl. *koulutettu hieroja*, joka toimii sanaliittona), mutta jos mietitään, voivatko ammattinimikkeet olla termejä, niin voidaan miettiä myös sitä, kuinka jopa eri sanaluokkien käsitteiden ”termimäisyydestä” voidaan kiistellä.

2.4 Sanakirjan laatimisen teoriaa

Kudašev (2013, 22) esittää, että sanakirja on artefakti. Artefakti on ihmisen laatima esine, joka on luotu tietyn kohderyhmän ja tarkoituksen avuksi. Tekniikan sanastokeskus (1988, 121) jakaa sanakirjat *deskriptiivisiin* ja *normatiivisiin sanakirjoihin*. Deskriptiivisessä sanakirjassa on kuvattu kieltä ja sanojen käyttöä voimassa olevien käytäntöjen mukaisesti.

Normatiivisen sanakirjan tarkoitus taas on ohjeistaa lukijaansa sanojen merkityksistä ja käyttötavoista.

Normatiivisesta sanakirjasta voidaan saada myös *sanasto*, joka keskittyy vain tiettyyn erikoiskieleen. Sanastossa on käsitteiden määritelmät ja niitä vastaavat termit (Tekniikan sanastokeskus 1988, 121).

Sanakirjan laatimista aloitettaessa on lähdettävä luonnollisesti liikkeelle teoksen suunnitelmasta. Hyvin suunnitellussa sanakirjassa on määriteltyä esimerkiksi sen kohderyhmä(t), aineisto, rakenne, funktio, kieli tai kielet sekä myös sellaiset tekijät, kuin aikataulu ja budjetti (Kudašev 2013, 22).

Kun terminologisen sanakirjan laatimista aletaan suunnittelemaan, on hyvä määritellä, kenelle sanakirja halutaan tehdä sekä miksi ja miten tämä ryhmä tulee tietoa etsimään ja käyttämään. Kohderyhmien tarve tulevalle sanakirjalle tulisi ehdottomasti huomioida, ja koska kohderyhmiä voi olla useitakin, tulisi sanakirjaa suunniteltaessa ajatella ensisijaista pääkohderyhmää, joka hyötyy teoksesta eniten. Luonnollisesti on myös suunniteltava, miten sanakirjan aineistoa etsitään ja missä järjestyksessä. Nämä asiat ovat nk. *leksikografisia tekijöitä*. (Kudašev 2013, 28.)

Sanakirjan laatimisen ulkoisiin tekijöihin voidaan lukea esimerkiksi budjetti, aikataulut, henkilöstö ja työnjako. Koska tämä pro gradu -työ on henkilökohtainen, eikä minkään ryhmän yhteinen projekti, en aio käsitellä tiettyjä ulkoisia tekijöitä, kuten raha-asioita tai työryhmää.

Jo sanakirjaprojektin suunnitteluvaiheessa tulisi kohderyhmä pitää mielessä, jos haluaa sanakirjan olevan hyödyksi lukijoilleen. Oman sanastotyöni ensisijaiseksi kohderyhmäksi olen päättänyt asioimistulkit ja kääntäjät, jotka työskentelevät terveydenhuollon piireissä. Toissijainen kohderyhmäni koostuu venäjän kielen ja kääntämisen opiskelijoista. Tietenkin tällaisesta terveydenhuollon virkoihin liittyvistä termeistä voi hyvinkin olla hyötyä myös esimerkiksi kaksikielisille perheille, hoitoalan työntekijöille ja lukuisille muille ammattihenkilöille, mutta Kudaševin (2013, 30) mukaan olisi tärkeää priorisoida, jotta sanakirja tarjoisi käyttäjilleen mahdollisimman paljon hyötyä. Bowkerin ja Pearsonin (2002, 28) alaluvun *Why learn an LSP?* tiivistän lyhyesti seuraavanlaisesti: ”jotta jonkin asian osaa varmasti, henkilön täytyy osata selittää, miten se toimii.”

Kuten luvussa mainitaan, esimerkiksi matemaattisen ongelman ratkaisu ja ratkaisuun johtaneen prosessin selittäminen ja ymmärtäminen ovat kaksi täysin erilaista osaamisen tasoa.

2.4.1 Aineiston kerääminen

Aiheen rajaaminen on tärkeä ja olennainen osa sanastotyön alkutaivalta. Rajauksella pidetään huoli siitä, että kaikki sanastoon pakattu tieto on varmasti hyödyksi kohderyhmälleen sekä myös on uskollinen funktiolleen (Lehtosalo & Tyysteri 2013, 12; Suonuuti 2012, 34). Rajaamalla aihepiiriä on myös helpompaa lopulta päättää työhön valittavat käsitteet. Kun aihe on rajattu, on hyvä aika alkaa hankkimaan ja käymään läpi aineistoa, josta sanaston termit valitaan. Hyviä aineistolähteitä voi löytyä paljonkin laeista, säädöksistä, esitteistä ja muista julkaisuista, jotka koskevat omaa aihetta. Aiheesta riippuen myös erilaiset foorumit, blogitekstit ja muut vähemmän viralliset tekstit voivat olla hyödyksi aineistoa kerryttäessä, mutta niiden kanssa tulee olla erityisen huolellinen ja tarkka tekstin luotettavuutta ja oikeellisuutta arvioitaessa. Suonuutin opas (2012, 35) sanaston tekoon mainitsee myös näiden lisäksi aiemmin julkaistut sanastot ja sanakirjat.

Kudašev (2007, 312–315) kertoo, että lähteiden tulee olla luotettavia, säännönmukaisia, ymmärrettäviä sekä ajanmukaisia. Koska on melko harvinaista löytää sellaisia lähteitä, jotka täyttäisivät kaikki sanastontekijän vaatimukset, on korpusten käyttö ja laatiminen oman työn tueksi kannattavaa. Korpusten hyötykäyttöisyyteen ja laajuuteen vaikuttaa ehdottomasti se, että niiden sisältö voi koostua elektronisten lähteiden ja paperilähteiden arsenaalista, jolloin sanaston tekijällä on käytettävissään suurempi valikoima tekstejä. Voidaan siis todeta, että sanaston etsiminen verkossa sijaitsevista erikoisalojen korpuksista omaan työhön saattaa olla joissakin tapauksissa paljon tehokkaampaa, kuin kerätä omat henkilökohtaiset kansiot täyteen lukuisia eri dokumentteja. Nykyään korpusten hyödyntäminen sanastonlaadinnassa ja termityössä on jo vakiintunut työtapa. (L’Homme 2020, 33.)

Kudašev (2007, 316) mainitsee kuitenkin myös korpusten kahdesta epäkohdasta: korpukset eivät huomioi tarpeeksi epävirallisempaa puhetyyliä, eivätkä korpukset aina vastaa sanastontekijän ongelmiin tai kysymyksiin. Ne voivat olla myös hankalia käyttää, eikä esimerkiksi korpuksen laatiin sanalistoihin ja termivastineisiin kannata luottaa sokeasti. Jotta korpuspohjainen terminologinen sanastotyö olisi mahdollisimman laadukas, olisi hyvä käyttää mahdollisimman paljon erilaisia lähteitä ja materiaaleja. Korpuksia ei usein hyödynnetä termitöissä myöskään sen takia, että ne voivat olla aikaa vieviä ja paljon työtä

vaativia. Jotta oma termilista olisi mahdollisimman laadukas ja kattava, tarvitsee se valtavasti erilaisia erikoisalan tekstejä, jotka tulee usein yhdistää itse, jotta saadaan valmis työtä tukeva korpus. On kuitenkin mainittava, että juuri mainitsemistani epäkohdista Kudašev on kirjoittanut väitöskirjassaan (2007) reilusti yli vuosikymmen sitten, joten tänä päivänä esimerkiksi sähköiset korpuspalvelut ovat kehittyneempiä ja niiden käyttö on varmasti helpompaa, kuin ennen.

Varteenotettavia aineistoja korpustyöhön ovat usein 1) auktorisoidut aineistot, kuten lait ja asetukset sekä viranomaisten laatimat asiakirjat, 2) oppikirjat, väitöskirjat, ammattilehdet, sanastot ja sanakirjat sekä 3) esitteet, ohjeet, sopimukset, raportit ja mainokset. Joissakin tapauksessa jopa suullisia lähteitä voidaan käyttää. (Mikhailov & Cooper 2016, 157; Sanastokeskus 1989, 142–143). Korpuksessa olisi hyvä olla kyseisiä tekstejä niiden lähdekielellä sekä myös samojen tekstien käännöksinä, mikäli termityö ei ole yksikielinen. Tarkempaa tietoa korpuksen käytöstä sanastotyössä kerron luvussa 2.5.

2.4.2 Kerätyn aineiston käsittely

Kun oman työn kannalta tärkeitä ja hyödyllisiä sanoja aletaan poimimaan aineistosta, kannattaa ensin suorittaa *termi-inventaario*. Termi-inventaariossa aineistoteksteistä poimitaan kaikki sellaiset sanat, jotka edes vaikuttavat termeiltä eli *esitermit*, sekä myös niiden määritelmiä ja selitteitä, jos mahdollista. Inventaarion tuloksena on usein huomattavasti suurempi määrä termejä. Pienten sanastotöiden kohdalla voidaan toimia hieman toisin valitsemalla omaan sanaan liittyvä pienempi käsitejoukko, jonka ympärille tuodaan lisää käsitteitä käsitesuhteita analysoimalla. (Nykänen 1999, 65.)

Termien valinta sanastoon vaatii huolellista paneutumista käsittelyssä olevaan erikoisalaan. Vaikka terminologit, kääntäjät ja muut sanastonteon parissa työskentelevät ovat vain harvoin kyseessä olevan erikoisalan asiantuntijoita, tulee heidän tuntea edes alan perusteet.

Terminologista sanastoa tehdessä ja käsitteitä ja niiden keskinäisiä suhteita luodessa tulee sanastontekijälle vastaan myös termien valinta. Termin tulee olla kielinormien ja -sääntöjen mukainen. Kun terminologiaa esitellään, on noudatettava tiettyjä ohjeita ja käytäntöjä. Suonuuti (2012, 37) on listannut ne selkeästi seuraavanlaisesti:

Sekä termi että määritelmä ovat yksikössä, elleivät ne ole luonteeltaan monikollisia, esimerkiksi nettokuoletukset.

Määritelmässä ei ole alkusanoja, esimerkiksi ”termi, joka tarkoittaa”, ”käsite, joka koostuu”, ”X merkitsee”, ”X on”, ”eräs” tai ”se”.

Termi ja määritelmä alkavat pienellä kirjaimella (paitsi nimet) eikä määritelmän lopussa ole pistettä.

Termi on epämääräisessä muodossa niissä kielissä, joissa esiintyy määräinen/epämääräinen muoto, jos ei ole perusteltua syytä toimia toisin.

Toisesta asiakirjasta lainatun määritelmän lähde merkitään määritelmän perään esimerkiksi hakasulkuihin.

Jos jostakin käsitteestä on käytössä useita synonyymisia termejä, niistä yksi valitaan suositettavaksi termiksi ja muut luokitellaan sallittaviksi, hylättäviksi tai vanhentuneiksi.

Sanastossa toisaalla määritellyistä käsitteistä käytetään aina suositettavaksi valittua termiä, joka merkitään esimerkiksi kursivoimalla tai lihavoimalla.

Termi-inventaarion ja lopullisten käsitteiden valinnan jälkeen aletaan analysoida ja tutkimaan valittuja käsitteitä ja niiden välisiä suhteita. Käsiteanalyysi on työlästä, mutta tärkeää, sillä käsitteitä määrittelevät piirteet ja niiden väliset suhteet ovat apuna määritelmien laatimisessa (Nykänen 1999, 66).

2.4.3 Sanakirjan järjestäminen

Sanakirjan sisältämät termit ja käsitteet järjestetään usein aakkosjärjestykseen, mutta joissakin tapauksissa sisältö voidaan järjestää myös systemaattisesti, jolloin järjestyksen määräävät käsitteiden suhteet. Systemaattisesti järjestelystä sanastosta on melko hidasta hakea yksittäisiä termejä, mutta sen sijaan se antaa lukijalle selkeän käsityksen käsitejärjestelmästä. Joissakin tapauksissa voidaan käyttää yhdistelmäjärjestystä, jolloin yläkäsitteet järjestetään systemaattisesti, mutta alakäsitteet järjestetään aakkosellisesti oman yläkäsitteensä jälkeen. (Sanastokeskus 1988, 179.)

Viimeistään silloin, kuin sanaston sisältö on valmis termeineen ja määritelmineen, on sen hakemisto järjestettävä haluttuun muotoon kaikilla sanaston kielillä. (Nykänen 1999, 69). Sanakirjassa tai sanastossa on oltava hakemisto termitietueille, jos niitä on enemmän kuin 20. Jos termitietueet on järjestetty aakkosellisesti ja ne ovat yksikielisiä, hakemisto järjestetään systemaattisesti eli käsitesuhteiden mukaan. Monikieliseen aakkoselliseen sanastoon liitetään niin systemaattinen hakemisto sanaston määritelmäkielillä kuin aakkosellinenkin hakemisto kaikille vastinekielillä. Sekä yksikieliseen että monikieliseen ja systemaattisesti järjestettyyn sanastoon liitetään mukaan aakkosjärjestykseen laadittu hakemisto kaikilla mukana olevilla

kielillä. Termit merkitään molempiin hakemistoihin samalla tavoin kuin sanastossa. (Sanastokeskus 1988, 182–183.)

Tämän tutkielman yhteydessä laadittu sanasto on suhteellisen lyhyt (30 suomenkielistä termiä sekä niiden vastineet), ja tietueet on järjestetty aakkosjärjestykseen.

2.5 Korpuksen käyttö sanastotyössä

Kielitieteissä korpus tarkoittaa suurta tekstikokoelmaa. Nykyään korpuksia voidaan käyttää monin tavoin ja eri tarkoituksessa verkossa. Elektroniset korpuksot erityisesti ovat nykyään hyödyllisiä erilaisille ihmisille – niin ammattilaisille kuin tavallisillekin kielen käyttäjille. Erityisen hyödyllisiä korpuksot ovat sanastontekijöille, sillä korpuksen avulla voidaan tutkia erilaisten sanojen yhteyksiä toisiinsa, niiden käyttöä erilaisissa teksteissä sekä jopa niiden kieliopillisia seikkoja.

Koska ennen korpuksot olivat valtavia painettuja, jopa moniosaisia, teoksia, oli tiedon hakeminen niistä hyvin työlästä (puhumattakaan tällaisen korpuksen laatimisesta). Nykyään elektronisessa muodossa olevat korpuksot ovat edeltäjiäänkin suurempia, sillä niihin voidaan useimmiten lisätä aineistoa ilman konkreettisten kirjan kansien aiheuttamaa rajoittamista. Useat korpuspalvelut, kuten tässäkin tutkielmassa käytetty Sketch Engine, tarjoavat erilaisia työkaluja, joilla voidaan hakea ja tutkia korpuksosta löytyvää informaatiota, oli sitten yksittäisten sanojen tarkistamista tai niiden käyttöä kokonaisissa lauseissa. (Bowker & Pearson 2002, 9–11.)

Korpuksen käytöstä sanastoprojektin aikana on paljon hyötyä. Korpuksen avulla voidaan tutkia sanojen tai ilmausten käyttöä kontekstissa ja lähdekielellä yleensä, sekä määrittää aineistosta esimerkiksi toistuvimmat sanat, avainsanat, sanojen kirjoitusasuja, kielioppia ja kuinka niitä käytetään eri teksteissä. Korpuksen avulla voidaan siis tutkia oman työn kannalta tärkeitä erikoisalan termejä ja niiden käyttöä erilaisissa teksteissä, jolloin termejä on helpompi ymmärtää ja käyttää. Näin ollen korpuksot voivat olla hyödyksi varsinaisen termi-inventaarion lisäksi myös käsiteanalyysissä. (Bowker & Pearson 2002, 31; L’Homme 2020, 33–34.)

Korpuksia käytettäessä on kuitenkin oltava tarkkaavainen ja muistettava, että niissä on myös omat epäkohdansa, jotka voivat vaikeuttaa ja hidastaa työtä. Jotta korpuksosta voidaan saada mahdollisimman paljon hyötyä, siinä on oltava valtava määrä hyviä erikoisalan tekstejä (ks.

luku 2.3). Korpuksen käyttäjän on myös pidettävä mielessään, että mikä tahansa tekstikokoelma ei käy korpuksesta: korpuksen tulee sisältää tekstejä, jotka on valittu tietyin ehdoin (erikoisala, aihe, kielen variaatio, kuten murteet), ja näiden tekstien on tärkeää olla mahdollisimman luotettavilta lähteiltä sekä korpuksen käyttötarkoitusta mukailevia (Bowker & Pearson 2002, 10).

Oman korpuksen tekeminen vie kohtuullisen paljon aikaa. Riippuen erikoisalasta tai aiheesta, aineiston keräämiseen saattaa mennä jopa kuukausia, sillä aineistoa tulee olla suuri määrä ja korpuksen valitut tekstit tulee käsitellä esimerkiksi poistamalla yhteystietoja tai vieraskielisiä katkelmia tai jopa kokonaisia sivuja. Tällöin korpuksesta etsittäessä avainsanoja tai monisanaisia ilmaisuja voidaan välttyä ylimääräisiltä ja oman työn kannalta turhilta sanoilta. Sketch Engine on työstänyt myös sanastotoimintoa, joka yhdistää kaikki luvussa 2.5.2 esittelemäni Sketch Enginen toiminnot, joita olen käyttänyt omassa sanastotyössäni yksittäin (Sketch Engine).

Korpuksia on lukuisia erilaisia aina tekstipohjaisista kokoelmista puhutun kielen korpuksiin. Puhekorpuksset sisältävät esimerkiksi nauhoitteita keskusteluista, haastatteluista tai luennoista. Tekstikorpuksset sen sijaan nimensä mukaisesti teksteistä. Tekstikorpuksset voidaan jakaa edelleen yksikielisiin ja monikielisiin korpuksiin, ja monikieliset korpuksset voidaan jakaa edelleen rinnakkaiskorpuksiin ja vertaileviin korpuksiin, joista kerron enemmän seuraavassa alaluvussa.

2.5.1 Vertaileva korpus ja rinnakkaiskorpus

Korpuksia on erilaisia eri tarpeisiin. Vertaileva korpus (engl. *comparable corpus*) koostuu kaksi- tai useampikielisestä aineistosta. Vertailevaan korpuksen ei kuitenkaan valita esimerkiksi aineistoa kielestä A ja tämän aineiston käännöksiä, vaan käännösten sijaan käytetään muilla kielillä kirjoitettuja vastaavia tekstejä, jotka kuuluvat saman erikoisalan piiriin. Laadukkaan vertailevan korpuksen laatimisessa on tärkeää käyttää molemmissa tai kaikissa korpuksen kielissä yhtenäistä linjausta tekstilajien suhteen. Käytännössä vertaileva korpus ei itseasiassa ole yksi yhtenäinen kokoelma kaksi- tai useampikielisiä tekstejä, vaan jokainen kieli toimii omana korpuksenaan, ja niitä vertaillaan keskenään. Vertailevia korpuksia on hyödyllistä käyttää esimerkiksi erikoisalan terminologian tai vakiintuneiden ilmausten käyttöesimerkkien selvittämiseksi eri kielissä, kuten Pearson (2003, 16) kertoo

esimerkiksi monien kääntämisen opiskelijoiden ja opettajien tekemän. Oman työni yhteydessä laatimani korpus tulee olemaan tyypiltään juuri vertaileva korpus.

Rinnakkaiskorpuksset (engl. *parallel corpora*) sisältävät aineistoa sekä alkuperäiskielellä että niiden käännökset. Rinnakkaiskorpuksien avulla voidaan todeta, että käännettyjen tekstien kieli poikkeaa usein kohdekielellä alun perin kirjoitetuista vastaavista teksteistä. Tällaisten asioiden opiskelu ja tutkiminen auttaa esimerkiksi käännösopiskelijoita tutustumaan ammattikäytäntöihin tapoihin esimerkiksi lokalisoida tai adaptoida kulttuurille ominaisia piirteitä toiselle kielelle ja kulttuurille. Yksi rinnakkaiskorpuksen tärkeimmistä ominaisuuksista on Pearsonin ja Bowkerin (2002, 93) mukaan kaksikielisen konkordanssin tutkiminen. Konkordanssilla tarkoitetaan sitä, kuinka jokin sana esiintyy kokonaisissa lauseissa. Kaksikielistä konkordanssihakua käytettäessä haettu sana siis näytetään erilaisissa lauseissa kielellä A, ja sen mahdollinen käännösvastine näytetään kielellä B. Näin ollen rinnakkaiskorpuksset voivat siis olla avuksi käännösprosessin aikana syntyviin ongelmiin. (Pearson 2003, 16–18.)

Elektronista korpuspalvelua käytettäessä terminologisen työn kokoamiseen etsitään kerätyistä teksteistä usein avainsanoja. Oman työn kannalta mahdollisesti tärkeitä sanoja kannattaa hakea frekvenssilistojen avulla, sillä pelkästään automaattista avainsanahakua käyttämällä useat tärkeät termit ja ydinsanat monisanaisista ilmaisuista voivat jäädä löytymättä (Mikhailov & Cooper 2016, 158–159).

2.5.2 Sketch Engine

Tässä tutkielmassa käytän Sketch Engine -korpuspalvelua avainsanojen ja toistuvuuksien kartoittamiseen.

Sketch Engine on Adam Kilgarriffin luoma korpustyökalu, jota voidaan käyttää esimerkiksi sanakirjojen ja termilistojen kokoamiseen (Kovár 2016). Palvelua voidaan käyttää tutkimalla jo valmiita korpuksia tai halutessaan voidaan luoda oma korpus, joka sisältää tekijän itse valitsemat tekstit. Omien verkkosivujensa mukaan Sketch Engine sisältää 500 valmiita korpusta yli yhdeksälläkymmenellä kielellä. Suurin suomenkielinen korpus Sketch Enginessä on *Finnish Web 2014 (fiTenTen14, TreeTagger v2)*, ja se sisältää yli 1,4 miljardia sanaa.

Kun korpus on valittu, voidaan suorittaa erilaisia hakutoimintoja. Valittiin mikä toiminto tahansa, yleensä siinä voidaan tutkia hakusanaa esimerkiksi sanana tai lemmana. Omassa

analyysissäni tulen hakemaan pääosin lemmanhakua, sillä tässä haussa kone etsii infinitiivimuodon lisäksi kaikki haetun sanan taivutusmuodot.

Word Sketch antaa haettuun sanaan yhdistettyjä sanoja ja ilmaisuja ja se osoittaa, kuinka hakusana käyttäytyy. *Word Sketch* -toiminnolla voidaan myös nähdä, kuinka usein haettu sana toistuu korpuksen lähteissä, eli sen frekvenssiluku. Esimerkiksi sana *terveydenhuolto* toistuu *fiTenTen2014* -korpuksessa 68 245 kertaa, ja useimmiten se on liitetty yhteen sanan *julkinen* kanssa (2971 kertaa). Tuloksista voimme valita juuri tämän yhdistelmän ja jatkaa suoraan konkordanssihakuun (*Concordance*), joka listaa kaikki ne lähteet, joissa yhdistyvät lemmat *julkinen* sekä *terveydenhuolto*. Konkordanssihaku voidaan suorittaa myös omassa osiossaan samalla tavalla hakemalla kuin *Word Sketch* -toiminnossakin. Jos tarvitaan tarkempaa hakua, voidaan konkordanssihaussa käyttää myös CQL-kyselyä, jolla voidaan hakea käyttöesimerkkejä jostakin sanasta tai ilmauksesta tarkennetulla ja ehdollisella haulla. CQL-kieli on eräänlaista koodikieltä, jossa käytetään erilaisia merkkejä haetun sanan tai haettujen sanojen kanssa. CQL-kyselyä voidaan havainnoida vaikkapa sanontojen käyttöesimerkkien tutkimisella. (Mikhailov 2021). Haetaan esimerkiksi, kuinka ”päästää pälkähästä” esiintyy korpuspalvelussa:

CQL: [word="päästää"][word="pälkähästä"]. Kysely antoi vain 15 hakutulosta, joissa haettu idiomiksi esiintyi juuri annetussa muodossa. Kuvassa 2 on kuvankaappaus suoritettujen haun ensimmäisestä kymmenestä tuloksesta.

	Left context	KWIC	Right context
1	aastus.iki.fi	3. </s><s> Aivan näin vähällä Chisua, tai suomalaisia artisteja yllypäänsä, ei silti pidä	päästää pälkähästä . </s><s> Toisin kuin viralliselta kalskahtavasta nimestä ja organisaation käyttämän
2	blogspot.fi	uta. </s><s> Kansainvälinen sana "proteesi" (joka ei ihan kuvaa todellista tilannetta)	päästää pälkähästä , ainakin sen jälkeen, kun on kävellyt viisi kertaa metallinpaljastimen läpi eikä päällä
3	paakallo.fi	ntit kiinnostavat varmasti Pääkallon lukijoita. </s><s> Jep jep. </s><s> Taitaa Tuutsi	päästää pälkähästä Riitesuon. </s><s> Lajin ja Junnujenkin kannalta olis paprempi että joku selkeä rang
4	diaryland.com	in on toki ERITTÄIN suuri vaikutus sotien syyttymisessä, mutta uskontojakaan ei tule	päästää pälkähästä . </s><s> Hyvän ja pahan vaakakupissa tällä haavaa painaa kovasti menneisyys, mi
5	blogspot.fi	nkumouksesta. </s><s> Kommunismille ei pitäisi nauraa eikä sen kannattajia pitäisi	päästää pälkähästä sen takia, että ideologian takana oli kaunis ajatus ja hyvät alkumukset. </s><s> Seki
6	danny.fi	!?!? ". </s><s> Jatkan hermostunut soperrustani. </s><s> Pitäiskö kuitenkin kaveri	päästää pälkähästä ? </s><s> Kajautan ilolla ilmoille. - "Aprillii, syö sillii, juo kuravettä päälle!!!!". </s><s>
7	blogspot.fi	<s> Jossain asioissa se oikeesti onkin vähän hitaampi käsittämään mutta ei sitä saa	päästää pälkähästä sillä että esittää mä en ymmärrä. </s><s> Tán mulle sano Mari jo silloin kun Jeccu o
8	tietokone.fi	iterihoa jopa kuudeksi vuodeksi. </s><s> Luvattomia aineistoja imuroivat uusi laki	päästää pälkähästä . </s><s> Se ei myöskään koske jakoja vertaisverkkoissa tai hakukonetta. </s><s> La
9	vaikunta.info	kin "oljenkorsi", johon vetoamalla voidaan selvästi laittomasti toiminut viranomaisen	päästää pälkähästä , sen sijaan että nostettaisiin syyte. </s><s> Nämä ratkaisut makaavat virastossa usi
10	yhteishyva.fi	<s> Pieni käsidesi, ennen kuin aterioit, eikä ole mahdollista pestä käsiäsi, tämä tuote	päästää pälkähästä . </s><s> En kuitenkaan suosittelen jatkuvaa läträämistä desillä, ihan jo siksi, että i

Kuva 2. CQL-kyselyn avulla suoritettu konkordanssihaku ilmaisulle *päästää pälkähästä*

Äskeinen haku viittaa kuitenkin siihen, että päästetään *joku toinen* pälkähästä. Jotta saadaan mukaan enemmän verbimuotoja, voidaan käyttää esimerkiksi seuraavanlaista CQL-kyselyä:

CQL: [lemma="päästä.*"][lemma="pälkähästä"]. Kyselyn ensimmäisestä lemmasta on otettu pois sanan *päästää* viimeinen kirjain *ä* ja tilalle on laitettu piste ja asteriski. Piste ilmaisee,

että haetun sanan tai lemman perään voi tulla mikä tahansa merkki. Asteriski (*) taas kertoo, että aiempi merkki tai elementti voi toistua. (Mikhailov 2021.)

Tällä hakukyselyllä saatiin 624 hakutulosta, joista kymmenen ensimmäistä on esiteltyinä kuvassa 3.

The screenshot shows a search interface with a search bar containing the query: CQL [lemma="päästä" | lemma="pätkähästä"] • 624. Below the search bar, there are tabs for 'Details', 'Left context', 'KWIC', and 'Right context'. The 'KWIC' tab is selected, displaying a list of search results. Each result consists of a source domain, a snippet of text with the search term highlighted in red, and a right context snippet.

	Left context	KWIC	Right context
1	valtakar.com	cun ei palanut matkalla. Tällä ei ketään poiteta. Näin Paavo	pääsi pätkähästä ja sotatoimet jatkuivat. Tällä omalla lomalla olessa hänelle sattui kipe
2	suntuubi.com	ta huolimatta liikkuisi voimakkaasti. Useasti me ajatteleme, että me	pääsemme pätkähästä, kun me katsomme seksiä, väkivaltaa ja jumalattomuutta Tv:n elokuvista, mut
3	typepad.com	ei halua rasittaa omaa tulevaisuustilimiään talouden malleilla, EVAn skenaariot	päästävät pätkähästä. Ryhmä voi suoraan mieltä, millaisia elämäntyylejä kussakin maailm
4	jaakkokuusisto...	nsä, oikeat piraatit, jotka myyvät laittomasti musaa, elokuvia ja muita taidetta	pääsevät pätkähästä. Ongelma on, että tässä nurinkurisessa maailmassa oikeudenkäynti j
5	fitfashion.fi	surra. Valehtelisin kuitenkin, jos väittäisin, etten osittain vain halunnut "	päästä pätkähästä" ja välttää tilanne, jossa mun täytyy kieltäytyä viinilasista. Juomattom
6	jumis.fi	oli miehiä jotka puuttuivat aasin sieppaukseen. Viki Vikkelä ajatteli jo	pääsevänsä pätkähästä. Mutta eipä sekään auttanut. Vain muutaman lauseen he vai
7	harmaasusi.com	. Siltä valmistellaan lakia ympäristöministeriössä. Jos haluaa	päästä pätkähästä ilman että laskee housuun, on pujotettava takajalat kumikenkiin ja yläkerta öljy
8	virtualpilots.f...	stä, avasin lisäsäiliön tulpan. Se oli täynnä bensiiniä. Jotta ei	pääsisi pätkähästä minä nakkasin avaimen maahan ja menin tämän kapteenin luo ja sainoin:
9	poytya.fi	mitään tutkittavaa enää ole vai odotatko että se kävelee pois itseksensä ja me	pääsemme pätkähästä? - No, en tietenkään, minä vain...rehtori vaikeni miettiäkseen mitä hä
10	proboards.com	välttä ehdottaessaan yhteistyötä, kun päinvastoin itse tarvitsi vain toisen apua	päästäkseen pätkähästä ... Post by nova on Oct 1, 2006 15:43:46 GMT 3 *Nori oli juur

Kuva 3. CQL-kyselyn avulla suoritettu konkordanssihaku ilmaisulle päästä? pätkähästä

Korpuksen avainsanoja ja tavallista useammin toistuvia sanoja voidaan hakea *Keywords*-osiossa. Yksittäisten sanojen (*single-words*) lisäksi voidaan löytää myös useampien sanojen ilmaisuja (*multi-words*), jotka yhdistelmällään toistuvat korpuksessa usein. Useamman sanan yhdistelmiä voidaan hakea erikseen *n-gram*-työkalulla. Sen tarkoitus on tuottaa frekvenssi- eli toistuvuuslista haetuista monisanaisista ilmaisuista. N-gram-haulla voidaan hakea vähintään 2 ja enintään 6 sanan yhdistelmiä. Esimerkiksi *fiTenTen14* -korpuksessa toistuvimpia 2–3 sanan ilmaisuja ovat *ei ole* (2 444 955 kertaa), *se on* (1 147 754 kertaa) ja *on ollut* (802 749 kertaa). Napinpainalluksella voidaan siirtyä *konkordanssiin* (engl. *concordance*) tutkimaan tekstejä, joissa haluttu ilmaisu esiintyy.

Yksittäisiä sanoja voi alkaa tutkia Word Sketch -toiminnolla. Hakukenttään annetaan haluttu sana, esimerkiksi *terveydenhuolto*. Vastaukseksi toiminto kertoo, minkä sanaluokkien kanssa sanaa *terveydenhuolto* on käytetty korpuksien ladatuissa teksteissä, kuinka *terveydenhuolto* toimii itse sanana, eli onko sitä käytetty vaikkapa objektina tai subjektina, tai lukuiset eri tavat, kuinka *terveydenhuolto* on taipunut eri sanojen kanssa.

terveydenhuolto as noun 68,254x Sorted by frequency x ...

Constructions Gen_modifiers

Adj_modifier	participle_modifier	Gen_modifier	ja/tai/vai
julkinen 2,971 ... julkisen terveydenhuollon	ehkäisevän 80 ... ennalta ehkäisevän terveydenhuollon	suun 486 ... suun terveydenhuollossa	koulutus 213 ... koulutuksen ja terveydenhuollon
yksityinen 761 ... yksityisen terveydenhuollon	ennaltaehkäisevän 78 ... ennaltaehkäisevän terveydenhuollon	suomen 112 ... Suomen terveydenhuollossa	sosiaalihoito 83 ... sosiaalihoillon ja terveydenhuollon
suomalainen 457 ... suomalaisen terveydenhuollon	ylittävän 60 ... rajat ylittävän terveydenhuollon	opiskelijoiden 33 ... opiskelijoiden terveydenhuollosta	lääketiede 71 ... lääketieteen ja terveydenhuollon
kunnallinen 251 ... kunnallisen terveydenhuollon	ehkäisevästä 54 ... lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta	tulevaisuuden 24 ... tulevaisuuden terveydenhuollossa	sosiaalitoimi 60 ... sosiaalitoimen ja terveydenhuollon
kansallinen 95 ... Kansallisen terveydenhuollon hankkeen	ylittävästä 42 ... rajat ylittävästä terveydenhuollosta	lasten 17 ... lasten terveydenhuollosta	lääkäri 56 ... lääkäriin tai terveydenhuollon
ilmainen 80 ... ilmaisen terveydenhuollon	toimivan 33 ... toimivan terveydenhuollon	kaupungin 17 ... kaupungin terveydenhuollossa	koulu 49 ... koulujen ja terveydenhuollon
virallinen 80 ... virallisen terveydenhuollon	ylittävässä 27 ... oikeuksien soveltamisesta rajat ylittävässä terveydenhuollossa	ammattikorkeakouluopiskelijoiden 14 ... ammattikorkeakouluopiskelijoiden terveydenhuollosta	potilas 42 ... potilaiden ja terveydenhuollon
yleinen 78 ... yleisen terveydenhuollon	ennaltaehkäisevästä 26 ... ennaltaehkäisevästä terveydenhuollosta	yliopisto-opiskelijoiden 13 ... Yliopisto-opiskelijoiden terveydenhuollosta	perusturva 38 ... Kuopion kaupungin perusturvan ja terveydenhuollon
Suomalainen 64 ... Suomalaisen terveydenhuollon	laillistetun 25 ... laillistetun terveydenhuollon ammattihenkilön	vankien 12 ... vankien terveydenhuollosta	sosiaalityö 28 ... nuorisotyön , sosiaalityön ja terveydenhuollon
paikallinen 46 ... paikallisen terveydenhuollon	perustuvan 18 ... näyttöön perustuvan terveydenhuollon	kunnan 12 ... kunnan terveydenhuollosta	lääke 28 ... lääkkeiden ja terveydenhuollon
sähköinen 30 ... sähköisen terveydenhuollon	kattavan 15 ... kattavan terveydenhuollon	ihmisten 12 ... ihmisten terveydenhuollosta	sosiaaliturva 26 ... sosiaaliturvan ja terveydenhuollon
nykyinen 26 ... nykyisen terveydenhuollon	hoitavan 14 ... häntä hoitavan terveydenhuollon ammattilaisen	hampaiden 11 ... ja hampaiden terveydenhuollossa	opetus 25 ... opetuksen ja terveydenhuollon

Kuva 4. Lemman 'terveydenhuolto' Word Sketch -tulokset fiTenTen14-korpuksesta

Sketch Engine tarjoaa myös omaa *Thesaurus*-toimintoaan, joka hakee kysytyyn sanaan liittyviä synonyymeja, antonyymejä ja muita semanttisia yhtäläisyyksiä omaavia sanoja. Toiminto on voi olla käyttäjän hyödyksi esimerkiksi synonyymien etsinnässä, mutta ”tavallisten” sanojen kanssa toimintoa tulee käyttää harkiten, sillä se voi antaa myös harhaanjohtavia tuloksia.

Sketch Engine -palvelussa vertaileva korpus tarkoittaa käytännössä kahta tai useampikielistä yksittäistä korpusta samasta aiheesta, jotka sisältävät mahdollisimman samankaltaisia tekstejä. Erikielisten korpusten vertailu on melko manuaalista, mutta yksi vastinetyön kannalta tärkeä ominaisuus Sketch Engine -palvelussa on se, että *Word Sketch* -toiminnossa voidaan hakea haluamastaan toisesta korpuksesta hakusanalle käännoästä. Tämä ei kuitenkaan toimi aina, jos esimerkiksi molemmilla kielillä ei ole tarpeeksi korpusaineistoa haetusta termistä. On kuitenkin mainittava, ettei Sketch Engine valitettavasti toimi elektronisen sanakirjan lailla, joten käännoäsvastineen etsiminen saattaa olla hieman harhaanjohtavaa. Sketch Enginen käännoästyökalua käytettäessä on siis tiedettävä jo haettavan käsitteen vastine toisella kielellä, jolloin se näyttää, millä tavoin sekä lähtökielen että kohdekielen vastineet käyttäytyvät muiden sanojen kanssa.

2.6 Monikielinen sanasto ja vastinetyö

Monikielistä sanastoa laatiessa käsitteitä ei vain käännetä pääkieleltä kohdekielille tai -kielille, vaan käännösvastineet kerätään kohdekielen teksteistä ja muista erikoiskielisistä aineistoista. Monikielistä sanastoa tai sanakirjaa tehdessä terminologi ei yleensä voi kääntää termejä suoraan toiselle työkielille, sillä esimerkiksi polysemia ja homonymia voivat tehdä vastineiden keruusta ja määrittelystä työlääkin prosessin. Siksi on tärkeää, että huolellisen perehtymisen lisäksi sanaston laatija käyttää luotettavia ja asiallisia aineistoja (Nykänen 1999, 66; Vehmas-Lehto 2010, 364). Monikielistä sanastoa tehdessä apua on vertailevasta korpuksesta, sillä silloin käytössä on molemmilla kielillä kirjoitettuja lähdetekstejä, toisin kuin rinnakkaiskorpuksessa, joka koostuu lähdeteksteistä ja näiden tekstien käännöksistä.

Monikielistä erikoisalan sanastoa laatiessa ongelmia voivat tuottaa myös sellaiset käsitteet ja termit, jotka ovat vakiintuneita enemmän tai vain yhden kulttuurin tai kielen sisällä. Kulttuurisidonnaisuus tai kulttuurispesifiys liittyvät vahvasti lähdekulttuurin ilmiöihin, tapahtumiin, organisaatioihin ja yhteiskunnallisiin järjestelmiin, joiden kääntäminen toiselle kielelle ja kulttuurille on usein haastavaa (Pearson 2003, 19). Vaikka tässäkin tutkielmatyössä käsittelemäni eräät ammatit, kuten *lääkäri* tai *kätilö* työskentelevät melko samoin toimenkuvin eri kulttuureissa, on listassa kuitenkin sellaisiakin ammattinimikkeitä, jotka ovat vakiintuneita ja täysin tavallisia suomalaisessa kulttuurissa, mutta ei toisissa kulttuureissa. Kun kuitenkin pyritään ratkaisemaan, kuinka jokin käsite käännetään toiselle kielelle, voivat erikoisalan tekstejä ja niiden käännöksiä sisältävät rinnakkaiskorpukset olla hyödyksi. Kun taas halutaan löytää mahdollisimman läheinen käännösvastine toisesta kielestä, voidaan tutkia vertailevaa korpusta, jotka koostuvat täysin lähdekielillä kirjoitetuista teksteistä, jotka vastaavat toisiaan sisällöllisesti, mutta eivät ole kuitenkaan toistensa käännöksiä (ks. luku 2.5.1). On kuitenkin huomioitavaa, että kääntäjä ei aina ole ainut, joka tekee ratkaisuja tekstin käännostrategiasta, vaan tämän on konsultoitava lisäksi myös esimerkiksi toimeksiantajaa sekä huomioitava kohdeyleisö ja sen tarpeet. (Pearson 2003, 16–20.)

Monikielisistä sanastoa luodessa vastinetyö on oma vaiheensa termi-inventaarion, käsiteanalyysin, määrittelyn, termien arvioinnin ja valitsemisen sekä lopullisten viimeistelyjen joukossa. Vastinetyötä tehdään kuitenkin projektin edetessä, eivätkä juuri mainitsemani työvaiheet tapahdu peräkkäin vaan usein samanaikaisesti. (Kalliokuusi & Seppälä 1999, 77).

Vastinetyössä voidaan törmätä Kalliokuusen ja Seppälän (1999, 78) mukaan kolmeen mahdolliseen vastinepariin: *termivastineeseen*, *lähivastineeseen* ja *käännösvastineeseen*. Vehmas-Lehto (2010, 365) sen sijaan on jakanut vastinetyypit kahteen pääryhmään ja nimennyt tyypit hieman eri tavoin: *luontainen vastine* sekä *keinotekoinen vastine* tai *vastine-ehdotus*. Luontainen vastine voidaan jakaa edelleen kahteen: *täysi vastine* ja *osittainen vastine*.

Termivastineella tarkoitetaan sellaista käsitettä, jolle on sanaston kohdekielessä täydellisesti vastaava käsite ja vakiintunut termi. Vastaavuus voidaan todentaa tutkimalla kohdekielen termin ominaispiirteitä ja verrataan niitä lähdekielen käsitteeseen. *Lähivastine* on sellainen käyttöön vakiintunut termi, jolla on lähdekielen käsitteen kanssa tarpeeksi paljon yhteisiä käsitepiirteitä. Tällaisiin vastineisiin voidaan törmätä esimerkiksi silloin, kun kohdekielinen erikoisala on vaikkapa yhteiskunnallisesti huomattavasti erilainen. Jos kohdekielessä ei kuitenkaan ole lainkaan vakiintunutta termiä käytössä lähdekielen käsitteelle, tulee käsitteelle mahdollisesti luoda *käännösvastine*. Vieraskielisen käännösvastineen muodostaminen ei kuitenkaan ole lainkaan yksinkertaista tai tavanomaista normatiivisessa sanastotyössä, sillä kohdekielisen käännöksen vastaanottajalla ei välttämättä ole täysin samanlaiset taustatiedot kuin lähdekielen vastaanottajalla. Olennaista on kuitenkin saada ilmaistua käsitteen olennainen sisältö ytimekkäästi, jotta viestintä erikoisalojen välillä olisi mahdollisimman mutkatonta. (Kalliokuusi & Seppälä 1999, 79.) Vehmas-Lehdon (2010, 365) esittelemä *luontainen täysi vastine* on merkitykseltään lähes identtinen Kalliokuusen ja Seppälän esittelemän *termivastineen* kanssa. Myös *luontainen osittainen vastine* sisältää paljon yhtäläisyyksiä *lähivastineen* kanssa. Vehmas-Lehdon *keinotekoinen vastine* omaa taas paljon yhtäläisiä piirteitä *käännösvastineen* kanssa.

Vastinetyö on omassa työssäni äärimmäisen tärkeää, sillä terveydenhuollon ammattinimikkeet poikkeavat paikoin suomalaisessa ja venäläisessä ympäristössä. Esimerkiksi suomalaisille täysin tutulle ja vakiintuneelle *lähihoitaja* ei ole valmista termivastinetta/luontaista vastinetta eikä edes sopivaa lähivastinetta. Jos venäläiselle esiteltäisiin suoraan suomalaisesta ammattinimikkeestä ns. sanasta sanaan käännetty käsite *близкая медсестра/близкий медбрат*, ei venäläinen varmasti ymmärrä mitä tällä tarkoitetaan.

Kun vastineita ruvetaan etsimään, lähdetään yleensä liikkeelle *vastineenhausta*. Tämä termi itsessään on Vehmas-Lehdon oma termiehdotus. Tällöin termin vastinetta haetaan sanakirjojen lisäksi erilaisista erikoisalojen teksteistä. Lisäksi myös erikoisalojen

asiantuntijoiden kanssa keskustelu ja työskentely voi olla suureksi avuksi. Vastineet eivät aina ole täydellisiä tai sellaisia, jollaiseksi ne on kuviteltu, sillä ne saattavat esiintyä hyvinkin eri muodoissa. Omassa työssäni vastinetyön kannalta haasteita tuottaneita termejä olivat esimerkiksi *apuvälineteknikko* ja *terveydenhoitaja*. *Apuvälineteknikko* on suomalaisessa terveydenhuollossa henkilö, joka valmistaa erilaisia apuvälineitä, kuten proteeseja niitä tarvitseville, sekä myös auttaa lääkäreitä ja muuta hoitoryhmää potilaan tai asiakkaan kuntoutuksessa. Alustavassa termityössä arvioin apuvälineteknikon lähivastineeksi venäläisistä teksteistä löydetyn ammatin *механик протезно-ортопедических изделий*, ja varmuuden vuoksi kokosin alustavaan listaani myös mahdollisia synonyymeja, kuten esimerkiksi *техник-протезист*, *техник-ортопед*. Apuvälineteknikon venäjänkielisen vastineen löytäminen vaati melko paljon aikaa ja työtä, sillä pyrin löytämään koulutukseltaan ja työnkuvaltaan mahdollisimman vastaavan ammatin, ja yllä ensimmäisenä mainitsemani vastine onkin mielestäni paras vastine tälle. Sen sijaan ammattinimike *terveydenhoitaja* vaatii kattavan aineistohaun lisäksi paljon venäläisen terveydenhuollon henkilöstön tutkimista, ja loppujen lopuksi alustavassa termityössäni päädyinkin siihen tulokseen, että tämä ammatti on suomalaiselle terveydenhuollolle ja kulttuurille ominainen termi, mutta Venäjällä sitä ei ole. Venäjällä ”terveydenhoitajan” virkaa toimittavat useimmiten tavalliset sairaanhoitajat, jotka työskentelevät kouluissa tai muissa laitoksissa. Tällaisessa tapauksessa joudun siis muodostamaan itse keinotekoisin vastineen, joka avaa kyseisen ammatinimikkeen koulutusta tai toimenkuvaa mahdollisimman selkeäksi.

Vastineenmuodostusta käytetään etenkin silloin, kun termillä ei ole kohdekielessä valmista vastinetta. Vastineenmuodostuksen tarkoituksena on siis sanansa mukaisesti luoda jo aiemminkin esittelemäni käännösvastine/keinotekoinen vastine. Tällaisia voidaan muodostaa samalla tavoin kuin miten erikoiskieliä rakennetaan, eli lainaamalla ja kääntämällä eri strategioita käyttäen. Jos kompakteja ja helposti ymmärrettäviä vastineita termille ei voida syystä tai toisesta luomaan, vastineenmuodostus voidaan suorittaa selittämällä lähdekielinen käsite. Tällöin myös kohdekielen vastaanottaja ymmärtää käsitteen varmemmin, vaikka termi itsessään ei näytäkään ”hyvältä”. (Vehmas-Lehto 2010, 368–369.)

Jos kohdekielen vastine on osittainen luontainen vastine tai lähivastine, voidaan tilannekohtaisesti joko valita kyseinen vastine tai vaihtoehtoisesti voidaan käyttää vastineenmuodostusstrategiaa ja kääntää se itse. (Vehmas-Lehto 2010, 367, 370.)

Koska vastineenmuodostus ei ole täysin yksiselitteistä ja Vehmas-Lehdon (2010) sekä Kalliokuusen ja Seppälän (1999) vastineparinimitykset eivät ole täysin toisiaan vastaavat, tulen käyttämään tässä tutkielmassa molempia vastinepareja tilanteen ja termiparin mukaan.

2.7 Käytettävyys

Käytettävyydellä tarkoitetaan sitä, että tuote on tehokas ja avuksi käyttäjälleen ja se soveltuu tarkoitukseensa ja päämääräänsä (Suojanen, Koskinen & Tuominen 2012, 15). Tämän tutkielman kohdalla tuotteena toimivat ammattinimikkeet termeinä, joten puhun jatkossa tuotteen sijaan juuri ammattinimikkeistä tai termeistä. Termin käytettävyyttä voidaan mitata edellä mainittujen kirjoittajien (2012, 22) mukaan sillä, kuinka helposti termi opitaan, kuinka tehokas se on (sovellettuna jälleen tähän tutkielmaan ja vaikkapa siihen, kuinka hyvin tulkki käyttää termiä ja ymmärtääkö tulkin asiakas termin tarkoituksen mahdollisimman helposti), onko termi helposti muistettava, voidaanko sitä käyttää virheittä sekä onko käyttäjä itse tyytyväinen sen käyttöön.

Käytettävyys kulkee vahvasti käsikädessä käyttäjäkeskeisen kääntämisen kanssa. Käyttäjakeskeinen kääntäminen tarkoittaa sitä, että käännöksen käyttäjien kokemusta tuotteesta (käännöksestä) arvioidaan ja käyttäjiltä saatu tieto auttaa käännöksen parantamista (Suojanen ym. 2012, 15).

Kuten jo yllä on mainittu, käytettävyyttä mitataan myös subjektiivisella käyttäjäkokemuksella, joten esimerkiksi yksittäisen termin käytettävyyttä tulisi mitata laajalla empiirisellä tutkimuksella, jotta sen käytettävyys voitaisiin vahvistaa. Tämän tutkielman ohessa laaditun ammattinimikesanaston venäjänkielisten vastineiden käytettävyyttä ei mitata tällä kertaa, mutta mielestäni se avaa oven mielenkiintoiselle jatkotutkimukselle.

Eugene A. Nida on dynaamisen ekvivalenssiteorian ja yksi käännösviestinnän tavoitteellisuuden tutkimuksen edelläkävijöitä. Ekvivalenssi on myös tässä työssä suuressa keskiössä, ovathan tutkielman aiheina terminologia ja sanastonluonti, vaikkakin aiemmin tässä työssä olen lähestynyt näitä keskeisiä avainsanoja juuri terminologian ja sanastotyön näkökulmasta. Nidan ekvivalenssiteoria on antanut pohjan myös Kalliokuusen ja Seppälän (1999, 78) sekä Vehmaslehdon (2010, 365) esittelemille termeille erilaisista vastinepareista. Kuten Suojanen ym. (2012, 43–44) mainitsevatkin, käytettävyyttä (ja mielestäni myös termityötä) tutkiessa on perusteltua ottaa huomioon myös Nidan ajatukset. Erityisesti nostan

esille kieli- ja kulttuurirajat ylittävän käännösviestinnän ja sovellan Nidan ajatuksia tähän tutkielmaan ja sanastotyöhön. Nidan mallin mukaan käännöstä – tässä työssä vastineparia – on muokattava silloin, kun kohdekielen vastaanottaja ei tunne lähtökielen käsitettä tai hänellä on vajavaiset tai erilaiset tiedot siitä. Vastineparin kohdekielinen nimitys tulee rakentaa niin, että se täyttää käytettävyyden vaatimukset sekä myös luvussa 2 esitellyt sanastyön ja terminologian lukuisat perusteet. Esimerkiksi siis keinotekoista vastineparia luodessa voimme pitää mielessä Nidan opit: liian pitkä ja monimutkainen käännösvastine voi pitkästytää vastaanottajan tai vaikeuttaa tämän kykyä ymmärtää viesti, kun taas liian lyhyt ja yksityiskohtainen vastinepari ei välttämättä tarjoa tarpeeksi informaatiota vastaanottajalle. Molemmissa tapauksissa terminvastineen käytettävyys siis laskee. (Suojanen ym. 2012, 46.)

3 SANASTO TERVEYDENHUOLLON AMMATTINIIMIKKEISTÄ

Tämä pro gradu -tutkielma on käsitellyt sanastonlaatumista, terminologista vastinetyötä ja korpusten käyttöä sanastontyössä. Tutkielman ohessa on laadittu deskriptiivinen sanasto, eikä se pyri ohjailemaan termien käyttöä suomen tai venäjän kielessä. Termit on ilmoitettu kieliparissa suomi-venäjä, ja sanasto käsittelee suomalaisen terveydenhuollon laillistettavia ja nimikesuojattavia ammattinimikkeitä, joita Valvira valvoo. Venäjänkieliset vastineet on pyritty selvittämään venäjänkielisiä rinnakkaistekstejä tutkimalla käyttäen apuna itseluotua vertailevaa korpusta Sketch Engine -korpupalvelussa.

Suomenkielisiä termejä (ammattinimikkeitä) otettiin Valviran 30 kappaletta. Mitään Valviran laillistettavista tai nimikesuojattavista ammattinimikkeistä ei jätetty pois. Sanaston jokaiseen suomenkieliselle termille annettiin vähintään yksi venäjänkielinen vastine, lyhyt määritelmä termistä molemmilla suomeksi sekä mahdolliset selitteet, joissa määritelmää voidaan täydentää tiedolla, jota ei voida lisätä määritelmään, mutta joka on tärkeä termin kannalta. Suomenkieliset termit, ns. sanastoni pohja, ovat Valviran nimikesuojattavia ja laillistettavia ammattinimikkeitä. Suomenkielinen ammattilista koostuu sekä eri koulutustasoisista ammattinimikkeistä.

Sivutuotteena laadittu sanastoni on aakkosjärjestyksessä suomenkielisten termien mukaisesti. Koska oman työni kohteena ovat terveydenhuollon ammattinimikkeet Suomessa, oli myös käsiteanalyysille tarvetta erityisesti venäjänkielisten termien kohdalla, sillä ne saattavat sisältää merkittäviäkin poikkeamia suomenkielisiin termeihin nähden.

3.1 Aineisto

Aineistonvalinnassani olen toiminut Suonuutin oppaan (2012) sekä Kudaševin (2007) kertomien ohjeiden mukaisesti (ks. luku 2.3.1), ja valitsin korpukseeni vain sellaista materiaalia, joka sisältää asiallista tekstiä sekä ainoastaan oman sanastotyöni kannalta oleellista tietoa. Käytettyjen materiaalien tekstilajit ja niiden määrän merkitsin Excel-taulukkoon oman työni johdonmukaisen etenemisen vuoksi. Yksityiskohtaisemmat tiedot käytetyistä teksteistä eli niiden metatiedot kirjasin ylös erilliseen tiedostoon, jonka avulla laadin myös tämän tutkielman ohessa tuotetun sanaston lähdeluettelon. Yksittäiset

tekstit eivät yleensä olleet pitkiä, joten olen etsinyt jokaisesta ammattinimikkeestä useamman tekstin, jotta kokoamaani korpukseen tuli tarpeeksi sanoja ja niiden mukana toistuvuuksia.

Kaikki suomenkielinen aineisto on kerätty sellaisilta tahoilta, joiden toiminta on virallista ja laillista. Aineistomäärät ja -tyypit on koottu taulukkoon 1. Ammasteista ja ammattinimikkeistä kertovat suomenkieliset tekstit on kerätty pääosin suomalaisten korkeakoulujen ja oppilaitosten opinto-oppaista, Terveystieteiden- ja hyvinvoinnin laitoksen, Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön, Valviran ja ammattiliittojen sivuilta sekä myös ammatinharjoittajien omista esittelyistä ja joistakin artikkeleista.

Venäjänkielisten tekstien tyypit ja määrät on esitelty taulukossa 2. Venäjänkielinen aineisto on kerätty suomalaisten tekstien tapaan luotettavilta sivuilta, kuten venäläisistä oppilaitoksista sekä muista koulutuksesta ja kouluttautumisesta kertovilta sivuilta, joita voimme Suomessa verrata esimerkiksi Opintopolku-palveluun. Venäläiset terveydenhuollon palveluita tarjoavat yritykset ja terveydenhoitolaitokset kertoivat myös sivuillaan kattavasti ja yksityiskohtaisesti eri ammasteista, joten myös näitä tekstejä otettu korpukseen.

Molempien maiden kohdalla olen pyrkinyt välttämään esimerkiksi keskustelupalstoja, mutta olen hyväksynyt aineistoksi joitakin blogitekstejä ja haastatteluita, kunhan ne tulevat jonkin ammattialan edustajalta tai asiantuntijalta.

Omaan aineistonseurantaani kategorisoin jokaisen tekstin niiden julkaisijan ja alustan mukaan seuraavanlaisesti: *artikkelit, esitteet, julkaisut ja tiedotteet, lait ja asetukset sekä muut*. Esitteet kattavat esimerkiksi eri koulutuspalveluiden ja oppilaitosten tutkintoesittelyistä sekä myös yritysten omista teksteistä, joissa kerrotaan tietyn ammattinimikkeen toimenkuvasta. Kategoriaan *muut* kuuluvat esimerkiksi rekrytointipalveluiden tekstit ja blogikirjoitukset. Myös Wikipediasta on otettu joitakin tekstejä, ja ne lasketaan kategoriaan *muut*. Kaikki tekstit on tarkistettu ja materiaalin lähdetiedot löytyvät tämän työn liitteistä.

Suomenkielinen aineisto koostui 141 tekstitiedostosta. Korpupalvelu Sketch Engine laski suomenkielisen korpuksen kooksiksi 55 698 sanaa. Seurantani mukaan suomenkielisistä teksteistä 18 oli artikkeleita, 84 oli esitteitä tai esittelytekstejä, 5 oli julkaisuja tai tiedotteita, 3 oli lakeja tai asetuksia ja 31 tekstiä kuului *muut*-kategoriaan.

Taulukko 1. Suomenkielisen korpuksen tekstilajit

Tekstilaji	Tekstien määrä
Artikkelit	18
Esitteet	84
Julkaisut, tiedotteet	5
Lait, asetukset	3
Muut	31
Yhteensä	141
Sanoja yhteensä	55 698

Venäjänkielinen korpus koostui 240 tekstitiedostosta. Venäjänkielinen korpus terveydenhuollon ammattinimikkeistä koostui 143 141 sanasta. Teksteistä 46 oli artikkeleita, 164 esitteitä, 3 julkaisuja tai tiedotteita ja muita tekstejä oli 27.

Taulukko 2. Venäjänkielisen korpuksen tekstilajit

Tekstilaji	Tekstien määrä
Artikkelit	46
Esitteet	164
Julkaisut, tiedotteet	3
Lait, asetukset	0
Muut	27
Yhteensä	240
Sanoja yhteensä	143 141

Koska suomalaisille ammattinimikkeille pyrittiin löytämään venäjänkielinen vastine, venäläisistä lääketieteen ammanteista valikoitiin käsin oman harkinnan mukaan vain ne ammatit, jotka vastasivat suomalaisia ammattinimikkeitä mahdollisimman paljon. Esimerkiksi venäläisellä koulutuksista ja ammanteista kertovalla Profguide-sivustolla oli kattava lista eri ammanteista, joista jätettiin huomiotta esimerkiksi kirurgit ja muut lääketieteen erikoistumisalat. Koska varmuutta termivastineesta ei ollut vielä aineistonkeruun aikana, tuli venäläisiä ammatteja ja edelleen myös tekstejä kerättyä paljon enemmän kuin suomalaisia tekstejä ja ammattinimikkeitä. Jos sanasto olisi ollut kielisuunnassa venäjä-suomi tai suomi-

venäjä-suomi, olisi sanaston aineistomäärä huomattavasti laajempi sekä molempien maiden ammattien määrässä kuin myös näistä ammateista kertovien tekstien määrässä.

Kaikki tekstit haettiin käsin internetistä ja käsitelty ns. puhtaiksi tekstitiedostoiksi: teksteistä poistettiin kaikki muotoilut ja kuvat, ja niistä poistettiin esimerkiksi yhteystiedot ja työn kannalta ehdottomasti epäoleelliset tiedot (esimerkiksi mainokset).

Käytin työssäni Sketch Engine -korpupalvelua, jossa loin kaksi korpusta: suomenkielisen ja venäjänkielisen. Molempiin korpuksiin latsin tekstit niiden omilla kielillään. Varsinainen vertailu tapahtui *Word Sketch* -toiminnon avulla, jonka tarkoituksena on tuoda esille haetun sanan esiintymistä muiden sanojen kanssa. Toiminto antaa haetun sanan esiintymistavat eri luokissa taulukoituna, josta edelleen voidaan käydä tutkimassa niiden käyttöä varsinaisessa tekstikontekstissa. Erityisesti *Word Sketch* -toiminto on apuna sanakirjan tai sanaston luonnissa juuri siksi, että se on ainut tapa, jolla voidaan hakea myös annetun sanan käännöksiä toisesta korpuksesta, tässä tapauksessa luomastani venäjänkielisestä korpuksesta.

Ongelmallista tällaisessa vertailevassa korpuksessa oli tämän sanastotyön kannalta kuitenkin juuri se, etteivät eräät Suomessa käytössä olevat ammatit omaa välttämättä lainkaan vastinetta Venäjällä. Tällaisissa tapauksissa tutkin niitä Venäjällä esiintyviä terveydenhuollon ammatteja, jotka olen valinnut korpukseeni ns. ylimääräisiksi ammateiksi ja tutkin niiden vastaavuutta mahdollisen suomalaisen vastinetyön kannalta ongelmaisen ammattinimikkeen kanssa.

Vertailukelpoisuutta heikensi omassa työssäni se, että joistakin ammattinimikkeistä löytyi informaatiota eri määriä ja erilaisista lähteistä. Luonnollisesti sairaanhoitajista ja lääkäreistä löytyy molemmilla kielillä valtavasti tietoa esimerkiksi korkeakoulujen sivustolta aina ammattiin kouluttautumisesta uramahdollisuuksiin. Sen sijaan aineiston kannalta ongelmallisia ammattinimikkeitä olivat suomen kielellä esimerkiksi *sairaalasolubiologi* ja muut erikoistumiskoulutusta vaativat korkeakoulujen alat. Suomeksi tällaisista ammateista tietoa löytyi melko lyhyesti korkeakoulujen jatkokouluttautumisesta kertovilta sivustoilta, mutta hieman enemmän ammateista kerrottiin esimerkiksi artikkelien ja ammattilaisten omien tai liittojen blogien muodoissa. Blogitekstit, etenkin ammattilaisten kirjoittamina, todennäköisesti sisältävät luotettavaa tietoa, mutta ne saattavat kuitenkin sisältää paljon myös mielipiteitä tai puhekielisyyttä, joka voi vaikeuttaa tekstien vertailua kielten välillä sekä myös

korpuksen käyttöä. Tällaisia ammatteja varten tuli etsiä myös useampia mahdollisia vastineita kuvailuineen venäjäksi, mikä vaati paljon aikaa, tarkkaa harkintaa ja tutkimista.

3.1.1 Suomen terveydenhuolto

Kelan terminologinen sanasto – Etuuksiin liittyvät käsitteet (Sanastokeskus TSK 2018, 36) määrittelee terveydenhuollon ammattihenkilön seuraavanlaisesti:

henkilö, jolle Sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja valvontavirasto on myöntänyt oikeuden, luvan tai nimikesuojan harjoittaa ammatiaan laillistettuna ammattihenkilönä, tai lääketieteen tai hammaslääketieteen opiskelija, joka tilapäisesti toimii laillistetun ammattihenkilön tehtävässä tällaisen henkilön johdon ja valvonnan alaisena

Terveydenhuollon ammattihenkilöt hakevat valmistuttuaan Valviralta oikeutta ammatinharjoittamiseen Suomessa. Ammattihenkilölle voidaan Valviran (2022) mukaan myöntää seuraavanlaisia oikeuksia ammatinharjoittamiseen: *”oikeuden toimia laillistettuna terveydenhuollon ammattihenkilönä, oikeuden käyttää nimikesuojattua ammattinimikettä sekä rajoitetun ammatinharjoittamisluvan”*. Laillistettu ammattihenkilö on sellainen ammattihenkilö, jolla on laillinen ammatinharjoittamisoikeus. Henkilö saa käyttää laillistetun ammattihenkilön nimikettä vain siinä ammatissa, johon hän on kouluttautunut. Esimerkiksi lääkärinä tai psykologina voivat toimia ainoastaan ne henkilöt, jotka ovat suorittaneet näihin ammatteihin vaaditut tutkinnot. Nimikesuojattu ammattihenkilö on sellainen ammatilainen, joka saa toimia ammatissa myös pätevyytensä perusteella. Esimerkiksi nimikesuojattu psykoterapeutti voi olla pohjakoulutukseltaan vaikkapa ammattikorkeakoulusta valmistunut sairaanhoitaja, terveystieteiden maisteri tai lääketieteen lisensiaatti, kunhan henkilö on lisäksi suorittanut tarvittavan määrän psykologian tai psykiatrian opintoja. Pohjakoulutuksesta riippuen edellytyksiä saattaa olla erilaisia ammattikohtaisesti. (Valvira 2022; Tunin; VNA 1120/2010 § 2).

Valviran nimikesuojattavat ja laillistettavat ammattinimikkeet eivät suinkaan ole ainoita terveydenhuollon ammatilaisia, ja sellaiset ammatit, kuten esimerkiksi kirurgi tai psykiatri, ovat lääkärin ammatin jatkokouluttautumista vaativia erikoisalvoja. Tämän vuoksi esimerkiksi juuri mainitsemiani erikoisalvoja ei Valviran listasta löydy.

Nimikesuojatulla ammatilla tarkoitetaan sitä, että Valvira on myöntänyt tietyn ammattinimikkeen hakemuksen lähettäneen ammattihenkilön käyttöön. Siinä, missä laillistetun ammattihenkilön toimessa voi työskennellä ainoastaan kyseiseen ammattiin koulutettu, voi nimikesuojattuna ammattihenkilönä työskennellä sellainenkin henkilö, jonka

pätevyyden on työnantaja arvioinut riittäväksi. (Valvira 2022.) Seuraavalla sivulla on taulukkomuotoinen lista Valviralla laillistettavista ja nimikesuojattavista terveydenhuollon ammattioikeuksista.

Taulukko 3. Valviran laillistettavat ja nimikesuojattavat terveydenhuollon ammattinimikkeet

Laillistettavat	Nimikesuojattavat
farmaseutti	apuvälineteknikko
fysioterapeutti	jalkaterapeutti
hammaslääkäri	kiropraktikko
hammasteknikko	koulutettu hieroja
kätilö	lähihoitaja
laboratoriohoitaja	naprapaatti
lääkäri	osteopaatti
optikko	psykoterapeutti
proviisori	sairaalfyysikko
psykologi	sairaalageneetikko
puheterapeutti	sairaalakemisti
ravitsemusterapeutti	sairaalamikrobiologi
röntgenhoitaja	sairaalasolubiologi
sairaanhoitaja	
suuhygienisti	
terveydenhoitaja	
toimintaterapeutti	

3.1.2 Venäjän terveydenhuolto

Hoitohenkilökunta voidaan jakaa Venäjällä kolmeen ryhmään koulutuksen perusteella. *Korkeimman tason* edustajia ovat lääkärit ja lääketieteen eri tehtäviin erikoistuneet, jotka ovat saaneet tutkintonsa lääketieteellisestä yliopistosta sekä suorittaneet vaadittavat käytännön harjoittelut (Popovič ym. 2011, 126).

Keskitason hoitohenkilökunta koostuu esimerkiksi sairaanhoitajista ja kätilöistä. Sanakirjapalvelu Akademik.ru määrittelee kyseisen hoitohenkilökunnan tason seuraavanlaisesti:

Средний медицинский персонал:

лица, получившие специальное образование и соответствующую квалификацию в средних медицинских учебных заведениях и допущенные в установленном порядке к медицинской деятельности. В соответствии с уровнем и профилем образования С. м. п. оказывает доврачебную медицинскую помощь, осуществляет уход за больными, выполняет под руководством врача профилактическую, диагностическую, лечебно-реабилитационную, санитарно-противоэпидемическую и организаторскую работу.

(=”Lääketieteen keskitason henkilökunta: henkilöt, jotka ovat saaneet erikoiskoulutuksen ja asianmukaisen ammattipätevyuden lääketieteellisessä keskiasteen oppilaitoksessa, ja jotka ovat vakiintuneen menettelyn mukaisesti mukana lääketieteen toiminnassa. Koulutuksen tason mukaisesti lääketieteen keskitason henkilökunta tarjoaa ensiapua, hoitaa potilaita sekä suorittaa lääkärin ohjaamana ennaltaehkäisevää, diagnostista, kuntouttavaa, epidemian vastaista sekä organisatorista työtä.” [oma käännös])

Alemman tason terveydenhuoltolaitoksen työntekijät koostuvat esimerkiksi tilojen puhtautta ylläpitävistä henkilöistä tai apuhoitajista. Näiden ammattien koulutukset ovat huomattavasti lyhyempikestoisia ja ne järjestetään alempien asteiden koulutuslaitoksissa. (Snta.ru 2019.)

3.2 Käsiteanalyysi ja sanastotyö

Koska suomenkieliset termit, joille tämän työn myötä oli tarkoitus löytää vastineet venäjäksi, on otettu suoraan Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valviran verkkosivustolta, ei varsinaista termi-inventaariota suomenkielisille termeille tarvinnut suorittaa. Sen sijaan erityistä tarkkuutta ja huolellisuutta tuli noudattaa, kun etsin alustavia vastineita venäläisiltä sivustoilta, ja mahdollisten vastineiden työnkuvat ja muut kuvailut tuli tutkia läpi, ennen kuin kyseinen mahdollinen vastine voitiin lisätä alustavien vastineiden listaan. Kun alustavien vastineiden lista valmistui, aloitin varsinaisen aineistonhaun. Käytännössä etenin ammatista toiseen järjestyksessä ja etsin jokaisesta Venäjän ammattinimikkeestä 4-7 tekstiä.

On mainittava, että vaikka suurelle osalle termeistä löytyikin termivastine venäjän kielestä, vastineparin välillä saattaa edelleen olla joitakin poikkeavaisuuksia. Poikkeavuudet ilmenivät pääosin kyseisen ammatin koulutuksessa ja tutkintorakenteessa. Tutkimustyössäni on käynyt ilmi, että Venäjällä esimerkiksi opiskellaan kauemmin joihinkin sellaisiin ammatteihin, joihin suomalaisissa oppilaitoksissa valmistutaan huomattavasti lyhyemmässä ajassa. Joissakin tapauksissa en ole antanut tämän vaikuttaa käsiteanalyysiin suuresti, sillä termit vastasivat molemmista kielissä muuten toisiaan hyvin. Oli kuitenkin joitakin termejä, joissa koulutuksen

pituus ja sisältö on kuitenkin ollut niin merkittävästi poikkeava toisen maan standardeista, että se vaikutti myös vastineparin laatuun.

Seuraavaksi esittelen eräitä vastinepareja omasta sanastotyöstäni analyysien kera. Termitietueet on laadittu Suonuutin (2006, 37–40) oppaan mukaisesti niin, että jokaisella termillä (ammattinimikkeellä) on oma tietueensa, jossa kerrotaan termin vastine tai vastineet venäjän kielellä, suomenkielinen määritelmä sekä mahdolliset selitteet ja muut kommentit. Vastineparit ovat järjestyksessä sen perusteella, kuinka läheisiä vastineita ne ovat, alkaen lähivastineista.

3.2.1 Kiropraktikko

Kiropraktikon ammatti oli siitä kiinnostava nimike, että vaikka tämän ammatin välillä ei Suomen ja Venäjän välillä ole merkittäviä eroavaisuuksia, ei alan tutkintoja järjestetä kummassakaan maassa. Suomessa oli vuonna 2019 noin 100 kiropraktikkoa (Neva 2019), jotka ovat opiskelleet alan koulutuksen ulkomailla. Venäjällä kiropraktiikka kuuluu nk. manuaaliseen terapiaan (ven. *мануальная терапия*), jonka katsotaan usein kuuluvan vaihtoehtoiseen terveydenhoitoon. Koska kummassakin maassa toimivat kiropraktikot ovat poikkeuksetta muissa maissa koulutautuneita, ja näissä muissa maissa kiropraktikkokoulutukset vastaavat toisiaan hyvin, ovat suomalainen kiropraktikko ja venäläinen *хиропрактик* keskenään luontaisia täysiiä vastineita.

fi kiropraktikko

ru хиропрактик

tuki- ja liikuntaelimestön hoitoon ja tutkimiseen erikoistunut terveydenhuollon nimikesuojattava ammattinimike

3.2.2 Lääkäri

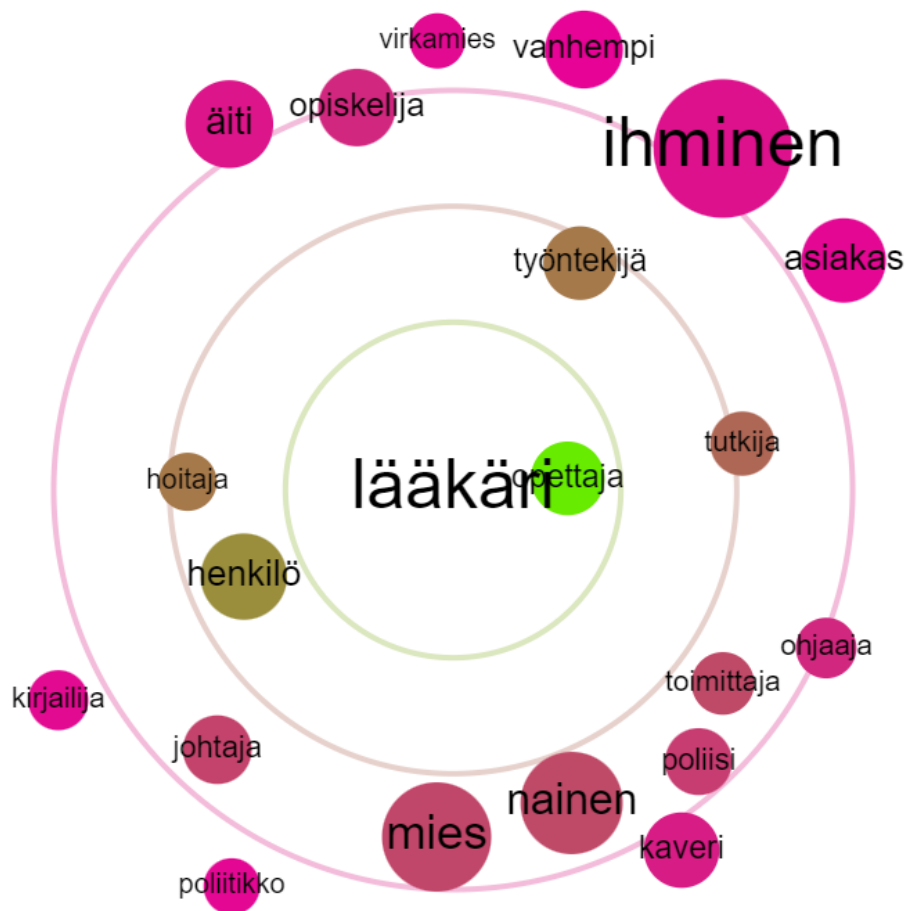
Ammatti *lääkäri* on koko maailmassa tunnettu ja arvostettu työ, enkä pitänyt lainkaan yllättävänä, ettei vastinetyössäni löytynyt huomattavia poikkeavuuksia Suomen lääkärin ja Venäjän lääkärin välillä. Molemmissa kielissä ja molemmissa terveydenhuoltojärjestelmissä tämä ammattinimike voi saada eri liitteitä riippuen asiantuntijan koulutuksesta ja erikoistumisesta, mutta tämän tutkielman ohessa luotuu sanastoon olen ottanut ainoastaan

Valviran nimikesuojattujen ja laillistettavien ammattinimikkeiden lista, joten lukuisia eri erikoistumisaloja ei tässä työssä ole käsitelty sen yksityiskohtaisemmin. Mainittakoon kuitenkin, että esimerkiksi Suomen järjestelmässä myös jatkokoulutautuneet ja erikoistuneet lääkärit ovat kuitenkin kaikki joka tapauksessa *lääkäreitä*, vaikka heidän ammattinimikkeensä olisikin muuttunut vaikkapa kirurgiksi tai muuksi, jossa sanaa lääkäri ei suoraan mainita. Toisin sanoen, myös kirurgit ovat *lääkäreitä* pohjakoulutukseltaan, sillä lääketieteen lisensiaatin tutkinnon (kesto 6 vuotta) jälkeen lääkäriksi valmistunut anoo nimikesuojausta ja jatkaa sitten noin kuuden vuoden mittaiseen kirurgian (tai muun erikoistumisalan) jatkokoulutukseen (Erikoisalani). Venäjällä lääkärin opinnot kestävät myös 6 vuotta teoriaopintoineen ja harjoitteluineen.

Kuten suomessa, on myös venäjän kielessä saatavilla ammattinimikkeelle lääkäri monenlaisia nimityksiä – sekä epävirallisia että hieman enemmän virallisia. 'Lääkäri' on kuitenkin se yleiskielisin, tunnetuin ja ymmärrettävin termi, jonka luonnollinen täysi vastine on venäjän kielessä termi *врач*.

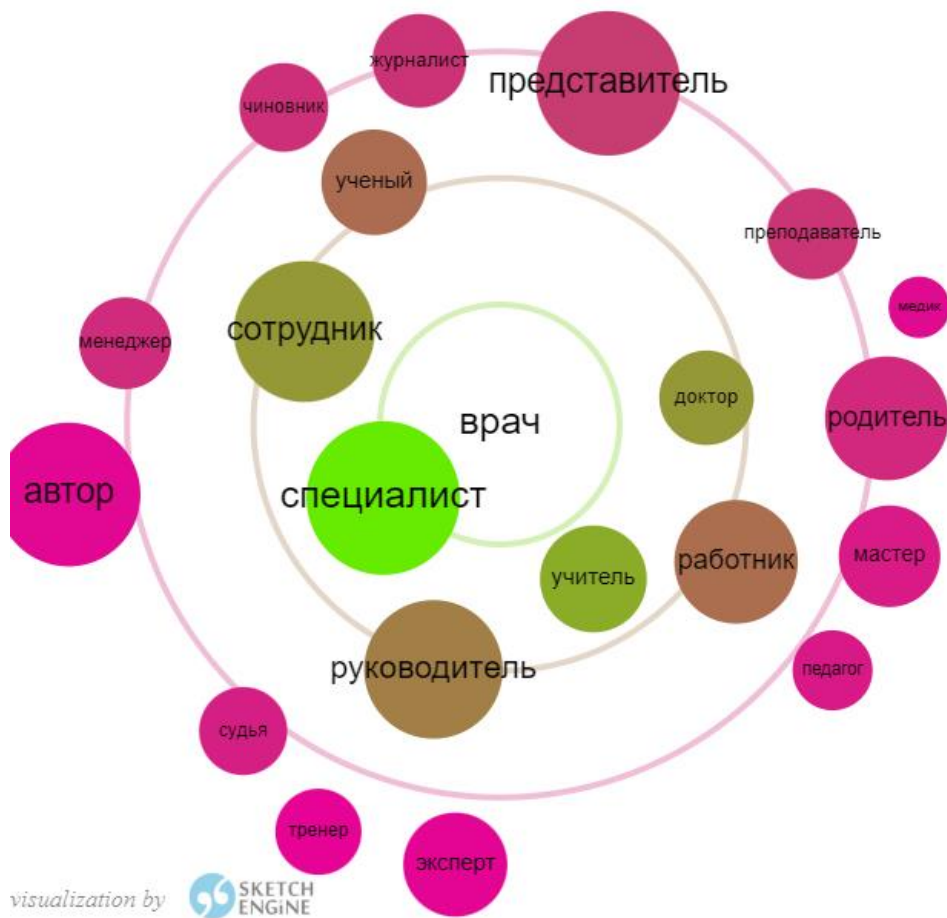
Kuvissa 5 ja 6 on esitelty Sketch Enginen fiTenTen14- ja ruTenTen11-korpusten Thesaurus-tuloksia ammateista *врач* ja *lääkäri* substantiiveina. Kuva on Sketch Enginen oma visualisointi tuloksista. Keskellä on haettu termi 'lääkäri'. Visualisoinnissa näkyvät sellaiset tulokset, jotka jollain tavalla liittyvät lääkäriin tai jotka esiintyvät usein samoissa teksteissä haetun sanan kanssa. Mitä suurempi termipallo on, sitä suurempi frekvenssiluku sillä on. Mitä kauempana termipallo on keskuksesta, sitä enemmän sanan yhtäläisyydet poikkeavat haetusta sanasta.

Suomenkielisestä korpuksesta (kuva 5) voidaan siis huomata, että 'lääkärin' lähin sana on haun mukaan 'opettaja', mikä ei palvele omaa tutkimustani. Suomenkielisen haun tulokset osoittavatkin juuri sen, ettei Thesaurus-tuloksiin tulisi luottaa sokeasti. RuTenTen11-korpuksen tulokset sen sijaan olivat jo hieman parempia: haetun termin 'врач' yksi läheisimpiä sanoja oli 'специалист' (asiantuntija), joka liittyy etsittyihin sanoihin paljon enemmän kuin yksikään suomenkielisen Thesaurus-haun tuloksista.

visualization by SKETCH ENGINE

Kuva 5. Sanan 'lääkäri' Thesaurus-tulokset

Kuva 6. Sanan 'врач' Thesaurus-tulokset

fi lääkäri

ru врач

lääketieteen lisensiaatin tutkinnon suorittanut lääketieteen laillistettava ammattinimike, joka diagnosoi ja hoitaa potilaiden sairauksia ja vaivoja

3.2.3 Toimintaterapeutti

Toimintaterapeutille löytyi venäläisestä terveydenhoitojärjestelmästä tämän sanastotyön avulla oma luontainen täysi vastineensa *эрготерапевт*. Vaikka maiden koulutukset eroavat jonkin verran toisistaan, on ammattinimikkeen toimenkuva molemmissa maissa kuitenkin lähes identtinen. Suomessa toimintaterapeutin ammattinimike vaatii toimintaterapeutin alemman ammattikorkeakoulututkinnon (n. 3,5 vuotta) sekä Valviran laillistuksen. Venäjällä kyseinen ammatti on varsin uusi, eikä ammatille *эрготерапевт* ole omaa tutkinto-ohjelmaa.

Ammattiin voi kouluttautua tällä hetkellä vain ulkomailla tai erikoisalan kursseja suorittamalla Pietarin lääketieteellis-sosiaalisessa oppilaitoksessa (*Санкт-Петербургский медико-социальный институт*). Kursseja opettaa Venäjän toimintaterapeuttiyhdistyksen mukaan sellaiset opettajat, jotka ovat saaneet toimintaterapeutin tutkintonsa ulkomailta. Henkilö voi osallistua kursseille ja saada ammatin *эрготерапевт* toimintaoikeuden, jos hänellä on soveltuva psykologian, pedagogiikan, sosiaalitieteiden tai vähintään keskitason lääketieteen tutkinto. (Russkaâ professional'naâ associaciâ èrgoterapevtov s. d.; SPB MSI s. d.).

fi toimintaterapeutti

ru эрготерапевт

sosiaali- ja terveysalan alemman ammattikorkeakoulututkinnon suorittanut asiantuntija, joka auttaa asiakkaita, joilla on ongelmia toimintakyvystään tai ympäristön rajoituksista johtuvista syistä

HUOM. Venäjällä ammattiin voi erikoistua vain suorittamalla erikoistumiskursseja tai hankkimalla alan koulutuksen ulkomailta. Venäjällä kursseja suorittavalla tulee olla soveltuva koulutus.

3.2.4 Fysioterapeutti

Fysioterapeutin venäjänkielinen suora käänös on *физиотерапевт*, mutta mielenkiintoista kyllä, ammattiin valmistava koulutus poikkeaa suomalaisesta melkoisesti. Siinä missä Suomessa fysioterapeutiksi opiskellaan ammattikorkeakoulussa noin 3,5 vuotta, Venäjällä fysioterapeutiksi opiskelu vaatii lääkärin koulutuksen ja erikoistumisen fysioterapeutiksi. Tämä kestää siis ainakin 7 vuotta, joista 5 vuotta vietetään lääketieteellisessä oppilaitoksessa ja vähintään 2 vuotta fysioterapeutin erikoistumisopinnoissa. Toimenkuvaltaan molempien maiden fysioterapeutit vastaavat toisiaan melko paljonkin, tosin Suomen fysioterapeutti ei saa tehdä diagnooseja, kun taas venäläinen lääkäri-fysioterapeutti saa. Vaikka eroja näiden maiden fysioterapeuttien välillä siis on sekä koulutuksessa että myös jonkin verran toimenkuvassa, toimii *физиотерапевт* kuitenkin osittaisena luontaisena vastineena fysioterapeutille. Myös käytettävyyden puolesta näitä ammattinimikkeitä voidaan käyttää toistensa vastineina, sillä käyttäjä ymmärtää niiden toimivan suhteellisen samanlaisin tavoin.

Venäjällä on olemassa myös ammatti *реабилитолог*, joka tarkoittaa suomeksi 'kuntouttaja' tai 'kuntoutuslääkärinä'. Tämäkin ammatti on siis lääkäripohjainen ja pitkän lääketieteellisen koulutuksen vaativa ammatti, joka myös auttaa ihmisiä melko samankaltaisissa vaivoissa ja asioissa, kuin fysioterapeuttikin. Tutkin tätä ammattia myös mahdolliseksi vastinepariksi

fysioterapeutille, mutta koska *реабилитолог* auttaa ja hoitaa potilastaan paljon laajemmalla alueella kuin vain liikuntaelimitystä, tulin siihen tulokseen, ettei tämä ammatti sovi vastineeksi fysioterapeutille. Olen huomannut nimikettä *реабилитолог* käytettävän usein myös kaikkien erilaisten kuntoutukseen erikoistuneiden ammattien yhteisenä nimikkeenä, mutta pääosin vain epävirallisissa kontekstissa.

fi fysioterapeutti

ru физиотерапевт

liikkumista, toimintakykyä ja terveyden edistämistä hoitava ammattikorkeakoulututkinnon suorittanut terveydenhuollon laillistettu ammattihenkilö

HUOM. Venäjällä fysioterapeutti on huomattavasti pidempikestoisen lääketieteellisen koulutuksen suorittanut ammattihenkilö, kun taas Suomessa koulutus kestää ammattikorkeakoulussa noin 3,5 vuotta. Toimenkuultaan ammatit poikkeavat toisistaan vain vähän.

3.2.5 Hammaslääkäri

Venäjällä yleisessä käytössä hammaslääkärin nimitykselle on *зубной врач*, joka toimii myös lähes suorana käännoksenä hammaslääkärille, mutta tutkittuani venäläisten vastineiden määritelmiä ja koulutuksia tarkemmin kävi ilmi, ettei juuri mainitsemani venäjänkielinen vastine vastaa täysin suomalaisen hammaslääkärin toimenkuvaa. Sketch Enginen konkordanssihaun mukaan, eli miten haettu käsite esiintyy kokonaisissa teksteissä ja kuinka usein, kävi ilmi, että ammatti *зубной врач* esiintyy venäjänkielisessä korpuksessani 52 kertaa. Ammatti *стоматолог* sen sijaan esiintyy samassa korpuksessa 98 kertaa. Esiintymisluvuista voisi tehdä johtopäätöksiä, että jälkimmäinen nimike on yleisempi ja siispä käytetympi ja ”oikea”. Kokeilin hakua myös yli 14 miljoonaa sanaa sisältävässä RuTenTen11-korpuksessa, jossa termi *зубной врач* sai frekvenssiluvun 11 618, kun taas *стоматолог* esiintyy kyseisessä korpuksessa 111 753 kertaa. Haluan kuitenkin painottaa, ettei esiintymisluku ole se, mikä määrittää termin käyttöasteen. Kuten mainitsin, konkordanssihaussa voidaan tarkastella haettua sanaa kokonaisissa teksteissä, joissa se esiintyy, joten käsitteiden *зубной врач* ja *стоматолог* eroja tarkasteltaessa on tärkeää paneutua tarkemmin siihen, mitä niistä kerrotaan, eikä niinkään siihen, kuinka usein kukin ammattinimike on mainittu.

Nimitystä *зубной врач* käytetään puhuessa yleisesti hammaslääkäreistä, mutta jotta voidaan olla tarkkoja siitä, mitä tämä hammaslääkäri tekee, tulee tutkia venäläisen hammaslääketieteen erilaisia erikoistumisaloja. Siinä, missä Suomessa hammaslääkäri voi

esimeriksi poistaa ja oikoa hampaita, ei venäläinen *зубной врач* saa suorittaa itse näitä tehtäviä. Venäjällä esimerkiksi hampaiden poistoon on erikoistunut *хирург-стоматолог* 'suu- ja leukakirurgi', hammasproteeseista vastaa käytännössä *ортопед* 'hammasproteeseihin erikoistunut hammaslääkäri' ja purentaongelmiin keskittyy *ортодонт* 'hampaiden oikomishoitoihin erikoistunut hammaslääkäri'. Näitä erikoistumisaloja ei kuitenkaan ole merkitty tähän sanastoon juuri siksi, että ne ovat erikoistumisaloja, eivätkä ne vastaa ammattinimikettä *hammaslääkäri*.

Siinä missä Suomessa hammaslääkäri koulutuksensa puolesta voi tavallisissa tapauksissa poistaa hampaita ilman erikoistunutta kirurgia ja olla oikomishoidossa vahvasti mukana, tulee venäläisen hammaslääkäriin erikoistua tällaisiin tehtäviin aina. Suomessakin toki oikomishoitoihin ja muihin tulee erikoistua, mutta eroavaisuudet toimenkuvien välillä olivat silti huomattavat. Hammaslääkäriin koulutus vaatii Suomessa hammaslääketieteen lisensiaatin tutkinnon, joka kestää 5,5 vuotta. Venäjällä *зубной врач* on suorittanut "keskitason lääketieteellisen koulutuksen" (ks. luku 3.2.2), mikä voi vastata suomalaista ammattikorkeakoulutusta. Sen sijaan *стоматолог* on suorittanut pidempikestoisen ja näin ollen korkeamman lääketieteen tutkinnon, jonka kesto on ainakin 5 vuotta. Erikoistumisalasta riippuen kesto voi olla pidempikin. Jo pelkästään näiden työtehtävien ja koulutustietojen perusteella voidaan siis päätellä, että suomalaista ammattia *hammaslääkäri* vastaa parhaiten venäjän *стоматолог*.

fi hammaslääkäri

ru стоматолог

ru зубной врач

ru дантист

suun ja leukojen alueen sairauksien ja vammojen hoitoon ja ehkäisyyn hammaslääketieteen lisensiaatin tutkinnon suorittanut laillistettu ammattinimike

HUOM. Suomessa hammaslääkäri on suorittanut noin 5,5 vuoden mittaisen hammaslääketieteen lisensiaatin tutkinnon, ja hammaslääkäri voi diagnosoida ja hoitaa suun alueen terveyttä, paikata hampaita, hoitaa suun alueen tulehduksia, oikoa hampaita, poistaa hampaita sekä suorittaa hammasproteeseihin ja purentaongelmiin liittyviä tehtäviä. Venäjän *стоматолог* on suorittanut ainakin 5 vuoden mittaisen korkeamman lääketieteen tutkinnon ja *зубной врач* on suorittanut lyhyemmän ja suppeamman koulutuksen.

3.2.6 Jalkaterapeutti

Suomalainen *jalkaterapeutti* suorittaa noin 3,5 vuoden ammattikorkeakoulututkinnon teoriaopinteineen sekä käytännönharjoitteluineen, ja opiskelija on oikeutettu vaaditun koulutuksen jälkeen Valviran rekisteröimään nimikesuojattuun terveydenhuollon ammattinimikkeeseen. Venäjänkielinen vastine tälle ammattinimikkeelle on *подолог* tai *подуамп* (synonyymi), joka vastaa toimenkuvaltaan Suomen jalkaterapeutin ammattia, mutta niiden koulutusten pituuksissa on merkittäviä eroja. Ammatille *подолог* ei ole Venäjällä omaa erillistä koulutusta, kuten Suomen jalkaterapeutille, vaan tätä ammattia voivat esimerkiksi lääkärit harjoittaa käytännössä. Koulutuspalveluista kertovat sivustot suosittelevatkin, että ammatista kiinnostunut hakeutuu johonkin lääketieteelliseen tai terveydenhoitoalan oppilaitokseen (*среднее специальное учебное заведение; медицинское училище*). Varsinaisia tutkinto-ohjelmia tälle ammatille ei siis ole, mutta valittaessaan tutkinnokseen esimerkiksi hoitoalan, on opiskelijalla paremmat mahdollisuudet menestyä työmarkkinoilla jatkossa. Ammattiin *подолог* on myös olemassa erilaisia valmistavia kursseja.

Sketch Enginen *Word Sketch* -toiminnossa on mahdollista verrata kahden eri korpuksen sanoja keskenään. Kuten olen jo esitellyt aiemmin luvussa 2.5.2, tämän toiminnon avulla voidaan vertailla yhden käsitteen käyttäytymistä muiden sanojen kanssa sekä myös haetun käänkösvastineen käyttäytymistä omassa ympäristössään. Ammattinimikkeen *jalkaterapeutti* kohdalla sain siis tulokseksi esimerkiksi sellaisia sanayhdistelmiä, kuin ”*jalkaterapeutti eroaa*”, ”*jalkaterapeutti työskentelee*” sekä ”*jalkaterapeutti toimii*”. Painamalla jotakin näistä hakutuloksista voin tutkia hakutulostani koko kontekstissaan, eli koko siinä tekstissä, josta nämä sanat on otettu. Vastaavasti myös hakemani käänkösvastine näkyi sellaisten sanojen kanssa, joihin se on usein liitetty. Koska jalkaterapeutille tuli tämän tutkielman mukaan kaksi vastineparia, jotka ovat synonyymeja keskenään, kokeilin hakua molemmille. Toimintoa käyttäessä ilmeni kuitenkin, että vastineelle *подолог* löytyy enemmän sanoja, joiden kanssa se on esiintynyt, kuin vastineelle *подуамп* (esimerkiksi, *оказывает, делает, проводит*).

Termin käytettävyyttä voidaan arvioida myös *Wordlist*-toiminnolla, joka mittaa haetun lemmän esiintyvyyttä annetussa korpuksessa. Ammatin *подолог* frekvenssiluku eli esiintyvyytluku venäjänkielisessä korpuksessani oli 25 ja ammatin *подуамп* frekvenssiluku oli vain 7. Koska omat korpukseni ovat pienikokoisia, kokeilin hakea frekvenssilukuja näille ammattinimikkeille myös venäläisestä ruTenTen11-korpuksesta, joka toimii suurimpana

venäjänkielisenä korpuksena Sketch Enginessä. Tässä korpuksessa termin *подолог* frekvenssiluku oli 160 ja termin *подуамп* frekvenssiluku oli 131. Vaikka julkisessa venäjänkielisessä korpuksessa haettujen termien ero esiintymisessä oli pienempi kuin omassa korpuksessani, tukee tämä tulos silti sitä, että *подолог* toimii parhaimpana vastineena ammattinimikkeelle *jalkaterapeutti*.

fi jalkaterapeutti

ru подолог

ru подиатр syn.

jalkaterveyden edistämisen ja alaraajojen monipuolisen tutkimisen, hoitamisen ja kuntouttamisen ammattikorkeakoulutuksen suorittanut asiantuntija

HUOM. Suomessa jalkaterapeutin tutkinto kestää ammattikorkeakoulussa noin 3,5 vuotta. Venäjällä ammattiin ei ole omaa valmistavaa koulutusta, vaan jo kouluttautuneet terveydenhuollon ammattilaiset opettelevat alaa käytännössä tai käyvät erilaisia valmistavia kursseja.

3.2.7 Lähihoitaja

Lähihoitajan ammattinimike oli minulla mielessäni jo tämän tutkielman aihetta miettiessäni ja hahmotellessani, sillä se on vielä Suomessakin suhteellisen nuori ammatti (lähihoitajakoulutus on alkanut Suomessa 1990-luvun alussa). Suomessa lähihoitajan koulutus (eli sosiaali- ja terveysalan perustutkinto) on toisen asteen koulutus, joka voidaan suorittaa ammatillisessa oppilaitoksessa tai aikuiskoulutuskeskuksessa noin 2–3 vuodessa. Sosiaali- ja terveysalan perustutkintoa suorittaessa opiskelija valitsee itselleen erikoistumisalan, joka voi olla esimerkiksi ”ikäkääntyvien hoidon ja kuntoutumisen osaamisala”, lasten ja nuorten kasvatuksen ja hoidon osaamisala” tai suunhoidon osaamisala”. (Tredu s. d.)

Lähihoitajalla ei ole oman tutkimukseni mukaan aivan täydellisiä vastineita monessakaan maassa. Ranskankielisissä Euroopan maissa on käytössä lähivastine *assistant social* (Ministère des Solidarités et de la Santé 2022), mikä voidaan suomentaa suhteellisen sanatarkasti ’sosiaaliapulaiseksi’ tai ’sosiaalihoitajaksi’. Myös Tanskassa on oma vastineensa lähihoitajalle, joka on *social- og sundhedsassistent* (Børne- og undervisningsministeriet), jonka suora suomennos on ’sosiaali- ja terveysapulainen’ tai ’sosiaali- ja -hoitaja’. Suomessa lähihoitaja usein auttaakin muuta hoitohenkilökuntaa, mutta voivat he toimia myös itsenäisesti oman koulutuksensa, lupiensä ja ammattinsa työtehtävien puitteissa.

Venäjän terveydenhuollossa ei sen sijaan oman tutkimukseni perusteella vastaavanlaista ammattia ole. Lähihoitajan mahdollisia vastaavuuksia etsiminen vaati siis paljon erilaisten venäläisten ammattinimikkeiden tutkimista, ja erilaisiin sekä eriasteisiin koulutuksiin perehtymistä. Sanastotyössäni päädyin lopulta siihen, ettei lähihoitajalle ole luonnollista vastinetta venäjän kielessä tai Venäjän terveydenhuollossa. Koska lähihoitaja on Suomessa erikoistunut johonkin tiettyyn hoitohaaraan (vanhusten hoito, lasten hoito, hammashoito jne.), on vastineen hakeminen ja valinta Venäjän terveydenhuollosta entistäkin vaikeampaa. Omasta vertailevasta korpukestani ei valitettavasti löytynyt mitään tiettyä venäläistä ammattinimikettä vastaamaan lähihoitajan nimikettä. Sketch Enginen Russian Web 2011 -korpuksesta sen sijaan löytyi 3 023 konkordanssihakutulosta CQL-kyselyllä [lemma="младший"] [lemma="медицинский"] [lemma="персонал"].

Lähihoitajan lähivastineeksi päätin omassa työssäni merkitä *младший медицинский персонал* 'nuorempi/alempi terveydenhuollon henkilökunta', sekä näiden sukupuolittuneet käsitteet *младшая медицинская сестра* 'nuorempi/alempi naispuolinen sairaanhoitaja' ja *младший медицинский брат* 'nuorempi/alempi miespuolinen sairaanhoitaja'. *Младший медицинский персонал* käsittää Venäjällä alemman tason terveydenhuollon ammattilaiset, johon kuuluvat puhtaanaapidosta vastaavat henkilöt ja apuhoitajat, kuten on esitelty luvussa 3.1.2. Näiden ammattien koulutukset ovat huomattavasti lyhyempiä, kuin sairaanhoitajien ja luonnollisesti Venäjän alemman tason terveydenhuollon ammattihenkilöillä on rajallisemmat velvollisuudet ja toimenkuvat. Vaikka nämä alemman terveydenhuollon ammattihenkilöt toimivatkin ennemminkin yläkäsitteenä Venäjällä toimiville tähän ryhmään kuuluville ammattilaisille, en usko, että mikään yksittäinen ammattinimike vastaisi lähihoitajan ammattia niin hyvin, että sen voisi merkitä sanastoon vastinepariksi. Siksi tässä tapauksessa perustelenkin tätä vastineparia sillä, että niin lähihoitajalla kuin Venäjän alemman tason terveydenhuollon ammattihenkilöilläkin on suhteellisen lyhyet koulutukset sekä vähemmän velvollisuuksia ja oikeuksia. Lisäksi haluan vielä korostaa, että suomalaisen lähihoitajan erikoistumisala voi vaikuttaa venäläisen tarkemman vastineen hakemisessa ja muodostamisessa.

fi lähihoitaja

ru младший медицинский персонал

ru младшая медицинская сестра

ru младший медицинский брат

sosiaali- ja terveydenhuollon ammatillisen koulutuksen suorittanut ammattilainen, joka avustaa ja hoitaa ihmisiä sairaaloissa, palvelutaloissa tai muissa hoitopaikoissa erikoistumisensa puitteissa

HUOM. Lähihoitaja voi työskennellä esimerkiksi lastenhoitajana, vanhustenhoitajana, hammashoitajana tai ensihoitajana. Lisäksi lähihoitaja voi toimia vammaispalveluissa, kotihoidossa, mielenterveys- ja päihdetyössä, vastaanottotyössä sekä erikoissairaanhoidossa.

3.2.8 Terveydenhoitaja

Terveydenhoitajan venäläisen vastineen hakeminen oli tämän työn liitteenä olevan sanaston yksi haastavimmista, sillä luontaista vastinetta ei ole tälle ammatille olemassa Venäjän terveydenhuoltojärjestelmässä. Omasta korpuksestani en löytänyt sopivaa vastinetta ammattinimikkeelle terveydenhoitaja, ja konsultoidessani venäläisiä tuttujani minulle kerrottiin, että koululaitoksissa, työpaikoilla ja muissa vastaavissa terveydenhoitajan ammattia harjoittaa sairaanhoitaja. Suomessa kuitenkin terveydenhoitajalla on sairaanhoitajan kelpoisuus, mutta lisäksi hän on erikoistunut terveydenhoitajaksi. Näin ollen jo pelkästään koulutuspuolelta venäläinen sairaanhoitajan vastine ei siis ollut aivan sopiva vastine terveydenhoitajalle. Ehkä selkeintä on erottaa sairaanhoitajan ja terveydenhoitajan ammatit Suomessa kertomalla, että sairaanhoitaja pääsääntöisesti hoitaa ja auttaa sairaita, kun taas terveydenhoitaja toimii hoitotyön lisäksi terveyden edistämisen ja kansanterveystyön asiantuntijana (Laurea). Tarkennuksena voidaan tietenkin aina myös kertoa, että terveydenhoitaja työskentelee yleensä jossakin oppilaitoksessa, yrityksessä tai muussa organisaatiossa sairauksia ennaltaehkäisevän hoitajan roolissa.

Semenova (2020, 53) on omassa tutkielmassaan pohtinut eräiden terveydenhuoltoalan ammattinimikkeitä, joille ei ole suoraa luontaista vastinetta venäjän kielessä tai venäläisessä terveydenhuoltojärjestelmässä. Yksi näistä oli terveydenhoitajan ammattinimike, jonka vastine-ehdotukseksi Semenova on esittänyt termin *участковая медсестра*. Suomeksi tämä voidaan käänntää suoraan esimerkiksi 'alueellinen sairaanhoitaja'. Suomeksi ei selkeästi kerro ammattinimikkeestä sen enempää, kuin että sairaanhoitaja työskentelee tietyllä alueella. Semenova (2020, 53) perustelee tämän kuitenkin sillä, että termin *участковая медсестра* ensimmäinen osa *участковый* voidaan assosoida Venäjällä tavalliseen ammattinimikkeeseen *участковый врач*, joka tarkoittaa alueellisesti toimivaa lääkäriä (engl. *district doctor*). Semenova (mt.) on siis yhdistänyt kaksi ammattinimikettä toisiinsa kahden sanan liitokseksi,

joista ensimmäinen sana antaa käyttäjälleen tietoa ammattinimikkeen toimintatavasta ja jälkimmäinen sana (tässä tapauksessa, *медсестра*) kertoo varsinaisen ammatin. Näin ollen olen hyväksynyt Semenovan vastine-ehdotuksen omaan vastineanalyysiini, ja se toimi myös tässä tutkielmassa keinotekoisena vastineena tai vastine-ehdotuksena termille *terveydenhoitaja*.

fi **terveydenhoitaja**

ru **участковая медсестра**

ru **участковый медбрат**

ru **участковая медицинская сестра**

ru **участковый медицинский брат**

hoitotyön ja erityisesti kansanterveystyön sekä perusterveydenhuollon ja ennaltaehkäisevän työn ammattikorkeakoulutettu asiantuntija

HUOM. Terveystenhoitajan tutkintoon sisältyy sairaanhoitajan tutkinto.

4 YHTEENVETO

Terveydenhuollossa työskentelevän tulkin on oltava hyvin tarkka ja ammattitaitoinen käyttäessään lääketieteellisiä ja terveydenhuoltoon liittyviä termejä. Ammattinimikkeet voivat olla erota Suomen ja Venäjän terveydenhuoltojen välillä suurestikin toimenkuvultaan, toimintatavoiltaan tai koulutukseltaan, joten tulkin tai kääntäjän on osattava löytää oikea vastine, jotta asiakas saa kaiken tarvitsemansa tiedon potilaana tai asiakkaana ollessaan. Tulkattavan on hyvä ymmärtää esimerkiksi se, jos tulkki tulkkaa esimerkiksi hoitavan terveydenhuollon työntekijän puhetta oppilaitoksissa toimivista terveydenhoitajista, että terveydenhoitaja ja sairaanhoitaja eivät ole sama asia, vaikka venäjänkielinen vastine viittaakin sairaanhoitajaan (*участковая медсестра*).

Tässä tutkielmassa on esitelty terminologiaan ja sanastotyöhön liittyviä erityispiirteitä sekä sanaston laatimista elektronista korpusta käyttäen. Omaan analyysiini kuului kattavan aineiston kerääminen Internetistä terveydenhuollon ammattihenkilöistä kertovilta sivuilta, artikkeleista ja esimerkiksi terveydenhuollosta vastaavien tahojen ja ministeriöiden julkaisuista. Kerätyt materiaalit käsiteltiin mahdollisimman kevyeen ja yksinkertaiseen muotoon, eli materiaalit olivat tekstitiedostoja. Materiaalit ladattiin korpupalvelu Sketch Engineen, jossa luotiin kaksi korpusta: suomenkielinen ja venäjänkielinen. Nämä kaksi korpusta toimivat yhdessä vertailevana korpuksena (engl. *comparable corpus*). Korpuksen avulla pyrittiin selvittämään yhtäläisyyksiä erikielisten ammattinimikkeiden välillä. Lisäksi käytin paikoin myös suomen kielen ja venäjän kielen omia, miljoonista sanoista koostuvia suurkorpuksia, jos koin epävarmuutta omaa vertailevaa korpustani tai sen kokoa kohtaan. Tutkimus ei kuitenkaan ollut korpusvetoinen, vaan korpuksen käyttö oli apuna tukemassa käsiteanalyysiä.

Ammattinimikkeiden ”termimäisyydestä” voidaan kiistellä, kuten on esitelty luvussa 2.3. Kuten on jo todettukin tämän tutkielman edetessä, pidän niitä osana erikoiskieltä ja ne toimivat termien tavoin tässäkin työssä. Luonteeltaan ne ovat neutraalia erikoiskieltä, eli ammattinimike-termejä voidaan käyttää helpommin myös yleiskielessä ja muissa piireissä, kuin tyyllillisesti rajatumpaa erikoiskieltä (Kudašev 2007, 107).

Sanakirjaprojektissa lähteiden valikoimisen tulee olla huolellista ja tarkkaa työtä, jotta sanastosta tai sanakirjasta tulisi luotettava, laadukas ja hyödyllinen teos. Lähteiden tulee siis olla myös luotettavia, mutta myös säännönmukaisia, eli lähteet tulee valikoida

johdonmukaisesti eikä summittaisesti. Luonnollisesti myös mahdollisimman tuoreet lähteet toimivat hyödyllisempinä kuin vanhemmat lähteet. (Kudašev 2007, 312–315.) Kuten sanakirjan termien lähteiksi, niin myös korpuksen lähteiksi sopivat etenkin sellaiset aineistot, jotka ovat viranomaisten laatimia (lait, asetukset ja muut vastaavat dokumentit), oppikirjat, väitöskirjat, ammattilehdet, sanastot ja sanakirjat sekä myös luotettavien tahojen julkaisemat esitteet, ohjeet, sopimukset, raportit ja artikkelit. Suullisista lähteistä etenkin asiantuntijoiden haastattelut ja kerronnat toimivat hyvin. (Mikhailov & Cooper 2016, 157; Sanastokeskus 1898, 142–143.)

Vastineiden etsintä toisesta kielestä voi kestää pitkään ja vaatii paljon työtä. Luonnollisesti vieraskielisten lähteiden tulee valikoitua samojen periaatteiden mukaisesti, kuin lähtökielenkin lähteet. Tämän tutkielman ohessa laaditun sanakirjan suomenkielisille termeille ei tarvinnut suorittaa *termi-inventaariota*, koska termit oli jo valikoitu suoraan Valviran nimikesuojattavien ja laillistettavien ammattinimikkeiden listasta, mutta sen sijaan venäjänkielisille mahdollisille vastineille tuli suorittaa suhteellisen laajamittainen inventaario. Kaikista vastineista ei ollut varmuutta, joten tutkittavien vastineiden määrä oli huomattavasti suurempi kuin lähtökielen termien määrä. Käsiteanalyysin ja korpustyön avulla onnistuin kuitenkin rajaamaan pois työni kannalta turhat termit, joilla ei ole tarpeeksi läheistä vastinesuhdetta suomen kielen termeihin.

Tutkielmaani Valviran sivuilta otetut 30 terveydenhuollon ammattinimikettä saivat kaikki oman vastineensa. Osa oli Vehmas-Lehdon (2010) esittämiä luontaisia vastineita (täysisiä ja osittaisia) tai Kalliokuusen ja Seppälän (1999) esittämiä termivastineita tai lähivastineita ja vain yksi ammattinimike (‘terveydenhoitaja’) sai vastineekseen keinotekoisen termiehdotuksen.

Sen sijaan ammattinimikkeeseen ‘lähiohittaja’ vastinepari *младший медицинский персонал* ei ehdottomasti toimi luontaisena vastineena tai termivastineena, eikä myöskään lähivastineena, termiehdotuksena tai keinotekoisena vastineena. Tämän ammattinimikkeeseen kohdalla olen käyttänyt varsinaisen ammattinimikkeeseen sijaan kategorisoivaa yläkäsitettä, ryhmää, johon alemman koulutuksen saaneet terveydenhuollon ammattilaiset Venäjällä kuuluvat. Semenova (2020: 30, 32) oli itseasiassa omassa tutkielmassaan maininnut vastineeksi *медсестра по уходу* ‘hoitava sairaanhoitaja’ [oma käänös], mikä ei kuitenkaan mielestäni ole aivan sopiva, kun otetaan huomioon, että kaikki sairaanhoitajat ovat hoitavia. Lisäksi on

otettava huomioon se, että Suomessa lähihoitajan tulee valita itselleen erikoistumispolku, joka määrittää ihmisryhmän, josta hän pääasiassa huolehtii.

Hypoteesini osoittautui todeksi, eikä kaikille ammattinimikkeille tosiaan löytynyt valmista termivastinetta/luontaista vastinetta tai edes osittaista vastinetta. Kuten Vehmas-Lehto (2010) sekä Kalliokuusi ja Seppälä (1999) kertovat, lähivastine/osittainen vastine on kyseessä silloin, kun vastine jakaa lähdekielen termin kanssa tarpeeksi paljon käsitepiirteitä ja yhtäläisyyksiä, mutta niillä on silti jonkinlainen merkittävä eroavaisuus keskenään. Melko usea sanastotyössäni käsittelemä ammattinimike sai lähivastineen venäjän kielestä ja Venäjän terveydenhuoltojärjestelmästä, mutta joissakin tapauksissa jouduin käyttämään keinotekoisia vastinetta. Haluan korostaa, että vaikka luontaisia vastineita oli, on pidettävä mielessä, että luontaiset vastineet voivat jakautua täysiksi tai osittaisiksi vastineiksi. Suuri osa luontaisista vastineista olivatkin osittaisia vastineita.

Tutkimuksen ohessa tehtävän sanaston aineistokirjallisuuden keruussa haasteelliseksi osoittautui ensinnäkin se, että täytyi löytää mahdollisimman läheiset vastaavuudet Suomessa esiintyville ammattinimikkeille. Vaikka kouluttautumismahdollisuuksista kertovat sivustot, kuten ProfGuide (ven. *Профгид*) ja Utsheba.ru (ven. *Учѐба.ру*) esittelevät kaikki mahdolliset ammatit, joihin Venäjällä voi kouluttautua, oli silti vaikeaa ja aikaa vievää löytää mahdollisimman läheiset vastineet esimerkiksi sellaisille ammattiteille, jotka vaativat erikoistumista (kuten esimerkiksi sairaalalubiologi tai sairaalamikrobiologi).

Toisekseen haastetta tuottivat sellaiset suomalaiselle terveydenhuollolle tyypilliset ammatit, joita Venäjällä ei välttämättä ole olemassa. Tällaisia ammatteja ovat esimerkiksi terveydenhoitaja sekä lähihoitaja. Venäjällä näiden ammattien työtehtäviä hoitavat yleensä eriasteiset sairaanhoitajat. Suomessa terveydenhoitajat voidaan toki jakaa vaikkapa työterveydenhoitajiin ja kouluterveydenhoitajiin, mutta näiden ammattinimikkeiden toimenkuvat ja koulutus ei sinänsä poikkea terveydenhoitajasta – työpaikkaa koskeva etuliite kertoo vain hänen toimialueestaan. Sama pätee myös venäläisiä sairaanhoitajia, jotka työskentelevät pääosin tai ainoastaan esimerkiksi koululaitoksessa tai koululaitoksissa. Olen nähnyt joitakin ammattinimikkeitä, joissa *medsestra*-nimikkeen ('sairaanhoitaja') eteen on merkitty esimerkiksi venäjänkielinen 'koulu' eteen, mutta tällöinkin kyseessä on loppujen lopuksi sairaanhoitaja, jonka työpaikkana on koululaitos tai muu instituutio.

Kolmenkymmenen suomalaisen ammattinimikkeen joukkoon mahtui paljon muitakin ammatteja, joiden sanastotyön kannalta hyödyllinen analysointi olisi paikallaan. Oman työni koon rajallisuuden vuoksi olen kuitenkin käsitellyt vain luvussa 3.2 esiteltyjä mielenkiintoisia vastinepareja. Myös luonnollisten vastineiden esittely olisi tärkeää monipuolisen sanastotyön kannalta, sillä vaikka kulttuuri- ja maakohtaisia ”erikoisuuksia” löytyykin, on terveydenhuollon ammattinimikkeiden välillä myös paljon yhteneväisyyksiä. Näin ollen tämä aihe voi avata paljon ovia jatkotutkimuksille niin terminologisesta, käänntieteilisestä kuin sosiaalitieteellisestäkin näkökulmasta.

LÄHTEET

Kirjallisuuslähteet

- Bowker, Lynne and Jennifer Pearson 2002. *Working with Specialized Language: A Practical Guide to Using Corpora*. London & New York: Routledge.
- Kalliokuusi, Virpi & Seppälä, Katri 1999. Vastinetyö sanastoprojektissa. Teoksessa Kuhmonen, Kaisa (toim.) *Toimikunnista termitalkoisiin – 25 vuotta sanastotyön asiantuntemusta*. Helsinki: Tekniikan Sanastokeskus TSK. 77–90.
- Kelan terminologinen sanasto* 2018, 5. laitos. Helsinki: Sanastokeskus TSK.
- Kovár, Vojtech, Baisa, Vít & Jakubíček, Milos 2016. Sketch Engine for Bilingual Lexicography. *International Journal of Lexicography*, Vol. 29 No. 3. Oxford University. 339–352.
- Kudašev, Igor 2013. Sanakirjan suunnittelu ja siihen vaikuttavat tekijät. Teoksessa Lehtosali, Kaisa & Tyysteri, Laura (toim.) *Hyvä sanakirja: tieteellisiä, käytännöllisiä ja eettisiä näkökulmia leksikografiaan*. Turun yliopisto. 21–34.
- Lehtosalo, Kaisa & Tyysteri, Laura 2013. Sanakirjatyön valinnat ja leksikografian ammattietiikka. Teoksessa Lehtosali, Kaisa & Tyysteri, Laura (toim.) *Hyvä sanakirja: tieteellisiä, käytännöllisiä ja eettisiä näkökulmia leksikografiaan*. Turun yliopisto. 9–20.
- L’Homme, Marie-Claude 2020. *Lexical Semantics for Terminology: An Introduction*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- L’Homme, Marie-Claude & Marshman, Elizabeth 2006. Terminological Relationships and Corpus-Based Methods for Discovering Them: An Assessment For Terminographers. Teoksessa Bowker, Lynne (toim.) *Lexicography, Terminology and Translation: Text-Based Studies in Honour of Ingrid Meyer*. University of Ottawa Press. 67–80.
- Mikhailov, Mikhail & Cooper, Robert 2016. *Corpus Linguistics for Translation and Contrastive Studies: A Guide for Research*. London: Taylor & Francis Group.
- Mikhailov Mikhail & Piehl Aino 2018. Observing Eurolects: The case of Finnish. Teoksessa Mori Laura (toim.) *Observing Eurolects: Corpus analysis of linguistic variation in EU law*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 93–119.
- Nuolijärvi, Pirkko 2018. Finnish for special purposes: terminology work in Finland. Teoksessa Budin, Gerhard, Humbley, John & Laurén, Christer (toim.) *Language for Special Purposes: An International Handbook*. Berlin: De Gruyter. 225–233.
- Nuopponen, Anita 1999. Mihin terminologian teoriaa ja menetelmiä voidaan hyödyntää? Teoksessa Kuhmonen, Kaisa (toim.) *Toimikunnista termitalkoisiin – 25 vuotta sanastotyön asiantuntemusta*. Helsinki: Tekniikan Sanastokeskus TSK. 92–98.
- Nykänen, Olli 1999. Sanastoprojektin vaiheet. Teoksessa Kuhmonen, Kaisa (toim.) *Toimikunnista termitalkoisiin – 25 vuotta sanastotyön asiantuntemusta*. Helsinki: Tekniikan Sanastokeskus TSK. 62–71.

Pearson, Jennifer 2003. Using Parallel Texts in the Translator Training Environment. Teoksessa Zanettin, Federico, Bernardini, Silvia & Stewart, Dominic (toim.) *Corpora in Translator Education*. Florence: Taylor and Francis Group. 15–24.

Sager, Juan C 1990. A Practical Course in Terminology Processing. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Sanastokeskus TSK 2006. Terminologian sanasto (TSK 36). Helsinki.

Suojanen, Tytti, Koskinen, Kaisa, Tuominen, Tiina 2012. Käyttäjäkeskeinen kääntäminen. Tampereen yliopisto.

Suonuuti, Heidi 1999. Käsiteanalyysi työmenetelmänä. Teoksessa Kuhmonen, Kaisa (toim.) *Toimikunnista termitalkoisiin – 25 vuotta sanastotyön asiantuntemusta*. Helsinki: Tekniikan Sanastokeskus TSK. 29–42.

Suonuuti, Heidi 2012. Sanastotyön opas. Helsinki: Sanastokeskus TSK.

Tekniikan sanastokeskus 1988. Sanastotyön käsikirja: Soveltavan terminologian periaatteet ja työmenetelmät. Helsinki: Suomen Standardisoimisliitto.

Lehtiartikkelit

Nuopponen, Anita 2009. Käsiteanalyysia käsiteanalyysista – kohti systemaattista käsiteanalyysia. *VAKKI* N:o 36. Vaasa.

Vehmas-Lehto, Inkeri 2010. Termit kääntäjän näkökulmasta. *VAKKI* N:o 37. Vaasa. 361–372.

Opinnäytteet

Kudašev, Igor 2007. *Proektirovanie perevodčeskikh slovarej special'noj leksiki*. Helsingin yliopisto, käännöstieteen väitöskirja.

Semenova, Olga 2020. Principy leksikografičeskogo opisaniâ medicinskih leksiki dlâ celej social'nogo perevoda (na materiale finskogo i russkogo âzykov). Tampereen yliopisto. Pro gradu. Saatavilla <http://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202004163317> Luettu 26.1.2022.

Luennot

Mikhailov, Mikhail 2021. CQL. Konkordanssihaku. Luento 2.2.2021 Tampereen yliopiston Tekstikorpukset käännöstyössä -kursilla.

Verkkolähteet

Akademik.ru. Srednij medicinskij personal. Saatavilla https://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_medicine/29813/Срѣдний. Luettu 2.4.2021.

Børne- og undervisningsministeriet. UddannelsesGuiden: Social- og sundhedsassistent. Saatavilla <https://www.ug.dk/job/job-fordelt-paa-erhvervsomraader/sundhedsomsgopleje/plejeomsarb/social-og-sundhedsassistent-job/>. Luettu 16.3.2022.

- Erikoisalani. Lääkärien erikoistuminen Suomessa. Saatavilla <https://www.erikoisalani.fi/artikkelit/erikoistuminen>. Luettu 27.1.2022.
- EU-Terveystieteiden tutkimuskeskus. 21.12.2020. *Maakohtaista tietoa terveystieteiden palveluista: Venäjä*. Saatavilla <https://www.eu-terveydenhoito.fi/terveyspalvelut-ulkomailla/maakohtaista-tietoa-terveyspalveluista/venaja/>. Luettu 2.4.2021.
- EU-Terveystieteiden tutkimuskeskus. 15.10.2020. *Hoidon kustannukset julkisessa terveydenhuollossa*. Saatavilla <https://www.eu-terveydenhoito.fi/mita-itse-maksat/hoidon-kustannukset-suomessa/hoidon-kustannukset-julkisessa-terveydenhuollossa/>. Luettu 2.4.2021.
- Laurea-ammattikorkeakoulu. Terveystieteiden tutkimuskeskus. Saatavilla <https://www.laurea.fi/koulutus/sosiaali--ja-terveysala/terveydenhoitaja/>. Luettu 16.3.2022.
- Ministère des Solidarités et de la Santé 7.3.2022. Assisant social. Saatavilla <https://solidarites-sante.gouv.fr/metiers-et-concours/les-metiers-de-la-sante/les-fiches-metiers/article/assistant-social>. Luettu 16.3.2022.
- Neva, Reijo 2019. Kiropraktikko hoitaa tuki- ja liikuntaelämisen liikehäiriöitä. *Hyvä Selkä* 4/2019. Saatavilla <https://selkakanava.fi/selan-hoito/manuaalisen-terapian-tavoitteena-selkävun-lievittäminen/kiiropraktikko-hoittaa-tuki-ja-liikuntaelämisen-liikehäiriöitä>. Luettu 31.1.2022.
- Popović L., Potapčik E., Šiškin S., Richardson E., Vacroux A., and Mathivet B. 2011. Rossijskaâ Federaciâ: Obzor sistemy zdravoohraneniâ. *Sistemy zdravoohraneniâ: vremâ peremen*. 13(7): 1–190. Saatavilla https://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0005/186089/E96158-Rus.pdf. Luettu 26.6.2021.
- Russkaâ Professional'naâ Associaciâ Èrgoterapevtov s. d. Saatavilla <https://ergotherapy.ru/> Luettu 12.4.2022.
- Sankt-Peterburgskij Mediko-social'nyj Institut SPB MSI. Kafedra social'noj rehabilitacii i èrgoterapii. Saatavilla <https://medinstitut.org/kafedra-sotsialnoj-reabilitatsii-i-ergoterapii/> Luettu 12.4.2022.
- Sketch Engine s. d. Revolutionize the dictionary-building process. Saatavilla <https://www.sketchengine.eu/user-guide/lexicographers/> Luettu 29.3.2022.
- SNTA 30.9.2019. Mladšij medicinskij personal. Saatavilla <https://www.snta.ru/press-center/mladshiy-meditsinskiy-personal/>. Luettu 2.4.2021.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2013. *Terveystieteiden tutkimuskeskus Suomessa*. PDF saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3389-7>. Luettu 2.4.2020.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 1993. *Terveystieteiden tutkimuskeskus Suomessa: Terveystieteiden tutkimuskeskus Suomessa: Terveystieteiden tutkimuskeskus Suomessa*. Saatavilla <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201504223299>. Luettu 27.1.2022.
- Tredu s. d. Sosiaali- ja terveysalan perustutkinto. Saatavilla <https://www.tredu.fi/hae-opiskelemaan/perustutkinnot/sosiaali-ja-terveysalan-pt.html.stx>. Luettu 7.4.2022.

Valtionneuvoston asetus terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun asetuksen muuttamisesta 1120/2010 § 2. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2010/20101120>. Luettu 6.4.2022.

Valvira 2022. Saatavilla <https://www.valvira.fi/>. Luettu 24.4.2022.

LIITTEET

Liite 1: Sanasto Suomen laillistettavista ja nimikesuojattavista terveydenhuollon ammattinimikkeistä ja niiden venäjänkieliset vastineet

***fi* apuvälineteknikko**

***ru* механик протезно-ортопедических изделий**

ammattikorkeakoulutettu sosiaali- ja terveydenhuoltoalan nimikesuojattava ammatti, joka suunnittelee ja valmistaa liikkumiskykyä auttavia apuvälineitä toimintarajoitteisille

***fi* farmaseutti**

***ru* фармацевт**

farmasian alemman ammattikorkeakoulututkinnon suorittanut laillistettu terveydenhuollon ammattinimike, jotka toimivat lääkkeiden ja lääkehoidon asiantuntijoina

***fi* fysioterapeutti**

***ru* физиотерапевт**

liikkumista, toimintakykyä ja terveyden edistämistä hoitava ammattikorkeakoulututkinnon suorittanut terveydenhuollon laillistettu ammattihenkilö

***fi* hammaslääkäri**

***ru* стоматолог**

***ru* зубной врач**

***ru* дантист**

suun ja leukojen alueen sairauksien ja vammojen hoitoon ja ehkäisyyn hammaslääketieteen lisensiaatin tutkinnon suorittanut laillistettu ammattinimike

HUOM. Suomessa hammaslääkäri on suorittanut noin 5,5 vuoden mittaisen hammaslääketieteen lisensiaatin tutkinnon, ja hammaslääkäri voi diagnosoida ja hoitaa suun alueen terveyttä, paikata hampaita, hoitaa suun alueen tulehduksia, oikoa hampaita, poistaa hampaita sekä suorittaa hammasproteesihin ja purentaongelmiin liittyviä tehtäviä. Venäjän *стоматолог* on suorittanut ainakin 5 vuoden mittaisen korkeamman lääketieteen tutkinnon ja *зубной врач* on suorittanut lyhyemmän ja suppeamman koulutuksen.

***fi* hammasteknikko**

***ru* зубной техник**

hammasproteesien ja purentaelintä kuntouttavien kojeiden valmistukseen korkeakouluttautunut laillistettu ammattinimike

***fi* jalkaterapeutti**

***ru* подолог**

***ru* подиатр syn.**

jalkaterveyden edistämisen ja alaraajojen monipuolisen tutkimisen, hoitamisen ja kuntouttamisen ammattikorkeakoulutuksen suorittanut asiantuntija

HUOM. Suomessa jalkaterapeutin tutkinto kestää ammattikorkeakoulussa noin 3,5 vuotta. Venäjällä ammattiin ei ole omaa valmistavaa koulutusta, vaan jo kouluttautuneet terveydenhuollon ammattilaiset opettelevat alaa käytännössä tai käyvät erilaisia valmistavia kursseja.

***fi* kiropraktikko**

***ru* хиропрактик**

tuki- ja liikuntaelimestön hoitoon ja tutkimiseen erikoistunut terveydenhuollon nimikesuojattava ammattinimike

fi koulutettu hieroja

ru лицензированный массажист

terveydenhuollon ammattikoulutautunut nimikesuojattava ammattinimike, joka edistää ihmisen terveyttä, toimintakykyä ja hyvinvointia hieromalla

fi kätilö

ru акушер

ru акушерка

tyttöjä ja naisia pääosin seksuaaliterveydessä sekä raskaus-, synnytys- ja lapsivuodeaikana ohjaava, tukeva ja hoitava terveydenhuollon ammattikorkeakoulutettu laillistettava ammattinimike

fi laboratoriohoitaja

ru bioanalyytikko

ru врач клинической лабораторной диагностики

ru врач-лаборант

kliinisen laboratoriotyön ammattikorkeakoulutettu laillistettava ammattinimike

fi lähihoitaja

ru младший медицинский персонал

ru младшая медицинская сестра

ru младший медицинский брат

sosiaali- ja terveydenhuollon ammatillisen koulutuksen suorittanut ammattilainen, joka avustaa ja hoitaa ihmisiä sairaaloissa, palvelutaloissa tai muissa hoitopaikoissa erikoistumisensa puitteissa

HUOM. Lähihoitaja voi työskennellä esimerkiksi lastenhoitajana, vanhustenhoitajana, hammashoitajana tai ensihoitajana. Lisäksi lähihoitaja voi toimia vammaispalveluissa, kotihoidossa, mielenterveys- ja päihdetyössä, vastaanottotyössä sekä erikoissairaanhoidossa.

fi lääkäri

ru врач

lääketieteen lisensiaatin tutkinnon suorittanut lääketieteen laillistettava ammattinimike, joka diagnosoi ja hoitaa potilaiden sairauksia ja vaivoja

fi naprapaatti

ru напрат

terveydenhuollon ammattikorkeakoulutettu nimikesuojattava ammattinimike, joka erikoistuu tuki- ja liikuntaelinsairauksien tutkimiseen, hoitoon ja ennaltaehkäisyyn

HUOM. Naprapaatin koulutuksen päätavoite on vammojen ennaltaehkäisyyn ja kuntoutus, kun taas fysioterapeutti huolehtii kiputiloista tai tapaturman tai leikkauksen jälkeisestä kuntoutuksesta.

fi optikko

fi optometrismi

ru оптик

ru оптометрист

näönhuollon ammattikorkeakoulutettu laillistettava ammattinimike

fi osteopaatti

ru остеопат

nivelten ja pehmytkudosten toiminnallisten häiriö- ja kiputilojen tutkimiseen ja hoitoon erikoistunut terveydenhuollon ammattikorkeakoulutettu nimikesuojattava ammattinimike

fi **proviisori**

ru **провизор**

lääkkeiden ja lääkehoidon ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittanut terveydenhuollon laillistettava ammattinimike

fi **psykologi**

ru **психолог**

ihmisen mielen ja käyttäytymisen yliopistokoulutettu asiantuntija ja terveydenhuollon laillistettava ammattinimike

fi **psykoterapeutti**

ru **психотерапевт**

johonkin terapiasuuntaukseen erikoistunut soveltuvan terveydenhuollon ylemmän korkeakoulututkinnon omaava asiantuntija ja nimikesuojattava ammattinimike

HUOM. Psykoterapeuttikoulutus on täydennyskoulutus.

fi **puheterapeutti**

ru **логопед**

ihmisen puheen, kielen ja äänen häiriöihin erikoistunut yliopistokoulutettu terveydenhuollon laillistettava ammattinimike

fi **ravitsemusterapeutti**

ru **диетолог**

ru **врач-диетолог**

ravitsemushoitoon ja -terapiaan erikoistunut yliopistokoulutettu terveydenhuollon laillistettava ammattinimike

fi **röntgenhoitaja**

ru **рентгенолаборант**

lääketieteellisen sädehoidon ja kuvantamistutkimusten käyttöön erikoistunut korkeakoulutettu terveydenhuollon laillistettava ammattinimike

fi **sairaalafyysikko**

ru **медицинский физик**

lääketieteelliseen fysiikkaan erikoistunut sädehoidon ja sädehoitolaitteiden jatkokoulutautunut asiantuntija sekä terveydenhuollon nimikesuojattava ammattinimike

fi **sairaalageneetikko**

ru **медицинский генетик**

ru **врач-генетик**

diagnostisiin tutkimuksiin, synnynnäisiin kehityshäiriöihin, perinnöllisiin sairauksiin ja syövän genetiikkaan jatkokoulutautunut terveydenhuollon nimikesuojattava ammattinimike

fi **sairaalakemisti**

ru **химик-эксперт**

ru **химик-эксперт медицинской организации**

ru **медицинский химик**

kemiallisista laboratoriotutkimuksista ja niillä saatavien tulosten oikeellisuudesta vastaava jatkokoulutautunut terveydenhuollon nimikesuojattava ammattinimike

fi sairaalamikrobiologi

ru медицинский микробиолог

ru клинический микробиолог

kliinisen mikrobiologian laboratoriomenetelmiin jatkokoulutautunut terveydenhuollon nimikesuojattava ammattinimike

fi sairaalasolubiologi

ru клинический цитолог

patologian alan laboratoriomenetelmiin jatkokoulutautunut terveydenhuollon nimikesuojattava ammattinimike

fi sairaanhoitaja

ru медицинская сестра

ru медицинский брат

ru медсестра lyh.

ru медбрат lyh.

hoitotyöhön sekä terveyden ylläpitoon ja ohjaukseen erikoistunut ammattikorkeakoulutettu moniosaaja sekä terveydenhuollon laillistettava ammattinimike

fi suuhygienisti

ru стоматологический гигиенист

ru гигиенист нерек.

suun terveyttä edistävään, ylläpitävään ja hoitavaan työhön erikoistunut ammattikorkeakoulutettu terveydenhuollon laillistettava ammattinimike

fi terveydenhoitaja

ru участковая медсестра

ru участковый медбрат

ru участковая медицинская сестра

ru участковый медицинский брат

hoitotyön ja erityisesti kansanterveystyön sekä perusterveydenhuollon ja ennaltaehkäisevän työn ammattikorkeakoulutettu asiantuntija

HUOM. Terveys­hoitajan tutkintoon sisältyy sairaanhoitajan tutkinto.

fi toimintaterapeutti

ru эрготерапевт

sosiaali- ja terveysalan alemman ammattikorkeakoulututkinnon suorittanut laillistettava ammattinimike, joka auttaa asiakkaita, joilla on ongelmia toimintakyvystään tai ympäristön rajoituksista johtuvista syistä

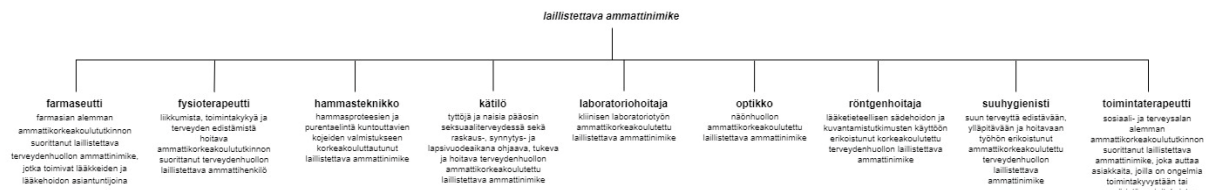
Liite 2: Käsittekaaviot terveydenhuollon ammattinimikkeistä

Terveydenhuollon laillistettavat yleishoidosta vastaavat ammattinimikkeet

Kuva 1. Laillistettavat ammattinimikkeet Suomen terveydenhuollossa, joilla ei ole rajattua erikoistumista

Terveydenhuollon laillistettavat ammattinimikkeet, jotka eivät vaadi ylempää korkeakoulutusta

Kuva 2. Laillistettavat ammattinimikkeet Suomen terveydenhuollossa, jotka eivät vaadi ylempää korkeakoulutusta

Terveydenhuollon erikoishoidosta vastaavat ja ylempään korkeakoulutuksen omaavat laillistettavat ammattinimikkeet

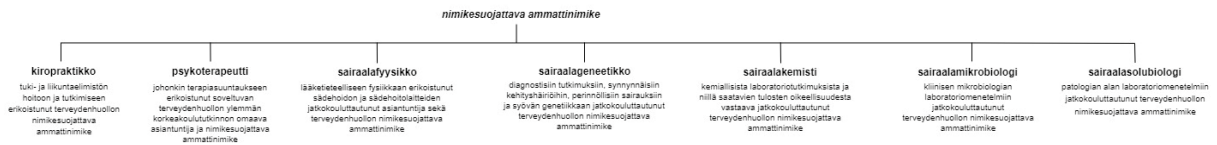
Kuva 3. Laillistettavat erikoishoidon ammattinimikkeet Suomen terveydenhuollossa, jotka vaativat ylempään korkeakoulutuksen

Terveydenhuollon nimikesuojattavat ammattinimikkeet, jotka eivät vaadi ylempää korkeakoulutusta

Kuva 4. Nimikesuojattavat ammattinimikkeet Suomen terveydenhuollossa, jotka eivät vaadi ylempää korkeakoulutusta

Terveydenhuollon erikoishoidosta vastaavat nimikesuojattavat ammattinimikkeet, jotka vaativat ylempään korkeakoulututkintoon tai pidemmän koulutuksen

Kuva 5. Nimikesuojattavat erikoishoidon ammattinimikkeet Suomen terveydenhuollossa, jotka vaativat ylempään korkeakoulututkintoon tai pidemmän koulutuksen

Liite 3: Понятийные схемы о профессиях здравоохранения в Финляндии

Юридически лицензированные профессии широкого профиля в здравоохранении Финляндии

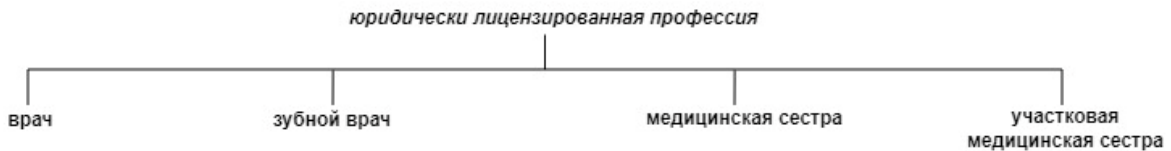

Рисунок 1. Концептуальная схема о юридически лицензированных профессиях широкого профиля

Профессии здравоохранения в Финляндии, требующие юридического лицензирования, но не требующие магистратуры

Рисунок 2. Концептуальная схема о юридически лицензированных профессиях, не требующие магистратуры

Юридически лицензированные профессии узкого профиля здравоохранения в Финляндии, требующие магистратуры

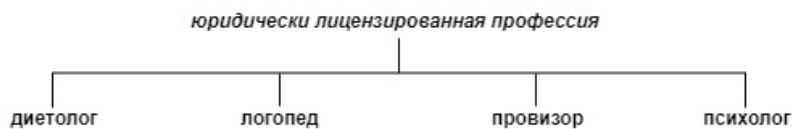

Рисунок 3. Концептуальная схема о юридически лицензированных профессиях, требующие магистратуры

Профессии здравоохранения в Финляндии, требующие защиты наименования, но не требующие магистратуры

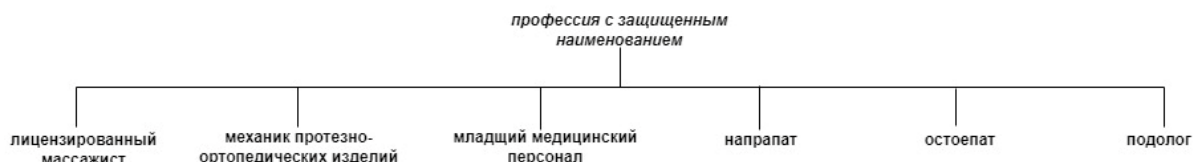

Рисунок 4. Концептуальная схема о защищенные профессиональные наименования, не требующие магистратуры

Профессии узкого профиля в здравоохранения Финляндии, требующие защиты наименования,
и требующие магистратуру

Рисунок 5. Концептуальная схема о защищенные профессиональные наименования, требующие магистратуры или иное длительное образование

Liite 4: Sanastotyön aineistojen lähteet

Korpuksessa ja analyysiosiossa käytettyjen aineistojen keskeiset lähteet ovat esiteltyinä tässä liitteessä. Koska kokonaisuudessaan materiaali koostuu 141 suomenkielisestä tekstistä ja 240 venäjänkielisestä tekstistä, olen valinnut tähän liitteeseen vain ne lähteet, jotka ovat toimineet oleellisimpina ja keskeisimpinä lähteinä omalle työlleni.

Suomenkielisten aineistojen lähdetiedot

Duodecim Terveyskirjasto. <https://www.terveyskirjasto.fi/tju00246>. Luettu 26.10.2021.

Farmasialiitto. <https://www.farmasialiitto.fi/>

Finlex 26.6.2020. 519/2020: Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain 8 §:n muuttamisesta. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2020/20200519> Luettu 26.10.2021.

Finlex 6.4.2011. 338/2011: Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110338> Luettu 26.10.2021.

Finlex 5.7.2018. 533/2018: Valtioneuvoston asetus terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun asetuksen 2 a §:n muuttamisesta
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180533> Luettu 26.10.2021.

Fysioterapiaketju Fysios. <https://www.fysios.fi/>. Luettu 26.10.2021.

Hammaslääkäriliitto. <https://www.hammaslaakariliitto.fi/>. Luettu 1.11.2021.

Helsingin yliopisto. <https://www2.helsinki.fi/>. Luettu 14.4.2022.

Itä-Suomen yliopisto. <https://www.uef.fi/>. Luettu 26.10.2021.

JAMK. <https://www.jamk.fi/>. Luettu 14.4.2022.

Jyväskylän yliopisto. <https://www.jyu.fi/>. Luettu 14.4.2022.

Koulutuskuntayhtymä OSAO. <https://www.osao.fi/>. Luettu 26.10.2021.

Laurea-ammattikorkeakoulu. <https://www.laurea.fi/>. Luettu 1.11.2021.

Lääketieteenkandidaattiseura. <https://www.lks.fi/>. Luettu 26.10.2021

Lääkärikeskus Aava. <http://aava.fi/>. Luettu 1.11.2021.

Lääkäriliitto. <https://www.laakariliitto.fi/>. Luettu 26.10.2021.

Mehiläinen. <https://www.mehilainen.fi/>. Luettu 1.11.2021.

Metropolia AMK. <https://www.metropolia.fi/>. Luettu 1.11.2021.

Mielenterveystalo. <https://www.mielenterveystalo.fi/>. Luettu 26.10.2021.

Mieli Ry. <https://mieli.fi/fi/>. Luettu 26.10.2021.

Minilex. Terveystenhuollon ammattihenkilö. <https://www.minilex.fi/a/terveydenhuollon-ammattihenkil%C3%B6>. Luettu 26.10.2021.

Nissen. <https://www.nissen.fi/>. Luettu 26.10.2021.

OAMK. <https://www.oamk.fi/>. Luettu 1.11.2021.

Opintopolku. <https://opintopolku.fi/>. Luettu 2.11.2021.

Sairaala fyysikot Ry. <http://www.sairaala fyysikot.fi/>. Luettu 26.10.2021.

Sairaalakemistit Ry. <https://sairaalakemistit.wordpress.com/>. Luettu 1.11.2021.

Sairaanhoitajat. <https://sairaanhoitajat.fi/>. Luettu 1.11.2021.

Seure. <https://www.seure.fi/>. Luettu 2.11.2021.

Sosiaali- ja terveysministeriö 28.9.2020. Kansallinen terveydenhuollon palveluvalikoima: Määrittämisen periaatteet, rakenne ja kehittämismahdollisuudet. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-7188-2>. Luettu 1.11.2021.

Studentum. <https://www.studentum.fi/>. Luettu 26.10.2021.

Suomen Bioanalyttikoliitto ry. Mikä ihmeen bioanalyttikko? <https://www.bioanalyttikoliitto.fi/mika-ihmeen-bioanalyttikko/>. Luettu 26.10.2021.

Suomen diakoniaopisto. <https://www.sdo.fi/>. Luettu 26.10.2021.

Suomen lähi- ja perushoitajaliitto SuPer. <https://www.superliitto.fi/>. Luettu 26.10.2021.

Suomen Naprapaattiyhdistys. <https://www.naprapaattiyhdistys.fi/>. Luettu 26.10.2021.

Suomen Puheterapeuttiliitto ry. <https://puheterapeuttiliitto.fi/>. Luettu 14.4.2022.

Suomen Terveystenhuoltajaliitto. <https://www.terveydenhoitajaliitto.fi/>. Luettu 1.11.2021

Suomen Tietotoimisto 28.10.2020. Psykiatri, psykologi, psykoterapeutti – titteleitä on paljon, mutta mitä kukin tekee ja kuka toimintaa valvoo? *MTV Uutiset*. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/psykiatri-psykologi-psykoterapeutti-titteleita-on-paljon-mutta-mita-kukin-tekee-ja-kuka-toimintaa-valvoo/7967924#gs.zf8ymr>. Luettu 26.10.2021.

Suun terveydenhoidon ammattiliitto STAL ry. <https://www.stal.fi/>. Luettu 1.11.2021.

Tampereen kaupunki: Sosiaali- ja terveyspalvelut s. d. <https://www.tampere.fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/terveyspalvelut/kuntoutus-ja-terapia/puheterapia/hoido.html>. Luettu 26.10.2021.

Tehy. <https://www.tehy.fi/fi/>. Luettu 1.11.2021.

Terveydenhuoltoalan Geneetikot Ry. <https://terveydenhuoltoalangenetikot.wordpress.com/>.
Luettu 1.11.2021.

Terveystalo. <https://www.terveystalo.com/fi/>. Luettu 1.11.2021.

THL 29.6.2021 (päivitetty). Terveystalo. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/opiskeluhoito/kouluterveydenhuolto/toimijat/terveydenhoitaja/>.
Luettu 1.11.2021.

Toimintaterapeuttiliitto. <http://www.toimintaterapeuttiliitto.fi>. Luettu 1.11.2021.

TUNI. <https://www.tuni.fi/>. Luettu 1.11.2021.

Tuovila, Tiina, Seilo, Noora & Kunttu, Kristina 23.4.2020. Opiskeluterveydenhuollon opas. Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-9886-5>.
Luettu 1.11.2021.

Turun ammattikorkeakoulu. <https://www.turkuamk.fi/>

Turun seudun psykologiyhdistys Ry. <https://www.tupsy.fi/>. Luettu 1.11.2021.

Työmarkkinatori. <https://kokeile.tyomarkkinatori.fi/>. Luettu 1.11.2021.

Valtioneuvoston kanslia 17.10.2002 (päivitetty 24.3.2015). Virkanimikkeiden kääntäminen englanniksi. Saatavilla <https://vnk.fi/documents/10616/3457865/Virkanimikkeiden%2Bk%C3%A4%C3%A4nt%C3%A4minen%2Benglanniksi>. Luettu 15.2.2022.

Valvira. Saatavilla <https://www.valvira.fi/>. Luettu 24.4.2022.

Wikipedia 25.7.2021. Lääkärit Suomessa. https://fi.wikipedia.org/wiki/L%C3%A4%C3%A4k%C3%A4rit_Suomessa.
Luettu 26.10.2021.

Wikipedia 17.1.2021. Sairaalaafysikko. <https://fi.wikipedia.org/wiki/Sairaalaafysikko>. Luettu 1.11.2021.

Wikipedia 3.9.2020. Sairaalamikrobiologi. <https://fi.wikipedia.org/wiki/Sairaalamikrobiologi>.
Luettu 1.11.2021.

Venäjänkieliset lähteet

Administrativno-upravlenčeskij portal AUP RU 05.03.2004 N 38. Edinyj tarifno-kvalifikacionnyj spravočnik rabot i professii rabočih (ETKS). *Vypusk No16: Mehanik protezno-ortopedičeskih izdelij § 27*. <http://www.aup.ru/docs/etks/etks-16/27.htm>.
Luettu 5.10.2021.

CollegeNews. <https://www.collegenews.ru/>. Luettu 14.4.2022.

Direktor kliniki. <https://www.dirklinik.ru/>. Luettu 14.4.2022.

EduNetwork. <https://college.edunetwork.ru/>. Luettu 5.10.2021.

EduNews. <https://edunews.ru/>. Luettu 12.10.2021.

GMS Clinic. <https://www.gmsclinic.ru/>. Luettu 19.10.2021.

Instrukzii.ru. <https://instrukzii.ru/specialisti.html>. Luettu 21.10.2021.

Kedu. <https://kedu.ru/>. Luettu 19.10.2021.

Kuda Postupat'. <https://kudapostupat.by/>. Luettu 14.4.2022.

LS clinic. <https://lsclinic.kz/>. Luettu 11.10.2021.

Medvestnik. <https://medvestnik.ru/>. Luettu 22.10.2021.

Ministerstvo obrazovaniâ i nauki Zabajkalsk'ogo kraâ 17.9.2019. Medicinskaâ sestra/Meditsinskij brat. <https://minobr.75.ru/deyatel-nost/informaciya-dlya-postupayuschih/napravleniya-podgotovki/129099-medicinskaya-sestra-medicinskiy-brat>. Luettu 22.10.2021.

Moë obrazovanie. <https://moeobrazovanie.ru/>. Luettu 12.10.2021.

Navigators Obrazovaniâ. <https://rostov-na-donu.fulledu.ru/>. Luettu 5.10.2021.

Obrazovanie66 v Ekaterinburge. <http://obrazovanie66.ru/>. Luettu 19.10.2021.

Postupi Online. <https://postupi.online/>. Luettu 22.10.2021.

PozitivMed. <https://positivemed.ru/>. Luettu 11.10.2021.

ProfGuide. <https://www.profguide.io/>. Luettu 22.10.2021.

ProfOrientator. <https://proforientator.ru/professions/farmatsevt/>. Luettu 5.10.2021.

PROprof.ru s. d. Professiâ psiholog. <https://proprof.ru/stati/career/vybor-professii/o-professiyah/minusy-professii-psihologa> Luettu 18.10.2021.

Putevoditel KP. <https://www.kp.ru/putevoditel/>. Luettu 23.10.2021.

Sanas. <https://sanas.ru/blog/terapevt-%E2%80%93eto-za-speczialist/>. Luettu 13.7.2021.

Sovremennaâ Naučno-Tehnologičeskaâ akademiâ SNTA. <https://www.snta.ru/>. Luettu 25.9.2021.

Swiss Medical. <https://www.swissmedical.net/ru/>. Luettu 23.10.2021.

TimeStudent. <https://timestudent.ru/>. Luettu 15.2.2022.

Wikipedia 1.6.2021. Èrgoterapiâ. <https://ru.wikipedia.org/wiki/Èrgoterapiya>. Luettu 22.10.2021.

Wikipedia 10.10.2021. Manual'naâ terapiâ.

https://ru.wikipedia.org/wiki/Мануальная_терапия. Luettu 11.10.2021.

Wikipedia 17.10.2021. Akušer-ginekolog. <https://ru.wikipedia.org/wiki/Акушер-гинеколог>.

Luettu 23.10.2021.

Wikipedia 20.9.2020. Foniatriâ. <https://ru.wikipedia.org/wiki/Фониатрия>. Luettu 19.10.2021.

Wikipedia 26.5.2021. Kliničeskaâ laboratornaâ diagnostika.

https://ru.wikipedia.org/wiki/Лабораторная_диагностика. Luettu 14.7.2021.

Wikipedia 30.7.2020. Akušerka. <https://ru.wikipedia.org/wiki/Акушерка>. Luettu 23.10.2021.

Wikiversity 6.2.2013. Obâzannosti medicinskoj sestry i mladšego medicinskogo personala.

https://ru.wikiversity.org/wiki/Обязанности_медицинской_сестры_и_младшего_медицинского_персонала. Luettu 25.9.2021.

Zabotlivyj Doktor. <https://zabdoctor.ru/>. Luettu 27.9.2021.

РЕФЕРАТ НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ

Профессиональная номенклатура медицинских профессий в финской системе здравоохранения и их соответствия в России

1 ВВЕДЕНИЕ

Точное знание терминологии здравоохранения и медицинского специального языка является необходимым для устных и письменных переводчиков, которые работают с медицинскими сотрудниками и с пациентами. Обычно переводчики хорошо знают самых распространенных болезней и симптомов, и как перевести иногда сложный рассказ и анализ медицинского специалиста на понятный язык для пациента. Читая и исследуя словари и глоссарии с медицинской терминологией, я заметила, что большинство профессий сферы здравоохранения не входят в список медицинских терминов. Для многих понятно, что врач в одной стране – это врач и в другой стране, так же, как и профессии медсестры или психолога существуют, наверное, во всех западных системах здравоохранения. Однако между странами, особенно в случае этого исследования, между Финляндией и Россией, являются достаточно большие культурные и образовательные различия в профессиях и в номенклатуре сферы здравоохранения и медицины.

В этой работе я исследую, как формируется терминологический словарь или глоссарии специального языка в основном используя методики, предлагаемые Суонуути (Suonuuti 2012) и Терминологического центра Финляндии (Sanastokeskus TSK 1988). Составление терминологических словарей изучается в диссертации Кудашева (2007) и на более общем уровне о лексикографической работе рассказывают Lehtosalo и Tuysteri (2013). Отобранный мною материал состоит из списка профессий, требующих юридического лицензирования (*laillistaminen*) или защиты наименования (*nimikesuojaus*), которые находятся под контролем Государственной контрольно-надзорной службы социального обеспечения и здравоохранения в Финляндии Valvira. В этом списке – 30 профессий здравоохранения Финляндии. В своей работе я стараюсь найти для всех этих профессий наиболее точные эквиваленты в русском языке. Исследовательский вопрос звучит: *что делать с такими терминами, у которых нет натурального и точного эквивалента в*

русском языке? Проблемы также могут возникнуть в таких случаях, когда терминологический эквивалент существует, но он не (достаточно) верный.

Моя гипотеза такова, что в таких ситуациях я должна найти ближайший эквивалент, или в крайнем случае – создать искусственный эквивалент к финскому термину. Так как словари и глоссарии должны служить своим пользователям, мне необходимо будет рассматривать своего анализа терминологических эквивалентов с точки зрения теории юзабилити Koskinen, Suojanen и Tuominen (2012).

Между Финляндией и Россией существует множество профессий медицинской сферы, у которых нет значительных различий между собою. Например, чтобы стать врачом в Финляндии, требуется получить медицинское образование и стать лицензиатом медицинских наук, срок обучения примерно 6 лет. Похожая система действует и в России. Также в обоих странах врачи работают относительно похожим образом.

Однако в финском здравоохранения существуют такие профессии, для которых нет полного или близкого эквивалента в российской системе здравоохранения, и в результате – в русском языке. Из-за этого у переводчиков могут возникнуть проблемы с тем, как переводятся названия таких профессий на русский язык, значения которых русскоговорящие люди не знают. Например, в Финляндии существует профессия *lähihoitaja*. Эту профессию можно получить после завершения примерно 2–3 летней учебы в социально-медицинском училище. Место работы и профессиональные обязанности профессии *lähihoitaja* зависят от специализации, которую студент выбирает еще во время своей учебы. *Lähihoitaja* может специализироваться, например, на уходе за престарелым людьми, на уходе за детьми, на уходе за психически больными людьми и так далее. Таким образом, выбрать эквивалент для термина *lähihoitaja* не совсем простая задача, потому что он будет зависеть от специализации.

На данный момент в Финляндии не много исследований по терминологической эквивалентности номенклатуры медицинских профессий в языковой паре финский-русский. Это значит, что у переводчиков нет точных и достаточно качественных словарей и глоссариев, при помощи которых они могут лучше обслуживать своих клиентов. В своем исследовании я стремлюсь произвести как можно более качественный и более пригодный словарь для переводчиков, работающих с медицинскими сотрудниками и пациентами.

2 СОСТАВЛЕНИЕ ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКОГО СЛОВАРЯ

Язык можно разделить на две части: общелитературный язык и язык для специальных целей (ЯСЦ). Общелитературный язык – это тот язык, который мы слышим и видим, и который все понимают в одном языковом сообществе. ЯСЦ используются в различных профессиональных и специальных группах. Он необходим для специалистов разных сфер, потому что общий язык для всех не всегда достаточен для профессиональных контекстов.

ЯСЦ формулируются обычно из общелитературного языка, а также из других специальных языков и из других языков (Nuolijärvi 2018, 228–229). На сегодняшний день английский является самым распространенным языком в академической сфере (Sandell 2018), и, поэтому в финские и русские специальные языки часто заимствуется терминологию из английского языка.

ЯСЦ имеет некоторые особенности, которые отличают специальный язык от общелитературного языка. Одна важная особенность – терминология. Терминологии почти невозможно избежать в профессиональной или научной жизни. Для лингвистов и специалистов лексикографии и терминологии, все-таки, терминология является огромной и важной научной областью. Хотя в этой работе исследуется составление двуязычного словаря о номенклатуре профессии здравоохранения, в этом исследовании к ним обращаемся как с терминами. Поэтому следует начать с основной информации и теории о терминологии, после которой мы перейдем к составлению словаря при помощи корпусов.

2.1 Терминология

«Официально» терминология стала развиваться в конце 19-го века, когда в естественных науках начали появляться свои термины (Tekniikan Sanastokeskus 1988, 22). Вкратце терминологию как область науки, можно объяснить следующим образом: «наука о структуре, оформлении, развитии, использовании и обработке понятий и терминов» (Sanastokeskus TSK 2006, 30, [свой перевод]). Однако, терминология является не только лингвистической, но и междисциплинарной наукой, которая стремится к систематизации, организации и передаче информации, и в которой можно увидеть, например, влияние философии и психологии (Suonuuti 2006, 11; Sager 1990, 4). Хотя терминология изучается, обычно, с лексикологической и лингвистической точки

зрения, для составления терминологического словаря специального языка требуется помощь специалистов иных научных областей.

Отправной точкой в терминологии является то, что *термин*, *понятие* и *референт* – отдельные части (Nuorpponen 1999, 91). *Термин* – это самое точное название какого-то понятия. Термины являются утвердившимися лингвистическими единицами, которые действуют и развиваются, как и другие лингвистические единицы (L’Homme 2020, 18). Оpozнание терминов – важная часть работы переводчиков, работающих со специальными языками, потому что термины могут быть взяты из других специальных языков или из общелитературного языка, в котором значение термина может отличаться.

Ощутимые (конкретные) и неоощутимые (абстрактные) явления, с которыми мы сталкиваемся в реальной жизни, называются *референтами*. Референты можно отличать друг от друга при помощи различных *характеристик* или *черт понятий*. Характеристика понятия является необходимой частью в терминологической работе, так как, изучая эти черты понятий, мы можем определить, какие связи у него есть с другими референтами и понятиями. *Понятие* образуется, когда у референта имеется достаточно черт, которые помогают человеку произвести точное представление понятия. Чтобы понятие возможно было объяснить словами, нужно *определение*. В нем объединяются самые важные черты понятия в краткой и компактной форме. (Sager 1990, 23–24, 39; Tekniikan Sanastokeskus 1988, 24–25; Suonuuti 2012, 11.)

Терминологический анализ понятия можно объяснить как классифицирование понятий в свои логические ящики (Suonuuti 1999, 30). Этот анализ является фундаментом для терминологической работы, потому что при анализе понятий мы узнаем, как понятия, референты и термины связаны с другими, как они относятся друг к другу, и как они определяются.

Отношения между понятиями можно показать в виде графической *концептуальной схемы*. Терминологическим исследователям и лингвистам концептуальные схемы также могут помочь в определении понятий и их оценке, а также в установливании терминов (Nuorpponen 2009, 314–315). В концептуальной схеме понятия могут показать различия в отношении друг к другу. Отношения понятий можно разделить, по словам Suonuuti (2012, 13), на иерархические, разделительные и функциональные.

В иерархическом отношении у двух понятий имеются одинаковые качества и черты, но наряду с этим, могут быть одно или более отличительных качеств.

Разделительное отношение таково, где собирательное, гипероним понятие является совокупностью, а понятия более низкого уровня являются составными частями этой совокупности. Для данного исследования я сделала концептуальные схемы, в которых отобранные профессии здравоохранения отображаются большей частью разделительными отношениями, потому что сделанные мной схемы показывают профессии в виде групп, объединенных по образовательным степеням (см. рисунок 1).

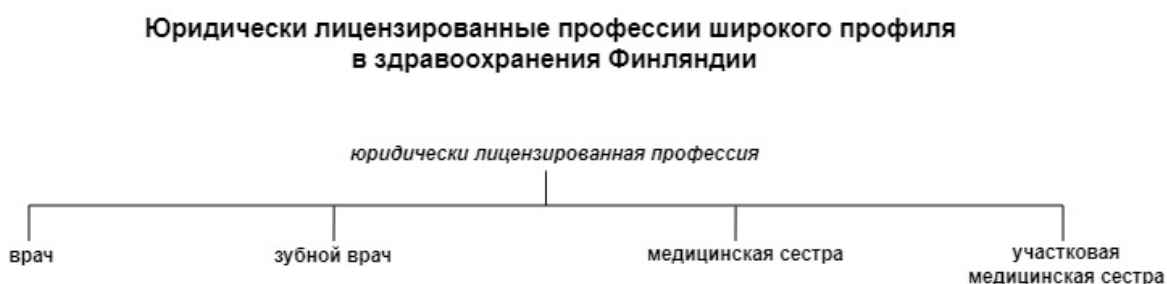

Рисунок 1. Концептуальная схема о юридически лицензированных профессиях широкого профиля

В функциональном отношении связи между понятиями могут быть разными. Функциональное отношение образуется, например, в случае причина-следствие или происшествие-производитель (Suonuuti 2012, 16–18).

2.2 Номенклатура

По словам Sager (1990, 39), понятие или термин является терминологической единицей, потому что понятие определяется каким-то определением. Таким образом, и номенклатуру можно представить термином, если номенклатуру можно определить по терминологическим правилам. В данной работе представленные профессии имеют свои определения, свои определяющие черты и разные отношения к другим профессиям и терминам.

Хотя, не все одного мнения о том, что номенклатура и названия профессий могут действовать как термины, мое утверждение о номенклатурной терминологии поддерживает и это исследование, и утверждения Кудашева (2007, 111–112) о том, что некоторые исследователи и лингвисты до сих пор не могут решить, можно ли других частей речи, кроме слов существительных и словосочетаний, называть терминами.

2.3 Составление словаря в теории

Когда планируется новый словарь, необходимо определить, для какой группы он важен и какие цели он обслуживает. Как говорят Боукер и Пирсон (Bowker и Pearson 2002, 28), «чтобы знать что-то точно, надо уметь объяснить, как это действует.»

В первой степени составления терминологического словаря надо ограничить тему словаря, чтобы словарь обслуживал и свою целевую группу, и функцию словаря. После определения темы надо начать искать материалы для словаря, из которых отбираются нужные понятия и термины. Хорошими и надежными источниками являются, например, законы и прочие юридические тексты, официальная документация организаций и другие публикации. Зависит от темы, но иногда и более неофициальные тексты, как например, посты на форумах или блоги могут дать полезную информацию. По словам Ль Ом (L'Homme 2020, 33), корпуса могут быть полезными источниками для словарного проекта. Однако Кудашев (2007, 316) отмечает, что в использовании корпусов есть два недостатка: иногда в корпусах находятся такие тексты, в которых регистр речи не очень литературный, и часто корпуса не отвечают нуждам лексикографов. Корпусы также могут быть, по его словам, сложными для использования, но все-таки нужно отметить, что со времени публикации диссертации Кудашева (2007) прошло уже 15 лет, и с тех пор технология и корпусные услуги стали гораздо лучшими и простыми для использования.

Из выбранного материала отбираем полезные для своей работы понятия и термины. Отбор терминов требует тщательного и углубленного изучения специальной сферы и ее терминологии. Термины должны входить в эту сферу, но также им необходимо соответствовать нормам и правилам общего языка (Suonuuti 2012, 37).

2.4 Пользование корпусами в лексикографическом проекте

Корпус – это большая коллекция текстов. В нынешнее время корпуса, обычно, находятся в интернете, который осуществляет поиск нужной информации для пользователей гораздо легче и быстрее, чем если бы эту информацию надо было бы искать в книжных, иногда даже многотомных, корпусах. Электронные корпуса не ограничивают своих потребителей своими размерами так, как бумажные корпуса, и часто пользователь может создать свой корпус, как и вместе с этим исследованием

созданный мною корпус в Sketch Engine, который обслуживает своих требований. Корпусы помогают потребителю находить разные слова и фразы, и как они действуют в разных контекстах и в разных словосочетаниях. Корпусы помогают понять какие слова, наиболее подходящие для своей лексикографической работы, и какие синонимы и антонимы существуют. (Bowker & Pearson 2002, 9–11, 31; L’Homme 2020, 33–34.)

С практической (и своей) точки зрения пользование корпусами в лексикографическом проекте требует довольно много времени и работы. Для своего корпуса необходимо собрать множество подходящих текстов и преобразить их в нужную форму (т. е. прочитать, что говорится в тексте на заданную тему, удалить все картинки и формулировки и выписать все метаинформации себе на память), и только потом можно начать загружать материалы в свой корпус, на что может уйти довольно много времени.

Существует несколько типов корпусов, но самые популярные – это сравнительный корпус (англ. *comparable corpus*) и параллельный корпус (англ. *parallel corpus*). Параллельный корпус состоит из материалов на их оригинальном языке и их переводов на другой язык. Сравнительный корпус состоит из материалов на двух или более языках. Материалы – не переводы и оригиналы, а оригинальные тексты одинаковой тематики и жанров, написанные на разных языках. Сравнительные корпуса являются полезными инструментами в терминологической работе, и особенно хорошая функция в электронных корпусах – поиск конкорданса и анализ его результатов (Pearson & Bowker 2002, 93) В своем исследовании я создаю именно сравнительный корпус на финском и русском языках в электронном корпусе Sketch Engine.

В Sketch Engine можно изучать и анализировать понятия и термины при помощи, например, функции *Word Sketch* (показывает, с какими словами искомое слово встречается чаще всего), *Concordance* (показывает те тексты корпуса, где искомое слово встречается), *Keywords* (показывает ключевые слова корпуса по частоте их повторяемости) и *N-gram* (показывает самые повторяемые понятия и выражения, которые состоят из 2–6 слов). Для своей работы я создаю два корпуса: один на финском языке, другой – на русском языке. Вместе они работают как сравнительный корпус. Также для своей терминологической работы необходимо использовать и корпуса общеупотребительного языка, как например *Finnish Web 2014* (*fiTenTen14*, *TreeTagger*

v2), состоящий из более 1,4 миллиарда слова, и *Russian Web 2011 (ruTenTen11)*, состоящий из более чем 14 миллиардов слов.

2.5 Многоязычный словарь и поиск эквивалентов

В составлении многоязычного словаря эквивалентная работа является одной фазой процесса.

Kalliokuusi и Seppälä (1999, 78) разделяют эквиваленты на три группы: *терминологический эквивалент*, *близкий эквивалент* и *термин-калька* ('termivastine', 'lähivastine', 'käännösvastine' [свои переводы финских терминов]). Vehmas-Lehto (2010, 365) сделала свои группы для эквивалентов: *натуральный эквивалент* и *искусственный эквивалент* ('luontainen vastine', 'keinotekoinen vastine' [свои переводы финских терминов]). Натуральные эквиваленты можно разделить на *полный эквивалент* и *частичный эквивалент* ('täysi vastine', 'osittainen vastine' [свои переводы финских терминов]). У терм-эквивалента и натурального полного эквивалента нет значительных различий в другом языке. Натуральные частичные эквиваленты обычно понятны для носителей обоих языках, но среди эквивалентов существуют кое-какие различия. Близкий эквивалент авторов Kalliokuusi и Seppälä (1999) по определению довольно похож на натуральный частичный эквивалент автора Vehmas-Lehto (2010). Также похожи между собой термин-калька и искусственный эквиваленты.

В моем исследовании эквивалентная работа имеет очень важную роль. Хотя Финляндия и Россия географические и, местами, культурные соседи, между их образовательной системой и структурой здравоохранения есть значительные различия. Например типичная в Финляндии профессия здравоохранения – эта *lähihoitaja*, но в российской системе ее нет. В процессе анализа возможных эквивалентов (если они даже существуют) может возникнуть ряд проблем, как представлено уже во введении, и о которых я расскажу еще в практической части работы в главе 3.

3 ДВУЯЗЫЧНЫЙ СЛОВАРЬ О ПРОФЕССИЯХ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ

Вместе с этим исследованием о создании двуязычного словаря, терминологической эквивалентной работы и об использовании электронных корпусов в этих процессах, создан краткий словарь о профессиях финского здравоохранения, которые контролируются организацией Valvira. Созданный мною словарь состоит из 30 финских терминов и их эквивалентов на русском языке. Русские эквиваленты устанавливаются при помощи изучения параллельных текстов и сравнительного корпуса в сервисе Sketch Engine. Вместе с финскими терминами находятся их определения на финском языке, один или более возможных русских эквивалентов и если необходимо, дополнительные комментарии на финском языке.

3.1 Материал анализа и словаря

В сборе материалов и источников для своего словаря, я стремилась к соблюдению инструкций Суонуути (2012) и Кудашева (2007). Для своего сравнительного корпуса я выбрала только такие тексты, которые были полезны для этого исследования и создания словаря. Как финские, так и русские источники материалов являются официальными и надежными. Большинство материалов были собраны с сайтов университетов, институтов и вузов, и с сайтов, которые рассказывают о различных образовательных возможностях. Материалы разделены на 5 категорий: *статьи и новости, проспекты, бюллетени, законы и указы и прочие источники.*

Финский корпус состоит из 141 текстового файла, и его размер – 55 698 слов.

Таблица 1. Жанры финских текстов корпуса

Вид текста	Количество текстов
Статьи, новости	18
Проспекты	84
Бюллетени	5
Законы, указы	3
Прочие	31
Итого	141

Русский корпус состоит из 240 текстовых файлов, и его размер – 143 141 слова.

Таблица 2. Жанры русских текстов корпуса

Вид текста	Количество текстов
Статьи, новости	46
Проспекты	164
Бюллетени	3
Законы, указы	0
Прочие	27
Итого	240

Так как я стремлюсь найти русские эквиваленты для финских терминов, из русских текстов я выбрала по своему усмотрению только такие тексты, которые могут быть полезными. Количество русских материалов, потому что верности эквивалентов еще во время «терминологического инвентари» не было. Поэтому было необходимо собрать тексты от наиболее возможных эквивалентов.

Сопоставимость ослабляет в моей работе тот факт, что о каких-то профессиях есть гораздо больше информации из разных источников. Как и следует ожидать, про медсестер и врачей можно найти огромное количество текстов почти на любом языке. Однако, немного сложнее было найти достаточно полезные тексты, например, о финской профессии *sairaalasolubiologi*.

3.1.1 Медицинские профессии в финском здравоохранении

В Финляндии профессионал здравоохранения имеет право на юридическое лицензирование или защиту наименования своей профессии, признанное Государственной контрольно-надзорной службой социального обеспечения и здравоохранения в Финляндии Valvira (Sanastokeskus TSK 2018, 36).

Некоторые профессии в финском здравоохранении требуют защиты наименования. Это значит, что Valvira признает право человека на работу под определенным профессиональным наименованием. То есть, человек не обязательно должен получить соответствующее образование, чтобы работать по этой профессии, а работодатель оценивает квалификацию и компетентность человека лично. В профессии, которая требует юридического лицензирования, может работать только человек, который получил образование для этой профессии. (Valvira 2021.)

3.1.2 Медицинские профессии в российском здравоохранении

В России медицинский персонал можно разделить на три группы по образованию. Высший медицинский персонал состоит из врачей и специалистов, получивших высшее медицинское образование в медицинском вузе, и завершивших необходимые практические стажировки (Роровіч и. д. 2011, 126).

В средний медицинский персонал входят, например, медицинские сестры/братья и акушеры. В эту категорию входят лица, получившие специальное образование и квалификацию в средних медицинских училищах (Академик.ру).

В обязанности младшего медицинского персонала входит, например, забота о санитарном содержании медицинских заведений, а также они являются медицинскими помощниками или младшими медицинскими сестрами/братьями, по специальности «Сестринское дело» в профессиональном училище (СНТА 2019).

3.2 Поиск эквивалентов

Финские термины были отобраны прямо из официального списка Valvira, а русские возможные эквиваленты выбирались из разных источников. Возможно полезные русские термины для этого исследования были изучены тщательно до их выбора. После завершения предварительного списка эквивалентов начался поиск материалов.

Практически я продвигалась в порядке от одной профессии, до другой, и для каждого возможного русского эквивалента я взяла 4–7 информационных текста.

Следует отметить, что хотя многие финские термины имеют русский эквивалент, между ними могут существовать какие-то различия. Эти отклонения являются чаще всего в профессиональной подготовке. Во время моего исследования выяснилось, например, что в России некоторые медицинские профессии требуют гораздо более длительного обучения, чем соответствующие профессии в Финляндии. Однако, это не значит, что пара-эквивалент не соответствуют друг другу, или что они являются далекими друг от друга.

3.2.1 Kiropraktikko - хиропрактик

Один из натуральных полных эквивалентов – хиропрактик. В Финляндии профессия *kiiropraktikko* довольно сходна с профессией *хиропрактик* в России. Профессию хиропрактика нельзя получить ни в Финляндии, ни в России, и эти специалисты получают свое образование за рубежом. В России хиропрактика входит в так называемую *мануальную терапию*, которое часто рассматривается как альтернативная медицина.

3.2.2 Jalkaterapeutti – подолог

При исследовании и анализе нашлись и такие профессии, где профессиональное обучение в одной стране сильно отличается от обучения этой профессии в другой стране. Отличия настолько значительные, что пара эквивалентов не может быть полной. Хороший пример тому – профессия *подолог* или *подиатр* и финский *jalkaterapeutti*. В Финляндии эта профессия требует окончания 3,5 летней учебы в университете прикладных наук (*ammattikorkeakoulu*), которая состоит из теоретического обучения и профессиональной стажировки. Русский подолог или подиатр (синонимы) соответствует по должностным обязанностям финскому *jalkaterapeutti*, но получение образования организуется совсем по-другому: в России не существует отдельной подготовки для подолога или подиатра. Практически эта профессия практикуется врачами, которые прошли профильные курсы. Такого врача-подолога не следует путать с подиатрами, которые занимаются сохранением внешнего вида ступней.

Чтобы установить как можно более подходящий эквивалент для финского *jalkaterapeutti*, я изучала эти термины в Sketch Engine при помощи функций *Word Sketch* и *Concordance*. И сравнительный корпус, собранный мною, и общие корпуса показали, что наименование *подолог* встречается в текстах чаще, чем *подиатр*. Таким образом, в этом словаре *подолог* является полным частичным эквивалентом для *jalkaterapeutti*.

3.2.3 Lähihoitaja – младший медицинский персонал

Одним из сложнейших эквивалентов был эквивалент для финской профессии *lähihoitaja*. В Финляндии, по продолжительности и по составу обучения, эту профессию можно сравнить с обучением младшего медицинского персонала в России. Однако, младшая медицинская сестра не совсем соответствует профессии *lähihoitaja*. Во время профессионального обучения студент-*lähihoitaja* должен выбрать себе специальность (например, направление по уходу за пожилым, по уходу за психически больным, по уходу за детьми и т. д.). В результате можно думать так, что просто *lähihoitaja* – это собирательный термин, как и *младший медицинский персонал*.

4 ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Переводчику, работающему с пациентами и сотрудниками здравоохранения, необходимо быть профессиональным и исключительно внимательным при использовании медицинских и номенклатурных терминов. В Финляндии и России номенклатура и профессии здравоохранения могут отклоняться друг от друга, например, в должностных обязанностях или образовательной системе. В итоге, переводчику необходимо найти правильный эквивалент, чтобы клиент получил всю нужную информацию от медицинского профессионала. Если в разговоре между медицинским профессионалом и пациентом идет речь, например, о участковой медицинской сестре, работавшей в школе или же ином учебном заведении, клиент должен хорошо понимать, что участковая медицинская сестра и обычная медицинская сестра не являются одной и той же профессией.

В данном исследовании представлены специальные черты терминологической и лексикографической работы, а также использование электронных корпусов при этой работе. Вместе с этим моя цель – создать терминологический словарь на финском и русском языках, который состоит из 30 профессий финского здравоохранения, находящихся под контролем Государственной контрольно-надзорной службы социального обеспечения и здравоохранения в Финляндии Valvira. В практической части я представляю свой терминологический и лексикографический анализ, который состоит из собрания материалов от сайтов образовательных училищ и различных организаций здравоохранения. Также в материалы входят надежные статьи, публикации и бюллетени, рассказывающие о номенклатуре здравоохранения. Материалы были обработаны в наиболее легкий и простой формат, и в текстовых файлах остался только текст о нужной теме. После этого процесса материалы были загружены в электронный корпус в Sketch Engine, в котором был создан сравнительный корпус на финском и русском языках. При помощи корпуса я стремилась к изучению сходств и различий между терминами. Также иногда использовались общие корпуса финского и русского языка, состоящие из миллионов слов.

При отборе источников для лексикографической работы, необходимо быть тщательным и последовательным, чтобы будущий словарь стал качественным и надежным произведением. Естественно, часто новые источники имеют более свежую

информацию, чем ранее созданные источники. (Кудашев 2007, 312–315.) Полезные источники для лексикографического проекта, особенно такие тексты, которые были составлены официальными органами власти (например, законы и указы), учебники, диссертации, научные публикации, словари и бюллетени, договоры и статьи надежных сторон (Mikhailov & Cooper 2016, 157; Sanastokeskus 1998, 142–143). Иноязычные источники должны выбираться по сходным принципам, как и выбор источников языка-оригинала.

Для всех 30 профессий финского здравоохранения были найдены эквиваленты на русском языке. Большинство были натуральные эквиваленты (Vehmas-Lehto 2010), то есть терминологическими эквивалентами и близкими эквивалентами (Kalliokuusi & Seppälä 1999). Всего один термин (*terveydenhoitaja*) получил искусственный эквивалент (*участковая медицинская сестра*).

В свою очередь профессия *lähihoitaja* получила эквивалент *младший медицинский персонал* (и его гендерные названия), который не совсем соответствует термину-оригиналу. Так как во время исследования не нашлось соответствующего эквивалента, я решила подходить к этому термину через гипероним. В своем лексикографическом исследовании Семенова (2020, 30, 32) предлагает для *lähihoitaja* эквивалент *медсестра по уходу*. Однако, я считаю, что это предложение не достаточно точное, потому что все-таки все медицинские сестры ухаживают за больными. Также надо помнить, что в Финляндии, во время своего обучения, студент-*lähihoitaja* должен выбрать себе специализацию, указывающую его «целевую группу», за которой *lähihoitaja* будет ухаживать.

Моя гипотеза оказалась правильной: для всех финских терминов (то есть, профессиях здравоохранения) не существует терм-эквивалента/натурального эквивалента. Кое-какие термины получили свои эквиваленты в русском языке и в российской системе здравоохранения, но, как объяснялось выше, для некоторых терминов пришлось выбрать либо искусственный эквивалент, либо собирательный эквивалент. Еще хочу подчеркнуть, что хотя и натуральные эквиваленты нашлись, многие из них были натуральные частичные эквиваленты (например, *подолог*).

В число 30 финских терминов входят многие термины, которых мне не удалось анализировать и изучать в рамках этого исследования. Эта тема является на

сегодняшний день важной и актуальной, и она открывает много дверей для исследований с терминологических, лингвистических и даже социологических точек зрения.